

ILUSTRIRANA KNJIGA

ŽIVOT I DOŽIVLJAJI MAJMUNČETA

ZABAVNA BIBLIOTEKA
KNJIGA 469. CIJENA DIN 25'--

<http://oin.org.pl>

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREĐUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ

FERD. ANT. OSSENDOWSKI

ŽIVOT I DOŽIVLJAJI
MAJ M U N Č E T A
DNEVNIK MALE ŠIMPANSE KAŠKE

F. A. Ossendowski

Warszawa, Zgoda 8.

OMLADINSKO IZDANJE SA 48 SLIKA
ILUSTRIRAO KAMIL MACKIEWICZ

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN.
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-63

KOLO XXXIX. ZAGREB 1929. KNJIGA 469.

NAKLADA ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA

Kom
1931
Walc 68/72
<http://rcin.org.pl>

1035

*Sliku autorovu i prikaz njegovog
književnog rada naći ćeš u knjizi 445.
ispred djela: „Robovi sunca“.*

KAKO SAM OTKRIO „KAŠKIN DNEVNIK“

Ja sam pisac. Mnogo putujem. Kad sam bio u Africi, dobio sam od jednog prijatelja neobičan dar za uspomenu. Bilo je to — lijepo najmunče, mala šimpansa, po imenu »Kaška«.

Maleno, drago stvorenje brzo se prilagodilo nama. Vrlo smo ju zavoljeli. Zabavljala nas je svojom veselom ćudi i domišljatošću, ganula nas ljubavlju i privrženosti prema nama. Razumjela je sve, naučila se na čistoću i na dobro vladanje. Rado se umivala triput na dan, veselila se, kad bismo je metnuli u kádu, da se kupa, nikada nije bila svoje-glava, na stol se nije laktovima naslanjala, nije grabila najbolje komade, nego je čekala na svoju zdjelicu s kašom i kompotom, ništa nije tajila pred nama bila je spremna, da nas obrani vlastitim svojim grudima. Kad bi primijetila, da smo s njom zadovoljni, sijevala bi radost i zahvalnost iz njenih žučkastih, razboritih očiju.

Mala je »Kaška« doživjela neobične doživljaje.

Pričala nam je o njima.

Ali mi ipak nismo mogli razumjeti njenog grohotanja i mrmljanja.

Majmuni mogu govoriti, ali je teško razumjeti njihov govor. Imaju premalo riječi. A možda se ljudima to samo tako čini? Riječi su vrlo slične jedna drugoj. Razlikuju se samo po tome, što se neke izgovaraju muklo, a druge glasno, polako ili brzo.

Teško je to naučiti.

U Beču je prije nekoliko godina živio neki profesor. Stalno je drugovao s majmunima i tako naučio njihov jezik.

I mi smo već počeli razlikovati pojedine riječi naše »Kaške«.

Razumjeli smo, da je »o-o-o-o« značilo pitanje: »Što je to?« Kratko i prekinuto »o« značilo je »kruh«; glasno »o-o« — bananu.

Rekao sam već, da je naša »Kaška« imala mnogo doživljaja. Za doživljaje naše male šimpanse doznali smo kasnije. Bilo je to ovako.

Ja volim pisati noću. Mislim, da je noću najbolje moliti se i pisati knjige. U noći se utiša žamor i buka s ulicâ. Tišina zavlada gradom i kućom. Mir zaokupi srce, koje želi da ljudima čini dobro — odraslima, mladima i posve malenima. Pisac uvijek želi da svojim knjigama čini dobro. Poučava, svjetuje, opominje, hvali, kori ili zabavlja ljude.

Dakle, pišem ja tako noću. Odjednom primijetim, da se naša »Kaška« probudila, sjela i počela na komadićima kore grebati nekakve znakove. Mislio sam, da se ona igra. Ali doskora sam razabrao, da majmunče piše.

Naučio sam ju pisati olovkom na papiru.

Crtala je neke znakove. Čudnovato zamršene znakove, kakvih još nikada nisam vidio.

Jedan nam je zločesti dječak ukrao majmunče.

Nakon dugotrajnog potucanja vratila se »Kaška« k nama. Donijela nam je cijeli paketić ispisanih papirića.

Jednoga je dana majmunče od nas otišlo i nije se više vratilo. Nakon godine dana našao sam u svom pisaćem stolu njen »rukopis«. Nisam dugo znao, što da s tim uradim, dok mi nije došao neki znanac, vrlo učen gospodin.

On zna čitati napise na kamenju, pergamentu, na starim zgradama. On čita, šta više, i onakve znakove, što su ih ostavili narodi, koji sada više ne

žive na zemlji. Vrlo drevne natpise, možda od prije tri tisuće ili više godina . . .

Taj je učeni gospodin pregledao papire sa znakovima naše »Kaške«, protr'o umno čelo i rekavši: »To je zanimljivo!« — uzeo papiriće, komadiće kore i otišao kući.

Nedavno mi je sve to vratio s pismom, u kojemu piše:

— Šaljem ti, dragi prijatelju — »Kaškin dnevnik«. Pročitao sam te znakove, nadrljane nevjestom ručicom male šimpanse, i preveo sam ih na naš jezik. To je vrlo zanimljiva priča.

Nisam ništa promijenio, pa sada štampam dnevnik male »Kaške« o njenom životu, doživljajima, dojmovima i mislima.

Moji će čitaoci shvatiti, da i životinje imaju srce, razum i pamćenje. Nemojte ih držati u ropstvu, nemojte ih tući, niti im nanositi krivicu! Pomislite, da će možda svaka takva životinja negdje ostaviti svoj dnevnik, izgreben na daski poda, na žbuki zida, na kamenu u polju ili na kori drveta u šumi.

Žao bi nam bilo, kad bi životinje i ptičice mislile, da su ljudi okrutni i zli, pa da nemaju srca.

Warszawa, listopad 1928.

F. A. Ossendowski.

ŽYCIE I PRZYGODY MAŁPKI

I

PORODIČNO GNIJEZDO

Prvi dan.

Tata je kazao, da ja sada već znam pisati. Mama se rasplakala, kad je to čula. Ne razumijem, zašto? Odrasle šimpanse često mi se čine čudne. Često čine i govore vrlo čudne stvari . . . Zašto mogu tatu zovu Rru, a mamu — Lo-Lo? Ne shvaćam ni to, zašto mene svi zovu Ket? Mislím, da odrasli znadu, što čine . . . I mama zna. Ona cijeli dan radi. Poljepšava, čisti i udešava našu kolibicu . . . Narod šimpansa živi u gnijezdima. Spletu se od suhoga granja, prostru travom i maškom od oraha. Orasi padaju s drveća i pucaju praskom. Onda na zemlji ostane mnogo bijeloga maška. Ja imam mekan ležaj od maška. Ležim i vidim nad sobom krov. Roditelji su ga načinili od granja i od komadića kore. Svi su krovovi zatrpani travom i lišćem. Mi naše kolibice skrivamo na vršcima najvišege drveća. Odozdo ih nitko ne može zamijetiti . . .

Drugi dan.

Mama je danas cijeli dan sabirala korenje. Skriva ga u duplje. Ja ne volim to korenje! Gorko je. Radujem se i vičem: »Ah! ah!« kad tata donese iz džungle slatke banane i palmove orahe. Najtečnija je ipak velika, žuta, slatka »papaja«*. Ali do-

*) Dinje, što rastu na drvetu Papaya carica.

bro je i mangovo voće i kokosovi orasi. Šteta je samo, što moramo piti vodu! To je strašno... Dva-put na dan idemo na vodopoj. Kad se sunce digne iznad džungle, budi nas čuvar, koji je na straži.

Čuvarima zovemo odrasle, snažne mužjake. U zoru se uzveremo na najviše grane.

Veselim poklicima pozdravljamo sunce. A onda idemo u čoporu na vodu.

Ja se toga bojim! Znam, da se i druge šimpanse, pa i najsnažnije, boje hodati po zemlji.

Treći dan.

Sada sam spoznala, da su zemlja i voda strašne.

Danas smo prije zalaza sunca, kao obično, pošli do rijeke. Sjeli smo na granje, koje visi nad obalom. Jedan čuvar skoči na zemlju i brzo potrči prema vodi. Ali nije pio, nego se odmah žurno uzverao na drvo. Oglédavao se na sve strane i tiho grohotao upozoravajući nas.

— Zašto Su nije pio? — zapitala sam mamu.

— Morao je najprije izvidjeti, ne vreba li gdje god u blizini na nas neprijatelj, — odvrati mama.

— Što je to neprijatelj?

— Onaj, koji nanosi krivicu i ubija, — šapne mama.

Ja to ne razumijem. Htjela sam pitati, ali je naš narod već bio pohrlio prema vodi.

Potrčala sam kraj mame. Napile smo se i brzo smo poskakale na granje.

Na obali je ostala susjeda Mi-Ri sa kćerkom. Čuvari su vikali, neka se požuri.

Mi-Ri nije slušala, nego se oglédala u vodi. Veselo se smijala i glasno grohotala.

Znam, kad se nagnem nad vodu, da iz nje uvijek izviri mala šimpanza. Jedanput sam isplazila jezik, a ona mi je odmah pokazala svoj.

Smijala sam se, ali mama me je ukorila, što se kreveljim.

— Mi-Ri! — vikali su čuvari. — Vрати se! Vрати se!

Nije slušala, nego je grohotala sve glasnije.

U taj je čas iz grmlja ispala vrlo lijepa, okret-
na životinja. Bila je vrlo velika. Imala je žuto krzno
sa crnim pjegama i dugačak rep. Zelene su joj oči si-
jevale. Jednim se skokom bacila na majmunice,
koje su sjedile na obali. Udarila je Mi-Ri šapom i
zubima zahvatila malu kćerku. Prestale su vriskati,
ležale su nepomično.

Ah!

Sva drščem, kad se toga sjetim.

Napadač je oštrim pandžama razderao naše majmunice i požderao ih. Ništa nije pomagalo vikanje čuvarâ.

— Pojeo? Kao što ja jedem slatku bananu?
— zapitala sam majku.

— Da, — odgovori mama tužno. — Ubio je jadnu, neopreznu Mi-Ri...

Sada znam, što to znači — ubiti!... Strašno je to i odurno...

Veseo dan.

Ove noći nisam mogla spavati... Izašla sam iz naše kolibice i sjela na najbližu granu. Cijelo je naselje spavalo.

Osim mene nije spavao samo moj otac — veliki, snažni, uvijek zabrinuti Rru.

Visio je na grani, za koju se držao jednom rukom. Gledao je u mrak, njuškao i slušao.

Svi naši čuvari naizmjenice bdiju svake noći nad naseljem.

Naokolo je bila tišina.

Šišmiši su prhali s tihim piskutom... Kroz san su se javljale ptice s obližnje palme. Izdaleka je do nas dopiralo muklo zavijanje i lajanje...

Odjednom se tata gane i tiho krikne: »O! o!«
Smjesta dohrla dva čuvara.

Čula sam njihov razgovor:

— Velika zmija puže pod drvetom, — šapne tata.

— Ne! to ide kornjača. Vidio sam je po danu. Spavala je pod korenjem, — odgovori jedan čuvar. Časak su prisluškiivali.

— Idite spavati! Već je mir, — reče otac. Šimpanse odu.

Što je to: — velika zmija i kornjača?

Odlučila sam, da to zapitam mamu...

Ali sam na to zaboravila.

Današnji je dan — veseo, zgodan dan!

Nakon okrepe svi su se latili posla.

Odjednom se sa susjednog drveta, gdje su bile kolibice susjedâ, začuje strašno vriskanje. Odrasle i male šimpanse razbježale su se prestravljene. Neke su pale i na zemlju. Derale su se iz svega glasa.

Tata pogleda prema onoj strani i prebljedi.

— Bježite! — vikne nam.

Bio je srdit, jer je počeo lupati pesnicama po prsima. Sve je tutnjilo od snažnih udaraca.

Umakli smo, a da još nismo znali, zašto. Napokon me je prevladala radoznalost.

Stala sam i obazrela se.

Za našim čoporom, koji je bježao, jurilo je nešto vrlo zgodno.

Skakalo je s grane na granu, hvatalo se povišuâ, koje vise, vikalo je i zviždalo.

Ne znam, kako bi se svršila ta potjera, da nije bilo tate.

On se naglo zaustavi, dozove druge čuvare i uzvikne:

— Moramo se braniti... Dalje ne možemo bježati... Približavamo se rubu šume. Već vidim rijeku...

Svi stadoše. Odrasli šimpanse mužjaci postaviše se na čelo. Strašno su mrmljali i udarali se u prsa. Oči su im bijesno svjetlucale. Tata i golemi Kyr iskesili su oštre zube.

— Zar me niste prepoznali? — začuje se veseli glas. — Ja sam Ori-Ori...

— Stoj! — odvrati tata. — Stani daleko i govori!

— Ha, ha, ha! — smijalo se ono nešto, što nas je progonilo. — Velim, ja sam Ori-Ori, sin sijeđoga U-Ha i dobre Fo...

Svi su šutjeli. Opet se oglasi tata:

— Ori-Ori je još u mladim danima ulovljen... Oteli su ga crni ljudi...

— Vraćam se iz ropstva, ha! ha! — odgovori Ori-Ori i preskoči na izbočenu granu. — Prodali su me verglašu.

— Što je to »verglaš«? — začuše se začuđeni glasovi:

— Star čovjek u poderanom odijelu. Svira u kutiju, koja ima ručicu... Stari me je čovjek naučio različitim majstorijama. Gledajte!

Ori-Ori se naglavce prebaci, poče hodati na rukama, a zatim stisne usne i zazviždi kroz zube. Svi smo zadrhtali. Plaha se Ki-Ki onesvijestila i spuzala s grane.

Ori-Ori je grohotao iz svega grla.

— Stari me je čovjek naučio nositi odijelo!

Ori-Ori stane na debelu granu. Htio se pokazati u svem svome sjaju.

Zapanjismo se. Gore je imao nešto žuto, niže crveno, a posve dolje plavo, kao nebo.

— Ovo se zove »šešir«! — vikne i skine ono žuto. — Ovo crveno je »kaputić«, a ovo plavo su »hlačice«. Vrlo lijepo odijelo!

Govoreći to, sve je sa sebe skidao. Tek su ga onda prepoznali, da je to zaista Ori-Ori.

Bila je to obična šimpansa, mužjak. Samo je na glavi imao sasvim malo kose. Bijela se koža sjala kroz rijetku kosu.

Ori-Ori potapše sebe po tjemenu i promrmlja:

— Čelavim...

Cijeli naš čopor okruži došljaka. Dugo je pričao o svom potucanju i o svojim doživljajima. Slabo sam što razumjela, a isto tako i druge šimpanse.

Samo je jedan, već stari Ngu-Ngu, pažljivo slušao i promrmljao:

— Vidio sam to... Vidio. Sjećaš li se još, tetko Hara-Ua?

Nama djeci i mladim šimpansama svidio se Ori-Ori već na prvi pogled.

Prozvali smo ga »ujakom«.

Ori-Ori je to čuo. Prebacio se preko glave, zgodno nakrivio lice i zagrohotaio na daleko:

— Ha-ha-ha!

Valjali smo se od smijeha.

Cijeli nas je dan zabavljao »ujak«.

Navečer je počeo sebi graditi kolibicu. Mi smo mu u velikom broju i vrlo rado pomagali.

Još veseli dan.

Od »ujakova« se dolaska promijenio život u naselju. Svuda je vladala radost. Ori-Ori je radio zajedno s drugim mužjacima. Polazio je na daleke putove. Donosio banane, naranče i korenje manjoka. Vodio je cijeli narod na vodopoj. Noću je bdio na grani.

Ori-Ori je radio sve veselo. Pa i kad je noću čuvao stražu, mrmaljao je nešto ispod nosa i smijao se tiho. Sam sebi.

»Ujak« me je zavolio. Kazao je, da sam ja — »najokretnija«.

Počeo me je učiti svojim majstorijama...
Oboje se smijemo.

Moj tata Rru vođa je cijeloga naroda.

Prije njega je vladao djed, — sijedi, pogureni Bo-Bo. Sada djed ne može više da vlada. Slabo vidi, ne čuje dobro i hramlje.

Tata je zapovjedio »ujaku«, da baci svoje odijelo.

Ori-Ori nije ništa odgovorio, samo je potresao glavom i tiho zazviždao.

Tata zna, da se svi boje »ujaka«, kad se obuče i kad zazvekeće zvončićima na kaputu.

I tata, vođa i čuvar naselja, boje se tada »ujaka«.

Premda je Ori-Ori potresao glavom, ipak nije bacio odijelo. Sakrio ga je u duplje osušenoga baobaba.

Kad je to učinio, zažmurio je na jedno oko, nacerio lice i strahovito zazviždao.

Odgovorile su mu krikom zelene i sive papige. Doletjeli su plavi drozdovi, koji se prelijevaju bojom na suncu. Htjedoše da vide, tko je tako lijepo zazviždao.

Ja već znam hodati na rukama i bacati noge u vis. To je vrlo zgodno!

Idući tako na rukama, približila sam se kolibici Ki-Ki. Ona je izvirila iz gnijezda i poskočila od straha. Tako je udarila glavom o krov, da je prolomila grane.

Dugo smo izvlačili Ki-Ki. Sama nije mogla da se provuče.

Znam se prebaciti i preko glave i ljuljati se na vriježama povijuša, koje vise s drveća.

Vesela je to zabava! Srce mi prestane kucati i ne mogu da uhvatim daha!

A kad se dobro zaljuljam, mogu se prebaciti s jednog drveta na drugo.

Onda letim kao ptica.

— Zašto to učiš malu Ket? — zapita mama »ujaka«.

— Neka uči! — odgovori on. — U životu sve može biti od koristi.

Nisam razumjela te riječi,
A ni mama nije razumjela.

»Ujak« je to primijetio i veselo je zafićukao.

Ratoboran dan.

U našem kraju ima mnogo voćaka.

U blizini imamo bananâ, papaja, manga, naranča, kokosa, paoma, koje su pokrivene maškom od oraha. Dolje, u hladovini džungle, raste korenje manjoke i patata.*) Hrane imamo izobila.

Imam zavide susjedi.

*) Biljke, koje imaju u svom korenju mnogo škroba, kao krumpiri.

To su — škodljive i nasrtljive »Dugačke Njuške«.*) Nisu bolji od njih smeđi majmuni, koji urliču i neprestano laju. Malo dalje žive svadljivi crni majmuni s bijelom dlakom oko lica. Diče se svojim dugačkim, bijelim repovima.

Ti majmuni neprestano napadaju na naše banane. Čuvari ih naši moraju tjerati.

Naročito nam dosađuju »Dugačke Njuške«. One znaju, kad odlazimo na obalu rijeke. Navale na naselje, opljačkaju smočnice i ruše naše kolibice.

Danas su se sve dogovorile i počele brati naše banane i naranče.

Sve, što je bilo živo, bacilo se, da suzbije juriš.

Ali je ipak nâs bilo malo.

»Ujak« je to uvidio i brzo se izgubio. Vratio se doskora. Imao je na sebi žuti šeširić, crveni kaputić sa zvončićima i plave hlačice.

Ali to još nije sve!

U ruci je držao debelu batinu i mahaio njom na sve strane.

Velikim je skokovima pojurio Ori-Ori prema napadačima. Zvonio je, vriskao, zviždao i bijesno mahaio batinom.

»Dugačke Njuške«, a za njima i drugi majmuni, kad ugledaše čudan lik, stadoše bježati. Vrištali su iz svega grla, grohotali strahovito i uzmičali, da se sve prosipalo lišće i granje s drveća. Napadači su se u stravi skotrljali na zemlju. Popadali su u grmlje, jaukali i cvokotali zubima od straha.

»Ujak« ih je gonio sve do ruba šume.

U potjeri je dostigao velikog, smeđeg majmuna, tresnuo ga batinom po kosmatoj glavi i zbacio s drveta. Napokon je otjerao cijeli čopor u savanu.**) Onda se popeo na vršak drveta. Metnuo je prst u usta i zviždao, da nam je uši paralo. Derao se i smijao pobjednik Ori-Ori, da se čulo u cijeloj džungli.

*) Majmuni babuini.

**) Stepa obrasla visokom travom i mjestimice gajevima.

Svi su zahvaljivali »ujaku«. A on se smiješio i govorio:

— Poštovani Rru! Ti si bio odredio, da ja uništim svoje odijelo! Vidiš, da nam je dobro došlo u našem životu?

Aha! Sada pomalo shvaćam, zašto me Ori-Ori uči svojim šaljivim majstorijama.

One mogu dobro doći u životu...

Dan neuspjele zahvalnosti.

Ja vrlo volim »ujaka«. Dobar je prema meni i naučio me je sve, što zna. Kaže, da ja to izvodim još bolje nego on. Vrlo ga volim!

Htjela sam mu ugoditi i pokazati se zahvalnom.

— Ori-Ori! — zovnem. — Naučiću te pisati.

On uzdahne i zamisli se.

Malo kasnije reče:

— Kasno je, drago dijete, nažalost, kasno! Vrlo mi je žao! Mogao bih opisati zanimljive doživljaje. Sada sam za to već prestar...

— Naučiću te! — ponovim ja.

— Nećeš me naučiti! — šapne on. — Znam različite majstorije, ali nemam glavu za učenje. To treba činiti za mladosti... Ti si kći vođe i posljednja u porodici... Ti moraš znati pisati. To je tvoja dužnost. Moraš zapisati povijest našega plemena.

— Zajedno ćemo pisati, — navaljivala sam ja.

— Ne! ja neću umjeti, mala Ket! — reče. — Do smrti ću ostati neuk...

— Što je to smrt? — zapitam ga u čudu.

On se zamisli i odgovori tiho:

— Ne znam...

— Ti možda znaš, samo nećeš da kažeš? — zapitam i pogledam »ujaka« u oči.

— Htio bih da ti to objasnim, ali ne umijem, — odvrati on. — Vidiš, mala moja Ket, jedanput sam osjetio, da nešto stoji kraj mene. Ništa nisam vidio. Samo sam shvatio, da je to smrt...

— A što je bilo dalje, govori!

— Tada sam bio u velikom gradu na moru... Pobjegao sam od verglaša i od straha sam se sakrio na obali. Tamo me je našao neki čovjek i uzeo sa sobom. Dugo smo plovili. Kad smo stigli na obalu, opet sam pobjegao... Tražio sam vas u džungli i — našao, onda, kad sam došao ovamo, Ket...

Ali ipak nisam razumjela, što je to smrt?... Rekoh to »ujaku«.

On se nasmiješi i reče:

— Vidiš, kako sam ja nerazumna šimpansa? Ništa ne mogu da objasnim, pa nikada ne bih mogao naučiti pisati.

»Ujak« se rastuži.

I ja sam bila spremna da zaplačem. Ne znam — zašto?

Zar zato, što nisam mogla vratiti dragomu Ori-Ori milo milim? Ili zato, što nije htio da uči? A možda su me i preplašile »ujakove« riječi?

Ne znam... Sve do večeri bila sam vrlo tužna.

Dan Ngu-Ngu.

Ngu-Ngu je jedan od najstarijih šimpansa u našem naselju. Počinju mu već sijediti dlake oko navorana lica i na leđima. Vrlo je ozbiljan i pun dostojanstva.

Mi mladi poštivamo starce. Pažljivo slušamo, što oni govore. Skrećemo im s puta. Nikada im ne pravimo nikakve pakosti. Ne dražimo ih i pred njima šutimo.

Svi poštuju Ngu-Ngu. Pa i tata Rru, vođa šimpanskoga plemena, s njim se savjetuje.

Samo Ori-Ori nije volio staroga, mudroga Ngu-Ngu.

Često su se svađali.

Danas sam čula razgovor, kojega nisam razumjela.

— Glavno je okretnost, poštovani Ngu-Ngu! — reče »ujak«.

— Okretni su šakali, papige i zmiije... to nije ništa osobito! — odvrati starac. — Glavno je: plemenit život, Ori-Ori!

— Kakva je to zakuska taj »plemeniti život«? — zapita »ujak«. — Kakav to ima okus?

— Ne luduj! — opomene ga starac. — Ti znaš, što ja govorim. Pretvaraš se kao da si glup...

— Ne znam, — prkosio je Ori-Ori. — Nemam pojma.

— Okretnost je neznatna stvar! Umre li okretna šimpansa, s njenom smrću umre i okretnost. Plemenit život ostavlja tragove zanavijek... Tanki bambus nestaje bez traga. Baobab i onda, kad zamre, mnogo godina stoji među zelenim, mladim drvećem...

Ori-Ori je šutio.

Ngu-Ngu nastavi:

— Plemenito živjeti znači nikomu ne nanositi krivice, tuđe ne željeti, ne žaliti života radi obrane drugih...

Ori-Ori je još uvijek šutio i razmišljao.

Sijedi Ngu-Ngu čekaše.

Malo zatim »ujak« tiho zazviždi i zapita:

— Sjećaš li se posljednjega rata s »Dugačkim Njuškama«, poštovani Ngu-Ngu?

— Uhu... — promrmlja starac.

— Pa reci mi sada! Onda sam se mogao baciti na neprijatelje i poginuti braneći naše pleme. Zoveš li ti to plemenitošću? A kad sam se preobukao, nisam poginuo i sve sam nas obranio. To je okretnost! Što je dakle bolje?

Ori-Ori poče grohotati žmigajući lukavo očima.

— Tvoje djelo je bolje! — odobri Ngu-Ngu.

— Ono je bilo okretno i... plemenito!

Ori-Ori poskoči na grani i veselo zazviždi.

Otsad nije više izazivao starca i nije se s njim svađao.

Drugi dan Ngu-Ngu.

Opet ću ispričati, što sam čula.

Nisam to razumjela. Možda ću jednom razumjeti...

Jučer smo se kasno vratili s rijeke. Sunce je bilo već davno zapalo za džunglu. Morali smo dugo čekati nad vodom. Prije nas došle su antilope, bivoli s ostrim širokim rogovima i vepri s odurnim gubicama, sa zavnutim kljovama i čekinjama pod očima. Pili smo tek kad su oni otišli.

Veče je bilo vruće. Nikomu se od nas nije htjelo vraćati se u kolibe. Tamo je bilo zaparno i nesnosno zagušljivo. Zato smo sjedili na rubu gnijezda i slušali, o čemu se razgovaraju stari.

Govorio je najstariji među nama — moj djed, Bo-Bo.

— Šimpansama ne priliči da oponašaju ljude, — gnjavio je starkelja. — Čovjek ima svoj život, a mi — svoj.

Shvatila sam, da je djed nišanio na Ori-Ori.

Danas je naime »ujak« bez razloga cijeli dan obilazio sa svojim žutim šeširićem na glavi.

Držao se vrlo svečano. Kad bi sreo kojega susjeda, skinuo bi šeširić i mahao njime nad čelavom glavom.

— Ovako se pozdravljaju ljudi! — klicao je hvalisavo.

Omladina se valjala od radosti i grohotala kao bjesomučna.

Odrasli su se blago smiješili novoj »ujakovoju« šali.

Sijedi se Bo-Bo zbog toga ljutio i korio ga.

Nenadano uze Ngu-Ngu »ujaka« u obranu.

— Nemoj tako govoriti, poštovani prijatelju! — reče. — Život svega, što živi, jedan je. Razlike su samo prividne.

— Što? — zapita Bo-Bo i podigne glavu.

— Poslušajte, što mi se jednom dogodilo. Tetka Hara-Ua će to posvjedočiti, — poče Ngu-Ngu.

— O, da, da, da, baš je tako! — zaklepeće brbljava šimpansa.

— Prije mnogo godina tjerali su nas ljudi iz džungle. Pobjegli smo i zapali u postavljene mreže. Svezaše nas i odnesoše u veliku kuću. Dobro su nas hranili. Banane, naranče, mangi, orasi. Uvijek smo imali čistu vodu za piće. Navikli smo na ljude. Do-

bri su bili prema nama... Oni su, uostalom, nalik na nas. Isto tako pružaju ruke jedan drugomu, ismjehuju jedan drugoga, grohoću, kad se smiju; misle, da su viša bića...

— Hm! — promrmlja Ori-Ori i zažmuri.

Ja i druga mlada majmunčad prasnusmo u gromki smijeh.

— Mir, deriščadi! — hukne tata.

Mama me prekorno pogleda i stisne usne.

— Iza nekog vremena počеше nas metati u posebne krletke... Tamo su dolazili ljudi u bijelom

odijelu... Milovali su nas, davali najtečnije zaloga-je. Napokon su nas jedno-ga dana iznenada izboli nekim oštricama...

— Je li boljelo? — zapita susjeda Ba-hi.

— Ne jako! — slegne ramenima Ngu-Ngu. — Zar ne, Hara-Ua?

— O, da, da, baš tako! — odgovori odmah šimpansa. — Osjetila sam, da mi se nešto ulijeva pod kožu.

— Istina je! — odobri Ngu-Ngu. — Duskora sam osjetio, da sam bolestan, teško bolestan. Svi su moji drugovi sjedili tužno, ništa nisu ni jeli ni pili. I oni su bili bolesni. Onda su opet došli ljudi u bijelom odijelu i opet su nas izboli...

— I mene je verglaš bo, — uplete se Ori-Ori. — Bo me je onda, kad se opio.

— To je drugo bodenje! — primijeti Ngu-Ngu.

— A što je bilo s vama dalje? — javiše se glasovi.

— Bilo nas je sedamnaest. Šimpanse su umirale jedna za drugom. Ostali smo samo ja i Hara-Ua, — odgovori starac.

— Da, da, baš tako! — zaklepeće opet brbljava Hara-Ua. — Ostala sam samo ja i poštovani Ngu-Ngu!

— No, brzo smo ozdravili, — nastavi Ngu-Ngu. — Pustili su nas na slobodu... Nakon dugog razmišljanja shvatio sam sve. Ljudi su nas ubodima zarazili, da obolimo. A ubodima su nam dali i lijek. Sijeda I-So također liječi, kad bolesnicima daje trave i korenje. Bijeli su nam ljudi dali uspješne ljekarije. Ozdravili smo. A druge je odnijela smrt. Svi su šutjeli.

Odjednom zapita Ori-Ori:

— Odgovori mi, Ngu-Ngu! Postupaju li bijeli ljudi okretno ili plemenito? Oni nas ubijaju, zar ne? Slušao sam nešto o tome u velikom ljudskom naselju. Daleko odavde. Preko mora...

Bez oklijevanja odgovori stari Ngu-Ngu:

— Postupaju plemenito! Ubijaju, da spase sve. Ja sam sretan! Mogao sam pomoći ljudima u njihovom plemenitom radu.

— Pomoći? — zapita Bo-Bo. — U čemu?

— U borbi sa smrću, poštovani vođo! — odgovori Ngu-Ngu. — I nas tište bolesti i stiže smrt. Živimo sve kraće. Možda ćemo jednom i mi živjeti dugo, vrlo dugo...

Opet svi umuknuše. I omladina je sjedila mirno.

Starica I-So, moja baka, pogurena, slaba baka, zijevne glasno i stenjući uzvare se u kolibicu. Šimpanse se stadoše razilaziti.

Dugo sam ležala na ležaju, San je odletio.

Mislila sam... Ono, o čemu su govorili starci, bilo je tako strašno!

Dan opasnosti.

Umorna zbog neprospavane noći, išla sam na jutarnji vodopoj. Ni »ujak«, koji se neprestano šalio, nije me mogao razveseliti.

Stigli smo na obalu baš kad su odlazile male antilope.

Po tome smo znali, da u blizini nema neprijatelja. Nanjušile bi ih oprezne, ride antilope.

Kraj vode smo se duže zadržali. Stare su šimpanse ulazile u rijeku i kupale se u toplim rukavima.

Mama se veselo praćakala među kamenjem i s uživanjem grohotala.

Kad sam vidjela, da nitko na mene ne pazi, skočim u grmlje.

Spuzala sam s visoke obale i potrčala k rijeci.

Jedna velika drvena klada ležala je u vodi nekoliko koračaja od mene.

Sivozelen komad drveta, pokriven muljem i travom, imao je četiri reda čvorova.

»To su zacijelo iskrhane grane«, pomislim.

Bacala sam kamenčice u vodu i gonila leptire.

Onda sam se zagledala u male pauke sa crvenim i plavim pjeagama na leđima. Trčali su naokolo i tražili hranu.

Iz vode su iskakivale na obalu male ribice. Zgodno su se podupirale perajima i trčale po zemlji. Neke su se penjale i na granje grmlja, što je visjelo nad vodom.

Izvršno sam se zabavljala. Ali kad sam pogledala u vodu, prepala sam se.

Sivozelena klada izmilila je iz vode. Vukla se prema meni.

Bila je to nekakova neman, kakvu dosad još nisam vidjela. Imala je dugačku gubicu. Rastvorila ju je, siktala i sijevala oštrim zubima. Rep, naježen bodljikama, vukao se za njom.

Nisam znala, kamo da pobjegnem.

Neman je izašla na obalu i jurila prema meni.

U taj čas ispadne iz grmlja Ori-Ori. Uzme me na ruke i velikim skokovima pojuri prema drveću. Brzo sam bila na sigurnom mjestu.

Sjedila sam uz »ujaka« na visokoj grani.

Ori-Ori reče:

— Onaj gmaz je krokodil. Podli, proždrljivi neprijatelj! Na tvoju je sreću, Ket, obala bila strma. Inače bi te bio požderao...

— Vidjela sam, kako je bila požderana Mi-Ri sa kćerkom, — šapnem ja plačući.

— Tko ju je požderao?

— Lijepa, velika zvijer u žutom krznu sa crnim pjeagama, — odgovorim.

— Aha! — promrmlja »ujak«, — to je zacijelo bio leopard. Velika, grabežljiva mačka...

Dragi mi je »ujak« danas spasio život!

Toplo sam mu zahvaljivala.

On se nasmija i reče:

— Spasio sam najveću nevaljanku! Žao mi je bilo krokodila. Da je progutao ovakvog obješenjaka, kao što si ti, pobjesnio bi i počeo bi hodati na repu.

Dan čudesa.

Nisam pisala već tri dana.

Nisam ja kriva. Bila sam na izletu u džungli.

Jednoga dana reče mi tata:

— Brzo rasteš, Ket! Spretna si i okretna. Poslije podne ćeš poći s Kyrom i Ori-Ori u džunglu.

— A što ćemo tamo raditi? — zapitam.

— Kyr i Ori-Ori će istraživati put prema gorama.

— Što su to gore?

— To je veliko, vrlo veliko kamenje. Onamo ćemo se preseliti preko zime.

— Što je to zima?

— To je vrijeme, kad padaju velike kiše. Prije toga moramo poznavati put, znati, ima li tamo dosta hrane i nećemo li naići na neprijatelje.

Dalje nisam slušala, nego sam potrčala k »ujaku«.

Ori-Ori već se spremao na put. Obukao je svoje šareno odijelo. Sjedio je i pažljivo pregledavao debelu, čvorastu batinu.

— Namolio sam Rru, Poći ćeš s nama, — reče i zažmuri na jedno oko.

— Hvala, ujače! — kliknem ja.

— Vidjećeš nove stvari. Upoznaćeš jedan komad svijeta, mala Ket, — reče Ori-Ori. — Svijet je vrlo lijep! Glup je, tko ga ne vidi! Ja volim svijet i sve, što je na njemu. Ljubav i radost borave u svakom njegovom kutiću.

To nisam razumjela, ali sam vjerovala »ujaku«. Bila sam radoznala, da vidim ljubav i radost, koje su imale svoje kolibice u svakom kutiću svijeta. Kako ove izgledaju? Jesu li slične nama, šimpan-sama?

— Što je to svijet? — zapitam.

— Sve, što vidiš oko sebe, — objasni mi »ujak« i još doda: — Džungla, drveće, naša gnijezda i pleme, ptice, zvijezde, voda, krokodil, nebo, leopard...

— Sve, što vidim? — šapnem. — Onda si, ujače, i ti svijet?

Ništa mi nije odgovorio. Pogladio me je po glavi s lijepim razdjeljkom po sredini i prošaptao:

— Gluparo mala... gluparo!

— Zašto sam ja glupara? — pitala sam trzajući ga za ruku.

— To ćeš doznati jednom kasnije, draga moja Ket! — klikne on i stade vrtjeti batinom, da je zazujalo.

Popodne je pet starih šimpanasa i deset mladih krenulo u »svijet«. Držala sam se »ujaka«.

Neprestano smo išli po granju drveća. Uopće se nismo ni spuštali na zemlju. Sve se drveće međusobno spajalo granama. Grane su nad zemljom sačinjavale kao neki krov. Baš onakav, kakav je nad našom kolibicom.

Pod drvećem je vladao mrak i zagušnjivost. Grmlje i trske pružale su svoje stabljike u vis. Tu sunce nije zavirivalo. S blatne se zemlje dizalo isparivanje. Tamo je gnjilo drveće, koje je vjetar srušio. U mraku su prolazile crne šumske antilope kao kakve sjene. Osamljeni je bivol jedva izvlačio papke

iz baruštine i oprezno išao. Bez šuštanja puzale su zmiје.

Papiге i druge ptice vrištale su i cvrkutale negdje visoko.

Izdaleka je nešto zabljesnulo. To je bilo veliko jezero.

Oko njega su rasli visoki bambusi i гusto grmlje.

Kad je zakričao Ori-Ori, uzverali smo se više. U taj čas je cijelo jezero ležalo tik pred nama.

— Sada nemojte galamiti, pa ćete vidjeti svakojaka čudesa, — svjetovao je smiješeći se Kyr.

Čučnula sam na grani i obzirala se unaokolo.

Nisam vidjela ništa neobično. Ali ipak, kad sam bolje pogledala, opazila sam na jezeru tik kraj obale gomilu kamenja. Po kamenju su trčale bijele čaplјice i još neke druge ptice. Odjednom se kamenje ganulo.

— Oj-jej! — uzviknem.

— Pst! — promrmlja Ori-Ori i uštine me u ruku.

Zašutjela sam. Kamenje je međutim zaronilo u vodu. Lijeno se kretalo prema obali. Napokon je izašlo iz jezera. Bile su to goleme, debele nemani.

Debeli trbusi visjeli su im između nogu. O, te nože! Potsjetile su me na kratke panjeve. Nemani su teško koračale, spustivši glave prema zemlji. Njuškale su i glasno dahtale.

Išle su jedna za drugom. Kad su prošle, primijetila sam na obali prilično duboke jame. Izduble su ih svojim nogama.

Ori-Ori naagne se prema meni.

— To su potočni konji, hipopotami, — šapne.
— Dobre, lijene životinje.

Nemani su se međutim razišle po šikarju.

Od vremena do vremena otvarale bi ždrijela. Vidjele su se ogromne iskrivljene kljove i zubi, što su im sprijeda stršili. Zijevali su ričući. Rika im je bila slična grmljavini, koja me je nenadano preplašila.

Neki se potočni konji izvališe na travu. Ležali su otvorenih ždrijela, a male sive ptičice letjele su im u ta ždrijela. Tražile su u zubima tih nemani kukce i vadile ih. Bijele su čapljice sjedale na leđa potočnim konjima. Tražile su tamo pijavice i puževe. Zacijelo ih se mnogo prilijepilo uz debelu kožu ovih nemani. Kljucanje čaplja godilo je gojaznim lijenčinama. Stenjali su i gundali od velikog zadovoljstva.

Ti su debeljkovići priredili sebi gozbu na obali jezera. Prednjim, istaknutim zubima zgrtali su cijele plastove sočne trave. Svinutim su kljovama čupali bambusovo korenje iz zemlje. Mislila sam, da će proždrijeti čitavu džunglu.

Na sreću su ipak počeli strići ušima. Glasno su dahtali i mahali kratkim repićima. Jedan je potočni konj tiho zariknuo. I smjesta se čitavo krdo bacilo u vodu. Malo kasnije vidjela sam ih opet. Sakrili su se pod grmlje, što je visjelo nad jezerom. Samo su bili ispružili nozdrve, oči i uši.

— Pst! — siknuše Kyr i Ori-Ori.

Od šumske strane je dolazilo nešto orijaško. Mlado se drveće sagibalo i praskajući padalo. Gi-

balo se šikarje pogaženih bambusa. Lomljava je postajala sve glasnija. Napokon se stalo grmlje svijati i rastvarati.

Na obalu ispadoše novi divovi i krupne nemani. Još veće i još čudnije.

— Ha, ha, ha . . . slonovi! — tiho se nasmije »ujak.«

Čudni su to stvorovi! Veličinom i bojom nalik su na sive hridine. Onima, koje se nalaze u džungli nedaleko od našeg naselja.

Goleme su to životinje! Glave su imale tako široke, da bi deset starih šimpansa moglo udobno na njih sjesti. A uši, isto tako široke, neprekidno su se nemirno micale. Bile su slične velikom lišću, kojima leprša vjetar.

— Oj-ej! — ote se meni rezak krik! — Imaju dva repa.

Onaj na glavi nije rep, — nasmije se Ori-Ori. — To je surla.

— A što je to surla?

— Hm! — promrmlja ujak. — To je razborita stvar. Vidiš, kako slonovi spretno kidaju mlade grančice? Surla to ti je slonu kao nama ruka. A sada gledaj! Slonovi piju vodu tako, da ju uvlače

surlama kao mi usnama. Surlom se i oglašuju. To se onda zove, da »slon trubi.« Eto, jesi li čuo, ovako!

Jedan je slon u taj čas upravo ispružio surlu i zatrubio.

— O ... o ... o ...! — zadržtao je zrak unakolo.

Dugo je taj glas ječao po džungli. Netko, sakriven u džungli, ponavljao ga je neprestano:

— O ... o ... o ...!

Na taj znak zakoraknuše slonovi u jezero.

Nisam se mogla uzdržati, a da se ne nasmijem.

Počeli su sebi polivati ledja bacajući surlama mlazove vode.

Uzajamno su sebi trli vratove i bedra, a pri tome su brundali i uzvikivali.

Iz malih, smiješnih njuška stršile su dugačke, bijele kljove.

Poslije kupanja su izašli na obalu. Sada sam shvatila, zašto i čemu im služe dugačke, svinute kljove. Orijaši su njima čupali mlado drveće i trgali korenje.

— Ovim se kljovima oni bore i s napadačima, — reče mi Kyr. — Slonovi se ne boje nikoga, osim čovjeka. Oni su najjači žitelji džungle.

Shvatila sam, da se slonovi nikoga ne boje. Mirno su išli i pasli. Nitko ih nije napadao. Osim možda bumbara, koji bodu i paukâ, koji se znaju priljepiti. Od njih su se branili ušima i surlama. Mahali su i tankim repovima, koji su bili obrasli tvrdom, crnom dlakom.

Nisam se mogla dosta nagledati tih divova.

Ali Kyr je ipak dao znak. I krenusmo dalje.

— Zlo je! — govorio je Ori-Ori. — Hrane nema nigdje ni mrvice.

— Počeka, susjede! — odgovori Kyr. — Na obali male rijeke naći ćemo banane.

Naša je gomila trčala sve dalje.

Sreli smo priličan čopor svadljivih, crnih majmuna. Počeli su nam se rugati.

Neki su se na nas hitali nekakvim voćem, kise-
lim i tvrdim kao kamen.

Nismo se upuštali u prepirku s neuljudnim su-
sjedima.

U guštari sam primijetila neku životinjicu. Bila
je siva, pjegasta i imala je dugačak rep sa crnim
prugama. Puzala je kao zmija.

— Što je to? — zapitam Kyra.

— Promčica*) — odgovori on. — Mali grabež-
ljivac. Strah i trepet pticama i zečevima.

»Ujak« zazviždi na svoj način. Promčica se
smjesta sakrije u rupu.

Odmicali smo sve dalje.

Džungla se odjednom počela proređivati. Pri-
bližavali smo se obali rijeke.

Iz čete šimpansâ, koje su išle za nama, dopre
krik.

*) Ichneumon, lat. mangusta.

Malo kasnije srušilo se drvo uz lomljivu. Što se dogodilo?

Nekoliko naših drugova jedva je moglo da preskoči na obližnju palmu.

Kyr se vrati i pregleda prelomljeno deblo.

— Aha! — usklikne. — To je djelo termitâ! Hodite ovamo, omladino, da vam nešto pokažem!

Svi pođosmo k njemu.

— Vidite, — reče, — kako je nešto izdublo cijelo drvo? Ništa nije ostalo osim kore i granja. To su učinili bijeli mravi ili termiti. Oni su slijepi, ali radini i vrlo jaki. Gnijezdo im je duboko pod zemljom. Oni dubu drvo i izjedaju ga iznutra. Drvo bi možda još vrlo dugo trajalo. Ali kad je vas nekoliko skočilo odjedanput, prelomilo se. Razumijete li?

— Razumijemo! — kliknusmo mi.

Kad sam zažrebala prstom po truleži prelomljena drveta, primijetila sam dugački red malih, bijelih stvorenja. Trčala su jednim smjerom, spretno i brzo.

— Što to oni rade? — zapitam Kyra.

— Ne znam! — odvrati on. — Samo znam, da mravi i termiti treba da svima posluže za uzor.

— U čemu? — pitale su mlade šimpanse.

— U urednosti, radinosti i poslušnosti, — reče Kyr ozbiljno.

Htjela sam da promislim o tim riječima našega vodiča. Ali nisam dospjela.

Pod drvećem se začulo ljutito dahtanje i sop-tanje. Zatim kao neko škripanje.

Spustim se na niže granje i pogledam dolje.

Neko neobično stvorenje izlazilo je iz duboke jame.

Izmililo je i odjednom se, škrgućući i praskajući, pokrilo crnim bodljikama s bijelim prugama.

— Hodite, hodite ovamo! — povičem. — Vidjećete neku vrlo strašnu životinju.

Kyr mi odmah odgovori:

— To je dikobraz! Ima vrlo jake šape s ostrim pandžama. Raskapa gnijezda termita i mravi. Hrani se tim kukcima.

— A zašto ima toliko bodljika na sebi? — zapitamo mi:

— Kad se te bodljike dignu, opasan je. Tada ga nitko neće taknuti, — nasmije se Kyr. Bez

sumnje sada ide prema drvetu, koje ste vi svalili. Imaće čega da se naždere!

Nismo više duго hrlili skakući po drvetu. Put nam je zakrčila nevelika rijeka.

Na obali se grijala na suncu porodica krokodila. Oko njih su lepršale iste one sive ptičice, koje sam vidjela na leđima potočnih konja.

Zavirivale su u razjapljene čeljusti gmazova i čeprkale po njima.

— Baš su našle mjesto, gdje će tražiti poslastice! — nasmija se »ujak« i strahovito zazviždi.

Stari, tromi krokodili i mala, okretna mladunčad smjesta padoše u vodu.

Nad obalom su stajale velike čaplje i bijeloružičaste ptice s vrećama pod dugačkim kljunovima. Kyr reče, da su to — pelikani.

Svaki su čas skakale u vodu i hvatale srebrne i crvene ribe.

Različite sitne ptičice svuda su se vrzle. Pred očima je treperilo od tog šarenog društva.

Na obalu istrči jato rđastih trčaka.

U daljini izroni glavu potočni konj. Glasno zabrekće i prsne oko sebe mlazovima vode.

— Kako ćemo stići na drugu obalu? — zapitaše mlade šimpanse.

— Stići ćemo! — umiri ih Kyr.

Obazre se na sve strane, prihvati povijušu, što je tu visjela i razmaše se. Kad je dobio zamaha, skoči preko rijeke. Za čas se već bio zakvačio za granje drveća, što je raslo na drugoj obali.

Povedosmo se za njegovim primjerom.

Taj je doživljaj naročito obradovao »ujaka«. Leteći već nad vodom, dvaput se prevrnuo u zraku.

Skočivši na granu, klikne veselo:

— Saltomortale double!

— Što to govoriš? — zapita ga Kyr.

— Rekao sam, da mi je uspio saltomortale double, — odgovori on i zažmuri na jedno oko.

— Što to znači? — zapita naš vodič.

— Zapravo, ja to ni sâm ne znam. To se pravi onako, kako ste vidjeli. Fiju! dva preokreta i hops! — na nože! Ha! Tako se to pravi.

»Ujak« se glasno smijao. Preplašio je čak i jednog pelikana.

U zboru smo popratili veseloća Ori-Ori.

Ali naše se veselje ipak žalosno svršilo.

U našoj je četi bio i mladi Aka. Vrlo hrabar, drag dječak! Malko obješenjak i vanredan radoznalac.

Kad smo preskočili rijeku, neko smo se vrijeme odmarali.

Aka se vrzao naokolo. Svakuda je zavirivao, sve je morao dotaknuti.

Kad se odmaknuo od nas, zovne me izdaleka:

— Ket, hodi ovamo! Pokazaću ti nešto...

Pritrčim k njemu.

— Gledaj! — klikne on. — Kako je to čudna grana! Još nikada nisam vidio takvu.

Pogledam pažljivo. Nije bila obična grana.

Bila je pokriva svedom korom s velikim, crnim pjegama.

Kad ju je obasjalo sunce, sjala se i prelijevala u sunčanim zrakama.

Odjednom primijetim, da je grana zadrhtala i makla se jedva primjetljivo.

Sada više nisam sumnjala, da je to bila zmija. Mnogo veća od onih, na koje sam nailazila u blizini našega naselja. Zmija je polagano dizala glavu. Uprla je u nas nepomične, pronicave zjenice. Micala se polako, protežući tijelo.

— Bježi, Aka! — kriknem ja preneraženo.

Skočila sam na povijušu i za tren sam se bacila na susjedno drvo.

Aka nije dospio da pođe za mnom. Zmija je načinila naglu kretnju. Za tren je opasala dječaka zavojima svoga tijela i zadavila ga. Činilo mi se, da sam čula pucanje kostiju jadnoga Ake.

Stala sam dozivati u pomoć. Ubrzo dotrčaše Kyr, Ori-Ori i mlađi čuvari.

Zmija je međutim, zahvativši se repom o granu, gutala nepomičnoga Aku.

Doskora je crno malo tijelo našega druga iščezlo u raljama gmaza.

Čuvari navališe na zmiju. Trzali su je, grebli, grizli, stezali joj grlo.

Zmija se povukla pred odvažnošću braniteljâ. Skliznula je s drveta i uvukla se u grmlje.

Nisu je progonili.

— Nećemo spasiti nesretnoga Aku! — reče Kyr tužno. — Poginuo je u strašnom zagrljaju zmije.

Zašto je zmija ubila i progutala dragoga Aku? Aka joj nije ništa na žao učinio.

Mrzim tu veliku, pjegavu zmiju!

Ori-Ori tvrdi, da smo naišli na »udava« ...
Odurni, nevaljani udav!

Jadni, jadni Aka! — — — — —

Naišli smo na gajeve banana. Premda smo bili ucviljeni, priredili smo pravu gozbu.

Ori-Ori se strašno prejeo. Nije mogao ni zviždati. Samo je grohotao slabim glasom. Svaki je čas zadrijemao. A i drugi su se najeli. Zatim smo naišli na kokosove palme...

Vratili smo se u naselje posve tromi.

Dan priprema.

Danas smo cijeli dan naporno radili. Napuštamo naša skloništa, naše kolibice.

Pitala sam, zašto to činimo?

Tata reče, da se približava zima.

Mama pokaže prstom prema nebu.

Po nebu je pucao taman oblak. Pred njim je letio dah vjetra. Bio je topal i vlažan. Mislim, da je tako zato, što nam se kosa na glavi diže sama od sebe. Gube se lijepi razdjeljci, kojima se dičimo pred drugim majmunima.

Daleko je nešto brujalo... Tata je rekao, da se to približava bura.

U noći je sijevalo. Na mahove je postajao dan. Ali trajao je samo jedan trenutak, našto bi opet zavladao crni mrak, još crniji nego prije.

U prvi mah sam se malko bojala. Zavukla sam glavu mami pod pazuhu...

Težak je to bio dan! Iz skrovišta smo vadili korenje, banane, orahe.

Sve smo vezali suhim travama ili gipkim prućem... Sutra — u svijet!

Dan putovanja.

Krenuli smo prije zore.

Stari su nosili zavežljaje s hranom, a mlađi išli za njima.

Vodio je Kyr i tata.

Voda mora biti uvijek na čelu.

Za njima je išao »ujak«. Bio je potpuno odjeven. Žuto-crveno-plavi Ori-Ori treptao je kroz zelenilo.

Crni majmuni i nekoliko »Dugih Njuška«, što smo ih sreli na putu, vrišteći su bježali pred njim.

»Ujak« je hrlio brzo i prijeteći se udario batinom.

Dugo smo išli, dok smo stigli do male rijeke, gdje je poginuo Aka.

Putovanje su sprečavala mala djeca. Visjela su uz majke i neprestano su plakala.

A ni starci nisu mogli ići brzo.

Cijela se naša povorka kretala vrlo polako.

Tek prije zalaza sunca stigismo do rijeke.

— Još danas moramo prijeći na onu obalu. Prenoćićemo na drugoj obali, — zapovjedi tata.

Počeo se teški prelaz.

Namućio se danas jadni, dragi Ori-Ori! Bilo mi ga je žao.

Uzimao je majke s djecom i prenosio ih.

Drugi su mu čuvari pomagali. Mnogo su imali brige oko prenosa sijedoga, teškoga Bo-Bo i Ngu-Ngu.

Kyr je prenio na plećima staricu I-So.

Baka je vriskala od straha i plakala.

Napokon je prelaz bio dovršen. Tata je izabrao mjesto za noćište.

Počeli smo se krijepiti.

Odjednom baka tiho zajaukne.

— Što ti je, vjerna, dobra I-So? — zapita ju Bo-Bo zabrinuto.

— Otići ću od vas zanavijek, — šapne ona.
— Zanavijek... Živite u slozi!... Nikomu ne činite krivice... Nikoga ne napadajte... Branite se hrabro... Tuđeća ne poželite...

Svi su šuteći i uznemireno slušali staričin šapat.
Teško je disala. Hvatala se za grudi...

Tek sam sada primijetila, da je bila vrlo stara... Sva se zgrbila, pognula.

Postala je sitna, malena i strašno mršava. Usne su joj pomodrile. Oči ugasle.

Drhtala je cijelim tijelom.

— Draga, dobra I-So! — govorio je Bo-Bo jedva svladavajući plač.

Starica se napokon digne. Klonulim se rukama stala penjati na više grane.

Mama je htjela poći za njom.

Otac ju zadrži i reče tiho:

— Ostani, Lo-Lo: majka odlazi od nas...

Baka je međutim iščezla u gustom lišću.

Neopazice sam se otšuljala i brzo sam je dostigla.

Zaustavila se baš na vršici drveta. Tamo, gdje posljednje grane dižu prema nebu crne svoje ruke.

Sjela je u rašljama granja i naslonila glavu na glavnu granu debla.

Podigla je lice u vis. Sunce na zalazu polilo je staricu ružičastim sjajem. Sijeda I-So ispružila je u zanosu prema njemu ruke.

Oteo joj se iz grudi dugačak, oštar krik. Zar se opraštala sa suncem?...

Ruka joj naglo klone, a tijelo sijede starice postade nepomično i tiho se stalo kliziti niz grane.

U taj čas iznad drveta preletjela je crna sjena. Jedanput i još jedanput...

Velika crna ptica spustila se na granu. Pogledala je u oči I-So.

Jaučući je klepetala, kao da plače.

Gledala sam sjedeći i nisam se mogla maknuti.

Napokon je crna ptica prihvatila bakino tijelo pandžama i sva se ispružila.

Raširila je široka krila, da poleti. Otkinula se od grane i odnijela I-So.

Polagano je letjela i postajala sve manja u daljini.

Pretvorila se u malu crnu pjevicu. Još malo i — rastopila se u zlatnoj pustinji neba...

Baka I-So bila je otišla od nas.

Drugi dan putovanja.

Pošto smo tamo prenoćili, krenuli smo dalje.

Kad se sunce visoko uspelo, sišli smo s drveća. Bio je kraj šumi.

Pred nama je, dokle je oko segnulo, ležala ravnica, pokrivena visokom travom i grmljem. Tu i tamo dizale su se krošnje paoma. U daljini su se nazirali plavi brežuljci.

Tata i Kyr tiho su klicali.

Naša se četa sada okupila. U sredini su išla djeca, okružena majkama. Mladi su čuvari trčali postrance. Vođe su nekoliko koračaja pred nama pažljivo promatrali okolicu.

Od vremena do vremena oglašivali su se tihim pokličima.

Na ravnici sam vidjela bivole kako pasu, velike, sive antilope i male, riđe. One su bježale pred nama...

S lepršanjem krila i uz strašnu vrisku iznenada nam se tik ispod nogu digle trčke i biserke.

Ta nenadana buka nagonila nas je u strah. Ženke su vikale, a djeca plakala.

Vođe i čuvari mirili su nas tihim groktanjem.

Odmicali smo brzo. Ništa nismo ni pili, ni jeli.

Prije sumraka morali smo stići do planinâ.

Planine su rasle iz zemlje. Postajale su sve više i sve tamnije.

U podne nisu više bile plave, nego crne. Prije zalaza sunca — crvenosive.

Posljednji su se purpurni traci gasili na nebu, kad smo stigli na cilj.

Zaustaviše nas na velikim komadima pećina.

Vođe i čuvari pregledali su naše novo obitavalište.

Jučer smo prenoćili u špiljama. To su duboki otvori u planinama.

Krovovi su im od kamena.

Bilo je tvrdo i neudobno. Glasno sam plakala. Osjećala sam ljutu bol u bedrima. U tijelo mi se kod svake kretnje zabadalo oštro kamenje... Čeznula sam za našom kolibicom, za ležajem od maška i od mekih trava.

Naveče je nešto strahovito bučalo i bljeskalo.

Bila sam vrlo nesretna.

Mnogo je antilopa trčalo preko savane i paslo svježu, sočnu travu.

Slonovi su pružali surle i kidali mlado lišće i blijedozelene mladice drveća.

U noći je preko zemlje opet prohujala bura.

Pljusak je trajao do zore. Munje su sijevale, a po nebu se valjala grmljavina. Od treska se otkidalo kamenje s vrhunca gora i štropoćući padalo nizbrdo.

Drhtala sam od straha i od zime.

Dan nevidljivih stvari.

Sada više ne idemo na vodopoj. Pijemo vodu, koja se nakupi u udubinama hridina.

Braniči napuštaju špilje o izlazu sunca. Idu u savanu, da nam donesu hranu. U ovo doba nema nikakva voća. Kiša i vjetrovi zbacili su ga s drveća.

Hranimo se sada svježim mladicama bambusa, korenjem biljki s velikim lišćem, pa i svježim, napolak razvijenim lišćem.

Ja vrlo volim mlade bambuse! Tako su tečni kao najslade banane.

Bambusi nisu slatki, ali su vrlo tečni i hranivi.

Danas smo bili gladni sve do sumraka.

Naši su čuvari, kao obično, pošli po plijen, ali su se odmah vratili.

Tata i Kyr grohotali su tiho i pažljivo. Rekoše nam, da se dobro pritajimo u najmračnijim kutovima.

Ali sam ja ipak mogla vidjeti savanu iz svoga skrovišta.

Ništa novo nisam na njoj opazila. U daljini se naziralo veliko krdo slonova. Na podnožju planina pasli su bivoli i antilope.

Zacijelo se ipak nešto događalo u blizini.

Stari bivoli-vodiči svaki su čas okretali rogate glave prema džungli. Strizali su ušima, njuškali i glasno dahtali.

A i antilope su bile nemirne. Mužjaci su stajali uzdignutih glava, nepomični, pozorni.

Slonovi su žurno išli prema dubokom klancu, koji se protezao blizu naših gora i bio sav obrastao mladom, gustom šumom.

Goleme su životinje išle uzdignutih ušiju. Dizale su surle i glasno udisale zrak.

Ali ipak nisam ništa mogla vidjeti na savani.

Napred su krenule ride antilope. Mahnitim su trkom odjurile prema gajevima paoma.

Od strane džungle preletjelo je jato papiga. Preplašeno su kričale.

Iz visoke trave digoše se trčke i padoše u šikarje.

Tišina je zavládala naokolo.

Sve, što je bilo živo, sakrilo se i pritajilo.

Iz dalekoga luga izlazili su jedan za drugim čudni likovi.

Još nikada nisam ništa slično vidjela u džungli.

Bili su slični nama — šimpansama. Ali su išli na dvije noge, a ne na četiri, kako to obično mi činimo. Ori-Ori je kadšto, za šalu, hodao tako podupirajući se batinom. Nepoznata bića imala su kratke ruke, koje nisu dopirale do zemlje kao kod

nas. Bili su crne boje, premda nisu imali dlaka na tijelu. Išli su uspravno, a na glavama su nosili neke zavežljaje, bijele i zelene,

— To su — ljudi! — šapne »ujak« i primakne se k meni. — Promotri ih dobro, mala Ket! Čuvaj se, da te nikada ne opaze njihove oči...

— Zašto? — zapitam tiho.

— Zato, što se onda više nećeš vratiti k mami! — odgovori on.

— Smrt? — zapitam.

— Tako nešto, samo još i gore, — šapne on. — Ali gledaj, gledaj! Vidiš li? Crni ljudi, to su crnci, stanovnici ove zemlje. Aha! Eno i bijelog čovjeka! Tome sam se nadao... Nose ga crni...

— Zar bijeli čovjek nije stanovnik ove zemlje? — zapitam ujaka.

— Ne! Svi oni imaju naselja preko mora, — razjasni mi on. — Sada gledaj!

Dvadeset je crnih izašlo na savanu. Za njima su išla druga četvorica, koji su na glavama nosili dvije motke. Među motkama je ležao lik u bijelom odijelu.

Odmah sam prepoznala šešir, kaput i hlače... Baš kao što ih je imao Ori-Ori, samo bijele boje.

Jedan od onih crnaca, koji su išli na čelu povorke, naglo se sagne k zemlji. Svi se zaustaviše. Crnac priđe k čovjeku, koji je ležao u bijelom odijelu. Nešto je govorio i mahao rukama.

— Aha! — šapne »ujak«. — Pokazuje bijelom čovjeku tragove slonova...

Lik, koji je ležao na nosiljci, siđe na zemlju i pogleda tragove.

Čas zatim zasja nešto u rukama bijeloga čovjeka.

Crnac je stupao pred njim, a on je išao sada prema nama, stupajući oprezno kroz grmlje.

— Vidiš li onaj svjetlucavi štap u ruci bijeloga čovjeka? — zapita »ujak«. — To je puška. Biće zabave! Gledaj i ne viči, mala Ket! Stisni zube i — šuti!

Prošlo je mnogo vremena, dok su se crnac i bijeli čovjek približili našim pećinama.

Sada sam razumjela sve.

Na vlažnoj i razmekšanoj zemlji vidjele su se duboke jame. To su bili tragovi, što su ih ostavili slonovi. Na rahloj su zemlji duboko zapadale noge teških gorostasa. Kuda god bi prošli, ostavili bi uvijek takove udubine.

Svatko je mogao razabrati, da su tek malo prije prošli. Voda se cijedila u te jame i još nije dospjela da ih napuni.

Ljudi prodoše kraj naših pećina. Približavali su se klanцу.

Istrčala sam s »ujakom« iz špilje. Sakrili smo se za hridinama i gledali.

Bijeli je čovjek potrčao na dno klanca i stao iza debelog drveta. Crnac se uzverao na strminu, pa

stao gledati i prislušivati. Tiho je zazviždao. Bijeli čovjek učini znak rukom.

Crni brzo potrči, zaokruži klanac i poče silaziti na dno s protivne strane. Uzvikivao je i glasno zviždao.

— I ja znam tako zviždati! — reče ponosno Ori-Ori.

Međutim su uzvici i zvižduci poplašili slonove. Primijetila sam, kako pomalo izranjaju iz gustog šikarja. Podigli su prijeteći uši i išli s ispruženim surlama.

Sve većma su se približavali bijelom čovjeku, koji je vrebao iza drveta. Ne videći ga, izadoše na neveliku čistinu. Zastadoše i okrenuše glave prema crncu, koji je izdaleka išao za njima i počese oslušivati.

Bijeli je čovjek brzo podigao pušku do ramena. Dogodilo se nešto neobično, zadržtala sam i glasno vrisnula.

Iz puške je provalila munja i tresak je zaorio zrakom.

Jedan je slon, najveći, s debelim, u vis svinutim kljovama, odjednom pokleknuo. Časak je nastojao da se digne. Ali se izmakne i padne na stranu.

Cijelo krdo rasprši se na sve strane, trubeći tmurno i preplašeno.

Treslo se i prašteći padalo povaljeno drveće i pregaženo grmlje.

Bijeli je čovjek dvaput podigao pušku i zagrmio.

Još je jedan slon naglo otkliznuo i pao.

Dva su stara slona smjesta pritrčala k njemu, pomogli mu, da se digne i odveli ga.

Savanom su brzo stizali ostali crnci.

— Bijeli je čovjek pucao u slonove, — objašnjavao mi je Ori-Ori. — Jednoga je ubio, a drugoga ranio . . .

Crni opkoliše ubitu životinju. Vidjela sam, da su slonu išćupali kljove i položili ih pred bijeloga čovjeka.

On se smijao i nešto govorio.

Nato se oni s radosnim poklicima baciše na slona, koji je ležao.

Nekim oštrim predmetima, koje »ujak« zove noževima i sjekirama, počеше sjeći slonovo tijelo. Onda su sjeli na zemlju i počeli jesti.

Duže nisam mogla to gledati. Plačući i dršćući sakrila sam se u najmračniji kut špilje...

Strašna noć.

Zli ljudi ostaviše klanac tek pred zalaz sunca.

Još jednom su prešli preko savane i izgubili se u džungli.

Naši su čuvari potrčali iz špilje po hranu za naše pleme. Bivol i antilope stadoše izlaziti iz svojih skrovišta, njuškajući oprezno. Iza toga su posve mirno pasli.

Po travi su trčale trčke, biserke i gorske kokoške tražeći hranu. Zgodne su to ptice, drske i svadljive, a iz repova im izazovno strši perje.

Samo se slonovi nisu vratili na savanu.

— Odlaze sada sve dalje! Traže sigurne pašnjake, — domišljavao se Ori-Ori.

Stare su se šimpanse vratile brzo. Donijele su nam svježih bambusa i mladih grančica, punih pupova sočnoga lišća.

Poslije okrepe legli smo, kao obično, na počinak.

Mrak je već počeo padati.

Na istočnoj su se poli neba skupljali i uspinjali crni oblaci.

— Noćas će biti bure! — usklikne tata. — Zagradište kamenjem i granjem ulaz u špilju.

Dokora sam mirno zaspala.

Ne znam, kako sam dugo spavala. Nisam čula ni grmljavinu, ni gruvanje gromova, ni šum, ni pljusak kiše.

Probudilo me nešto drugo.

Na žamor bure već sam se počela privikavati. Nisam je se više plašila. Te su noći neki drugi glasovi doprli u špilju.

Nije ih moglo nadjačati ni urlanje vihra, ni tresak groma.

Jauk, potmula i strašna rika, lavež, tanko i plašljivo cvilenje probudilo me. Od zaprepaštenja nisam znala, gdje sam. Počela sam se bacati po špilji i vikati.

Jedva me je umirila mama i položila kraj sebe. Nisam spavala sve do zore.

Bura je prošla, pljusak prestao. Ali oni strašni glasovi nisu zamuknuli. Isto ono jaukanje, plač, zavijanje, lajanje i škrgutanje dopiralo je sa dna klanca.

Ori-Ori ispruži glavu iza hridina i stade pažljivo slušati.

— Šakali su pobjegli i ostavili plijen... O! i hijenama se ježi dlaka na leđima. Poklapaju uši... réžê pakosno... odlaze pogurene.

Za čas nestane toga čopora u šikarju.

Dugo nismo ništa vidjeli, dok najednom ne ugledam, kako se trava ziba i razmiče.

Na čistinu iz grmlja ispade lijepa životinja.

Odmah sam prepoznala leoparda.

Bio je sasvim sličan onomu, koji je ubio neopreznu Mi-Ri.

Pripio se uz zemlju. Puzao je kao zmija. Oči su mu gorjele. Drhtao mu je dugački, isprutani rep.

Nakon nekog vremena leopard se umirio i počeo čupati slonovo bedro.

Režao je i mrmljao glasno, obzirao se i kesio zube.

Hijene i šakali vrebali su u grmlju. Stajali su u blizini. Ali se nisu usudili izaći iz skrovišta...

Napokon je otišao pjegavi grabežljivac sit.

Cijeli se čopor opet vratio. Prije noći na čistini ostadoše samo slonove kosti...

Dani gladovanja.

Već dva dana nismo ništa jeli.

Opsjednuti smo. Naši čuvari ne mogu da siđu s gora.

U grmlje, što raste među hridinama, došli su lavovi. Dva mužjaka i ženka.

Teško se mogu primijetiti među kamenjem. Nepomični su, a njihova žutosmeđa koža ni u čemu se ne razlikuje od boje naših gora.

Ulaz u naše špilje zatrpan je kamenjem.

Djeca plaču. Majke su očajne. Čuvari paze na ulazu.

Premda su špilje visoko, ipak se može do njih doći.

Mušjaci naši spremni su za borbu.

Svaki čas se po koji lupa u prša.

Ori-Ori je čučnuo tik uz rub. Ne pušta batinu iz ruke.

Lavovi vrebaju na plijen. Čekaju u zasjedi.

Na savani se poslije one noćne gozbe hijenâ i pohoda leoparda — ne vidi ništa. Sve se sakrilo što je moguće dalje.

Leopard zacijelo obilazi ovuda. A možda i bivoli i antilope nanjušise nove neprijatelje.

Lavovi strpljivo čekaju...

Tek se trećega dana promijenila slika savane.

Stado velikih antilopa s oštrim, zavnutim rogovima, izašlo je na pašu.

Ove još nikada nisam vidjela. Zacijelo su došle iz daleka.

Polagano su se, pasući, približavale gorama.

Lavovi se pritisnuše tjelesima o kamenje i stajniše se na tom kamenju. Samo im se micala koža na leđima. Crne su kite na kraju njihovih repova svaki čas udarale o zemlju. Krupne, žute oči upile su se u lijepe životinje.

Razmak između njih i zasjednika znatno se smanjio. Jedan je lav neopazice spuzao s hridina i izgubio se u guštari.

Dugo ga nisam vidjela. Iskočio je daleko, straga iza stada. Učinio je isto onako, kao i crnac u klancu. Gonio je antilope.

Ali ove mahnitim trkom pojuriše prema pećinama.

Skriveni grabežljivci skočiše na njih. U ogromnim su skokovima napadali na antilope. Čupali su im leđa i bedra. Rušili ih udarcima šape.

Na zemlji su ostale antilope, iz kojih je loptala krv. Lavovi su još uvijek gonili stado. Grabežljivci su pojurili vrlo daleko. Vratili su se tek u sumrak. Uz muklo režanje i riku gostili su se sve do zore...

Napokon smo bili slobodni.

Tata je poveo cijelo pleme na savanu.

Iskopavali smo jestivo korenje, griskali smo mladice bambusa, što su potjerale iz zemlje, trgali smo lišće i grančice, pune sokova.

»Ujak« se veselio i radosno potcikivao.

Šalio se, prebacivao se, hodao na rukama, vijao malu majmunčad i smijao se.

Tražeci bambusove mladice, zapala sam ja u guštaru trske.

Nisam srela nikoga, osim malih šarenih ptičica. Lijetale su naokolo, cvrkutale, veselo brbljale. Hvatale su gusjenice, mušice i gonile leptire.

Našla sam zgodnu čistinu. Presijecao ju je mali potočić, koji je ljupko žuborio. Iz mekane su zemlje virile debele, bijele stabljike mladih bambusa.

Tu sam se naužila! Najela sam se do grla! I ne znam, kako se to dogodilo, da sam zaspala.

Kad sam se probudila, bila je oko mene noć. Nisam znala, na koju stranu treba da krenem. Tužno sam zaviknula, premda sam znala, da je to opasno. Sjetila sam se tatine opomene. Na glas dolaze sa svih strana neprijatelji. Nitko nije odgovarao na moj krik. Zacijelo su se šimpanse vratile u gore, kad me nisu našle.

Činilo mi se, da dopire do mene daleki zvižduk. Možda je to bio »ujak«?

Uzverala sam se na najbliže drvo i obazrela se. U mraku sam nazrela samo susjedno drveće. Više — ništa. Odlučila sam, da krenem nasumce. Pretrčala sam najbržim trkom prostor između drveća i odmah sam se uzverala na najviše grane.

Kad sam sjela, da se odmorim, čula sam šuškanje i neko tiho cvrkutanje. Prepala sam se. Naumila sam već da skočim na zemlju, kad odjednom kraj mene zasjaše dvije crvene zvijezde. Sva izvan sebe od straha stadoh bježati. Nigdje nije bilo spasa! Na svakom su drvetu sjale isto takove zvijezde.

Napokon sam se od očaja i straha razljutila. Počela sam se lupati u prsa, kesiti zube i režati.

Ničega se više nisam bojala. Bacila sam se prema zvjezdama, što su u blizini sjale, i udarila sam prema njima pesnicom. Nešto je tužno zacvililo. Uхватила sam malo stvorenje, što se micalo u mraku i snažno sam ga stisnula. Pomno sam ga pogledala. Bilo je drobno, pokrito sivim krznom. Vidjela sam već takve stvorove na palmama. Kyr ih je zvao palmovim parcovima, a Ori-Ori vjevericama.

Mala je zvijer imala krupne oči, koje su se žarile kao zvijezde. Bila je slaba i vrlo nespretna. To nije bila vjeverica, jer nije imala repa. Pustila sam sužnja na slobodu i potrčala dalje već smionije.

Sada sam jasno čula glasan, isprekidani zvižduk. Tako je mogao zviždati samo »ujak«! Zvižduk se ponovio već bliže i izrazitije.

Zaviknem:

— Ori-Ori! Tu je Ket... sama...

Preko potoka, koji je u blizini tekao, šmugne crna sjena i iščezne u mraku.

Ipak sam razabrala lako šuštanje trave.

Nešto je išlo prema meni. Pritajila sam se. Nisam ni disala.

— Ket! Ket! — začuje se tihi uzvik. — Gdje si? Oglasi se!

— Tu sam, »ujače«! Hodi, hodi, jer se bojim! Ujače! — uskliknula sam obradovana.

Jednim se skokom Ori-Ori našao kraj mene. Gladio me je po glavi, dragajući me duhao mi u lice, grlio me. Priljubila sam se uz njega i lizala hladne ruke dobroga Ori-Ori.

— Što ti se dogodilo, mala Ket? — pitao je on uznemireno i zabrinuto. — Mama proljeva potoke suza. Utopićemo se u njima! Rru obilazi mrko. Izlupao je čuvara, koji je pazio na vašu partiju. Stari Bo-Bo neprestano uzdiše. Svi su tužni. Nisam mogao izdržati, pa sam pošao da potražim svoju nevaljanku... no, nemoj sada drhtati. Sve će biti dobro... Već ćemo znati sebi pomoći! Prenočićemo tu. Na sreću danas nema pljuska... Lijepo bismo se proveli, da onako pljusne!... Ne bismo cijele godine trebali ići na vodopoj... Nemoj ništa govoriti, nego spavaj, mala Ket!

Nisam imala nimalo volje da spavam. Ispričala sam »ujaku« svoj doživljaj i borbu s vjevericom.

Smijao se kao lud.

— To nije vjeverica! — reče napokon. — To je mali »pantoná*«). Ima oči kao električne lampice.

— Što je to lampica? — zapitam.

— O, to nećeš razumjeti! To treba vidjeti, — odgovori on i zijevne.

Malo kasnije kihne nekoliko puta. Oboje smo se smijali.

— U mraku sam pao u neku kaljužu i promočio noge, — tumačio mi je on isprekidanim glasom i kišući ustrajno.

Ali se ovim nije dovršio moj doživljaj.

Shvatila sam, kako je noć strašna. Doznala sam, koliko strahôta ona krije u svom mraku.

Približavala se zora. Mutna sivoća prevukla je nebo. Već sam izrazito razaznavala grmlje, kamenje, korito potoka.

*) Mala životinja, koju neki francuski prirodoslovci ubrajaju u majmune (lemure).

Za čas sam primijetila u travi jato usnulih trčaka. Spavale su čučeci na zemlji pod lišćem palmova grma. Glave su bile podvukle pod krila.

Ne znam, odakle se javila odjednom pjegava promčica dugačkoga repa sa crnim prugama. U tren oka bacila se na jato. Prije no što sam shvatila, što se događa, mala je grabežljivica zaklala dvije trčke. Htjela je da ubije i treću, kad Ori-Ori zavizdi. Promčica šmugne prugastim repom i umakne, ne ogleđavajući se.

— Hajdemo! — dobaci »ujak« i skoči na zemlju.

Trčali smo dugo, a kad je već dobroano počelo svitati, uzverali smo se na osamljeno drvo.

Odande smo vidjeli gotovo čitavu savanu.

Nedaleko od nas spavalo je malo stado ridih antilopa, dobro sakriveno u palmovom grmlju. Kako su nepomično stajale, ne bi ih primijetilo ni najbistrije oko.

Ali nije ih otkrilo oko nego njih grabežljivca.

Iza debeloga stabla odjednom je ispružila glavu crna cibeta s bijelim pjegama. Časak je ponjušila i skočila.

Pala je kao kamen na hrbat mužjaku. On skoči u bijeg noseći na sebi grabežljivca. Malo kasnije zateturao je i pao. Iz pregrizena je vrata curila krv.

Dugo smo morali sjediti na drvetu. Tek kad je sita cibeta, oblizujući se, otišla, krenuli smo dalje na put.

Doskora smo se već penjali po strmim padinama naših planina.

Mama mi je plaćući stala lizati lice. Tata, premda je bio odvažan i jak vođa, brisao je suze. Djed Bo-Bo nešto je mrmljao tronutim glasom. Susjede su šmrcale. Hara-Ua klepetala je neprekidno. Djeca su ispitivala, gdje sam bila i što sam radila.

Svi su hvalili Ori-Ori radi njegova djela i zahvaljivali su mu.

— Okretan si, poštovani susjede, — reče mu sijedi Ngu-Ngu, — ali ja bih te nazvao najplemenitijim od svih šimpansa... Odvažan si i požrtvovan.

Govoreći to, pruži mu ruku.

»Ujak« je bio ganut i postuđen pohvalama.

Da se izvuče iz neprilike, poviče:

— Susjedo Si-Ma, daj mi ljekovite trave. Malko sam se prehladio, pa kišem kao moj verglaš, kad uzme jakog burmuta.

To nije nitko razumio. Ipak mu je učenica stare I-So, starica Si-Ma, dala prstovet travâ.

Zacijelo su te trave bile gorke, jer se »ujak« bio tako namrgodio, da mu je nos skočio čak na čelo i cijelo mu se lice iskrivilo.

Progutao je, opsovao nešto i pošao spavati...

Dan vriske i suza.

Današnji je lijepi, vedri dan izmamio cijelo pleme na pećine.

Grijali smo se na suncu. Omladina se igrala skrivača i majstorija.

Svima je dosadio dugotrajni boravak u mračnom skrovištu.

Čuvari krenuše na savanu. Kod kuće su ostale samo ženke.

Okupile su se oko Haru-Ua i slušale njeno klepetanje. Hara-Ua uvijek priča neobične stvari. Stari Ngu-Ngu sluša to i uvidavno se smiješi. Čini mi se, da Hara-Ua često laže.

Ali to joj ne smeta. Šimpanse s velikom radoznalošću slušaju susjedino naklapanje.

Danas je naročito uživala, jer nije bilo mužjaka. Nitko joj se nije protivio. Nitko nije gonio na rad. Naklapala je zato bez prekida.

Omladina je ostala bez nadzora.

— Hajdemo u klanac! — predloži odjednom veseli Kal.

— Hajdemo! — kliknusmo mi.

— Moramo pogledati slonove kosti! — do-
metne dječak.

Počeli smo se spuštati s planine.

Trčali smo tiho, da nam majke ne ometu izleta.

Šuljali smo se kroz grmlje i tako smo stigli do
čistine.

Pregledali smo razbacane kosti golemoga slona
i komade debele kože.

Počeli smo brati svježe lišće i kopati korenje
vodenih biljka.

Život nas je naučio, da budemo oprezni.

Gostili smo se nađenim zakuskama, ali smo
pažljivo prisluškiivali na sve strane.

Doskora začujemo tiho pucketanje. Dopiralo
je iz blizine, iz guštare grmlja. Za jedan tren već
smo bili na drveću.

Bilo je i krajnje vrijeme. Iz grmlja je svom
brzinom istrčao serval.

Velika, siva mačka. Okrutan i drzak grabež-
ljivac. Napada i na antilope.

Kad je vidio, da mu je plijen umaknuo, zau-
stavio se.

Udarao je repom po bedrima, gledao nas bi-
jesnim očima i ljutito režao.

Pitrčao je k drvetu i stao se penjati.

Preskočili smo na susjedno drvo. Serval nas je dalje progonio.

Nikada nas ne bi stigao. Njega se nismo ni malo bojali. Samo nas je to uznemirivalo, što smo se tako udaljivali od naših planina.

Naposljedku smo počeli zvati u pomoć.

Dugo nam nije nitko odgovarao. Napokon su čuli naše uzvike.

Na rubovima gora, kraj špilje, sve se napunilo šimpansama.

Čuli smo njihovo preplašeno grohotanje.

— Ser-val! Ser-val nas pro-go-ni! — vikali smo svi zajedno.

Naši su glasovi doprli do ušiju zabrinutih majka.

Velikim su skokovima trčale dolje. Skakale su preko oštrog kamenja. Prijeteći su grohotale.

Ispred sviju trčala je Kalova majka.

Pogibala je sa svojim jedincem. To joj je bilo prvo dijete.

Kao mahnita jurila je nakostriješene dlake na glavi i na leđima.

Škripala je zubima. Lupala se u grudi i režala.

Ništa ne premissljajući, potrčala je prema servalu.

On se pribio uz zemlju i čekao. Kad mu se šimpansa približila, ispruži on tijelo i skoči. Nastala je očajna borba. Valjali su se po travi, rikali, rastavljali se, da opet nastave boj. Ali serval je bio okretniji. Uspjelo mu je da zarine svoje pandže šimpansi u vrat. Za čas joj je zubima zahvatio i grlo. Kalova majka pade. Druge se šimpanse od straha uzverase na drveće.

Serval nije odlazio. Legao je i čekao.

Odjednom od strane gorâ dopre glasan zvižduk.

— Ujače! Ujače! O-va-mo! Ser-val je tu! — viknem ja.

Činilo mi se, da je tek odjeknuo moj glas, kad se pojavi Ori-Ori. Nije ni išao preko čistine, nego

se uspeo na drvo. Pregledavao je kraj i sve, što se zbivalo.

Vidjela sam, da je nosio sa sobom svoju čvorastu batinu.

»Ujak« skoči s drveta i izgubi se u šikarju.

Šuljao se tako tiho, da nismo ništa čuli, ni mi ni serval.

Iznenada se javio tik iza napadača.

Išao je na dvije noge i prijeteći je režao. Objeručke je držao nad glavom uzdignutu batinu.

»Ujaku« se kosa naježila, a oči mu mrko sjale.

Divlja mačka nije dospjela ni da se okrene prema Ori-Ori. Batina u zamahu pade servalu na leđa. Serval zaglavinja . . . ali ipak skoči na protivnika. Pao mu je na prsa. Vidjela sam, kako je šiknula krv. Ori-Ori jednom rukom od sebe odgurne i odbaci protivnika. U isti mu čas zadade snažan udarac. Serval je triput nasrnuo na »ujaka«. Triput su se omastila krvlju široka prsa našega branioca. Napokon batina zahvati servalu po glavi. Serval pade i poče da se sviđa, da frče i da pandžama čupa zemlju i travu.

Ori-Ori mlatio je batinom sve snažnije.

Neprijatelj već davno nije bio živ, ali razbješnjeli je »ujak« udarao sav van sebe.

Ali klonuo je, jer mu je krv sve jače curila po prsima.

Klonuo je na zemlju i ostao nepomičan.

Odnijeli smo »ujaka« u špilju. S teškom smo mukom to mogli učiniti, jer je Ori-Ori bio težak.

Položili smo ranjenika na mekan ležaj, našto se naša ljekarica latila vidanja. Donijela sam »ujaku« svježe vode.

Malo kasnije se osvijestio.

Kad je čuo, da je serval mrtav, nasmiješi se i reče:

— Ha! Zubom se ne može proti toljagi...

Nato se opet onesvijestio, a možda je i zaspao, jer je bio slab.

Dokora se vratiše naši čuvari. Kad su čuli, što se dogodilo, opkoliše ranjenika. Htjeli su da mu zahvale i da ga pohvale. Ori-Ori je spavao.

Tata nam je naveče pripovijedao, da je »ujak« bio neprestano zabrinut radi nas.

Napokon je odlučio, da se vrati sa savane. Drugi su bili zaposleni iskapanjem bambusa. Pošao je zato sam...

— Ori-Ori, dobra, plemenita šimpansa! — dovrši tata svoje pričanje.

U noći sam ustala i prišla k »ujaku«. Nije spavao, nego je neprestano govorio. Gorjele su mu ruke i čelo. Napajala sam ga vodom. Metala sam mu u usta ljekovite trave. Nije me prepoznao.

Bojim se za »ujaka«! Možda će i on otići od nas zauvijek?!

Nisam spavala. Preplakala sam cijelu noć...

Dan brige.

»Ujak« je još uvijek u nesvijesti.

Viče neke nerazumljive riječi. Neprestano ponavlja:

»Hop! Allez! Saltomortale double, hop!

Što bi to moglo značiti?

Zapitaću ga, kad ozdravi.

Ori-Ori se glasno smije, škripiti zubima i prevrće se.

Starica Si-Ma, naša vidarica, tužno klima glavom.

Ngu-Ngu sjedi kraj njege i plače.
Cijelo se pleme boji za život Ori-Ori.

Dan brige.

»Ujak« se više ne prevrće i ništa ne govori.

Leži blijed i nepomičan... Gleda nekamo visoko. Čini mi se, da ništa ne čuje.

Tetka Si-Ma i Ngu-Ngu sve su žalosniji...
Tri sam noći preplakala.

Dan nade.

Ori-Ori osjeća se danas bolje.

O, kakva je to radost! Zamolio je, da mu dadu jesti. Ja sam mu oljuštila najsvježiju bambusovu mladicu i nahranila ranjenika. Smjesta je zaspao.

— Sada će ostati živ! — proreče sijedi Bo-Bo.
Blaženi smo.

Tetka Hara-Ua, koja je za vrijeme »ujakove« bolesti bila šutljiva, danas klepeće cijeli dan.

Svi su tako sretni, pa joj nitko to ne brani.

Dan nove tuge.

»Ujak« je već zdrav. Prebacuje se već preko glave, premda je slab. Tako se krevelji, da se to ne može izdržati. I Bo-Bo je počeo da grohoće od veselja.

Ori-Ori se osjeća junakom.

Obilazi po špilji, sijeva očima i mrmlja:

— Serval! što je — serval!? To je — obični štakor! Dajte mi lava... za dvoboj... Ali prije toga mi nabavite dobru toljaču. Onako valjanu od cijeloga debla staroga drveta. Naučiću ja lava pameti... Ha!

Svi se smiju, a »ujak« najglasnije.

Svi znamo, da serval nije štakor.

Na prsima Ori-Ori vidimo strašne brazgotine od grabežljivčevih pandža.

Serval je — opasan, snažan neprijatelj.

O tome se doskora uvjerio i sam Ori-Ori.

Rane su mu se opet otvorile. Patio je, ležao, tresla ga je groznica, jaukao je. Naveče je počeo bulazniti. Izvikivao je nerazumljive riječi. Nikoga nije prepoznavao.

Strašan dan.

Da je Ori-Ori zdrav i jak kao prije, ne bi nas zadesio ovako strašan udarac.

Samo s teškim naporom mogu da saberem misli i da opišem događaje prošle noći.

Strašan je naš život! Mi — šimpanse — nikomu ne nanosimo kvara. A toliko nas neprijateljâ odasvud okružuje! Zašto je na nas pala takva kazna? Tko nas kažnjava? Zašto?

Danas je cijeli dan bjesnio pljusak. Naveče se razvedrilo. Po nebu je plovio mjesec. Jasno je sjao. Savana je u njegovim blijedim zrakama postala bijela. Od drveća protezale su se crne sjene. Spočetka dugačke, kasnije, kad je mjesec zaplovio iznad planina, — kratke, jedva primjetljive.

Nismo još spavali. Gdje gdje su šimpanse tiho razgovarale. U svom kutu se prevrtao i besmisleno govorio bolesni Ori-Ori... Djeca su spavala pritisnuta uz majke.

Kadšto bi se oglasila ptica u grmlju. Šišmiši su cvrčali. Između kamenja su vrištali štakori.

Daleko na savani sjale su se kaljuže vode.

Napunile su se od kiše.

Sve je unaokolo mirno drijemalo.

Odjednom... Kosa mi se ježi, kad se sjetim toga časa.

Gledala sam na savanu ležeći kraj mame.

Nad rubom hridine, koja se počinje na izlazu iz špilje, odjednom se diglo nešto crno. Raslo je s vanrednom brzinom.

Strah mi je bio stegnuo glas... Velika zvijer s dugačkim repom!

Prepoznala sam... Leopard je nanjušio naše skrovište.

U taj čas crna sjena prođe iznad mene. Pričini mi se kao neman pred vedrim nebom. Išla je

spotičući se. Široko je koračala i širila kosmate ruke.

To je išao jedan od naših najvećih mužjaka.

Ali nisam ga mogla u prvi mah prepoznati.

Leopard je već ležao spreman na skok.

Šimpansa ne čekaše. Svom snagom se odbije od zemlje. Čula sam, kako su snažne noge muklo udarile o kamen. Survao se na napadača kao bura. Pao mu je na leđa. Stegnuo ga, obuhvatio snažnim rukama i gledao, da ga zaguši.

Grabežljivac se trzao iz sve snage.

Isprepleteni su borci časak lebdjeli nad hridinom, a onda se srušili dolje. Bučno se za njima kotaljalo kamenje i sitni šljunak.

Izdaleka je dopr'o mukli, prijeteći krik šimpanse.

Svi poskočiše i potrčaše k rubu strmine.

— Tko se bori s leopardom? Koga nema na ležaju? — začuju se preplašena pitanja.

— Vođa šimpanskoga plemena, moj sin, odvažni Rru brani nas! — klikne sijedi Bo-Bo s ponosom u glasu.

Vidjeli smo borbu kao na dlanu. Borci su se, padajući odozgo, rastavili. Sada su stajali na otvorenom mjestu, oko u oko.

Veliki, pjegavi leopard, razbojnik noćni, i moj otac Rru — snažan, crn kao hridina. Stajao je i glasno se udarao u prsa.

Leopard skoči prema njemu i udari ga.

Rru izdrži napadaj i uzvratil strašnim udarcem pesnice.

Dugo je trajala borba.

Protivnici su se napadali bijesno i ričući.

Leopard je udarao šapama i derao ocu kožu. Rru ga je omamljivao i rušio na zemlju udarcima pesnice.

Kad mu je grabežljivac skočio na prsa, otac ga obuhvati i pritisne uza se. Malo kasnije ga podigne i tresne njime o zemlju.

Omamljeni protivnik htjede opet da se spremi na skok. Snažni Rru zamahne i razmrška mu čeljust. Vidjeli smo, kako mu se nemoćno objesila.

Ipak je leopard sakupio snagu i strašnim se pandžama zabo ocu u prsa.

Rru se zaljulja. Ponovo je bacio pod sebe protivnika i udario ga iz sve snage.

Leopard je tužno riknuo i ostao nepomičan.

Tata je pobijedio. Grozni je neprijatelj ležao mrtav. Imao je razmrskanu čeljust i istrgnutu utrobu...

Rru je duго stajao nad njim. Činilo nam se, da nešto čeka ili da se duboko zamislio. Odjednom krene napred.

Pošao je na savanu.

Dugo se crnio na bijeloj osvjetljenoj ravnici, dok nije zateturao i pao.

Čuvari pohriše za njim, da mu pomognu i donesoše vođu.

Snažni Rru nije više bio živ...

O, da Ori-Ori nije bio bolestan, on bi pomogao vođi u borbi. Drugi se šimpanse nisu usudili da to učine.

Moj je otac poginuo braneći naše pleme.

Smrt je njegova bila lijepa i uzvišena...

Nikada neću zaboraviti na tatu, na našega vođu, punoga odvažnosti, snage i junaštva.

Ponosi se njima Ket, kćerka Rru!

Dani uspomena.

Nakon tatine smrti izabran je za vođu Kyr.

Naš se život znatno promijenio. Mama je sada sama morala da se brine za mene. Polazila je u savanu zajedno s mužjacima po hranu.

Vidjela sam, kako dršće svaki put, kad polazi.

Vraćala se umorna i uznemirena.

Počela sam jesti sve manje. Molila sam mamu, da najedanput donese hrane za dva dana.

Mama je plakala gorkim suzama i milovala me po glavi.

Zacijelo je shvatila, kako želim, da ju riješim briga.

Susjede su bile vrlo dobre prema nama i pomagale su nam.

No pljusak je bjesnio po cijele dane. Sve teže se nabavljala hrana za naše pleme. Čuvari su odlazili u zoru, a vraćali se tek pod večer.

Jeli smo samo jedanput na dan.

To je bilo najteže doba. Kad će se, već jedanput, svršiti ta zima?!

Nikada ju neću zaboraviti, makar doživjela starost kao baka I-So.

Zima nam je donijela toliko boli i tuge.

»Ujak« već hoda i gleda, da bude dobre volje. Ipak sam nekoliko puta vidjela, kako briše suze.

Kad počnu duhati vjetrovi i kad pljusak zašumi, Ori-Ori osjeća se slabo. Bole ga raščupana, brazgotinama pokrivena prsa.

Polazi na pohode s drugim mužjacima. Polovicu plijena uvijek daje nama.

Dobri, dragi »ujak«!... Bez njega ne znam, kako bismo.

On gotovo ništa ne jede.

Kaže, da se na savani do grla najeo.

Najčešće priča i smije se pri tome, da su mu se oğadili bambusi i korenje.

— Nisam antilopa! — veli. — Pristojna šimpansa, koja nešto do sebe drži, treba banana i naranča. Čekam, dok dođe ljeto. Onda ću se tako najesti, da će slonovi zavidjeti mom trbuhu! Ho! Ho!

Ali do ljeta je bilo još vrlo daleko...

Džungla je prevladala na cijeloj savani. Ravnica se pokrila grmljem, koje je svaki dan postajalo sve veće. Mlado je drveće brzo raslo.

Nisam više vidjela bivole i antilope. Samo sam čula njihovo rikanje u guštari. Grmlje i visoka trava obrastoše padine gorâ i stadoše zavirivati u naše sklonište.

Iznad džungle i preko gora letjela su na sjever jata različitih ptica selica.

Nebo je gotovo neprekidno ostajalo sivo i tužno.

U svakoj prigodi, kad bi sunce na kratko vrijeme izvirilo, potrčala sam s mamom prema sjevernoj hridini. Čuvari su tamo položili tijelo junačkoga Rru. Spustili su ga u duboki jaz među pećinama i zatrpali ga kamenjem.

Mama je glasno naricala, grleći rukama grob Rru.

Ja sam tiho plakala. Tješilo me je čuvstvo ponosa i oduševljenja nad očevom odvažnošću.

Tako je dugo trajalo... Ništa se u našem životu nije mijenjalo.

Dan, kad sam postala siročić i ropkinja.

Jednoga nas je jutro preplašila strašna buka. Istrčasmo iz špilje.

Velika množina »Dugih Njuška« išla je preko savane, skaćući po zemlji i po drveću, uz vrisku i pisku.

Sijedi je Bo-Bo razumio njihov govor.

Dugo je prisluškivao. Napokon se vratio prema špilji i rekao:

— Na poljima crnih ljudi već su izrasle manjoka, patate i kukuruz. »Dugačke Njuške« idu na žderanje...

Počelo se pričati o tom opasnom pohodu »Dugih Njuška«. Sjećali su se događaja iz prošlih godina.

Mama je pažljivo slušala. Primijetila sam sjaj u njenim očima.

Nitko nije vidio, kako se otušljala s ležaja.

Samo sam ja to primijetila. Nisam skidala oka s mame.

Potrčala sam za njom, idući u nekoj udaljenosti, da me ne nanjuši. Bojala sam se, da će mi zapovjediti, da se vratim natrag.

Razabrala sam, da je sirotica mama odlučila da pođe s »Dugačkim Njuškama« po plijen. Htjela je da za mene donese mnogo, mnogo hrane u sklonište. Znala je dobro, da sam često gladna polazila na počinak, a noću nisam spavala, nego samo plakala.

Usred šume ugledala sam veliku čistinu. Crnci su na tom mjestu spalili džunglu i načinili polje.

Čopor »Dugačkih Njuška« već je pljačkao plodine crnih ljudi.

Kidale su mlado korenje hranivih biljki, a još su većma gazile mladice.

Ne sluteći ništa, veselo su grohotale.

Mama je išla nekoliko koračaja iza njih.

Pritajila sam se na rubu šume.

Odjednom se preda mnom podigne crnac.

Za njim drugi, treći... Malo kasnije bila je cijela čistina okružena ljudima.

»Duge Njuške« zavrисnuše i dadoše se u bijeg.

Na njihov vrisak odgovoriše crnci pucnjavom. Sijevala je vatra i grmilo strijeljanje pušaka. Zviždale su strijele.

Spasa nije bilo. Uvidjela sam, da će svi majmuni, što su se bez reda vrzli po polju, morati poginuti. Poginuće i moja mama!

Crna se zemlja već pokrila ubijenima. Mama se pritajila iza maloga grma.

U taj čas zazviždi strijela i zabode se mami u slabine.

Ona načini mahniti skok u vis i pade mrtva.

Poletim k njoj s očajnim krikom. Grlila sam je, nastojala da je dignem, lizala sam joj lice, duhala u obraze.

Sve uzalud! Mamica nije više bila živa...

U taj su me čas dvije snažne ruke spopale.

Nisam se ni branila . . . Osjećala sam, da sam siročče bez oca i majke. Nisam htjela dulje da živim.

Mladi mi je crnac smijući se, svezao ruke iza leđa, sputao noge i ponio me sa sobom.

Veselo me je pokazivao drugima i klicao nešto, što ja nisam razumjela.

Na polju su ostale samo lešine poubijanih majmuna.

Nitko nije ostao živ, osim mene.

Onda nisam još znala, da li ću se vratiti u džunglu i u naše skrovište. Da li ću još kada vidjeti dragoga Ori-Ori, sijedoga Bo-Bo, mudroga Ngu-Ngu, novoga vođu Kyra i brbljavu tetku Hara-Ua, drugove i družice mojih zabava? Sada me nitko više ne će zvati: »Ket, kćerka junačkoga Rru!« . . .

Slobodan i siguran život naglo se prekinuo poput slabe povijuše. Započeo se novi . . .

To je bilo — ropstvo . . .

II

MAJMUNČE U ROPSTVU

Dani čežnje i straha.

U ropstvu sam.

Crnac, koji mi je svezao ruke, predao me je bijelom čovjeku.

Odmah me metnuše u veliku krletku.

Vidjela sam, da su prije toga iz nje istjerali ptice, koje su bile vrlo nalik na trčke, samo što su bile i vrlo brbljave.

U krletku su bacili pregršt trave. Postavili su nešto bijelo i okruglo s vodom. Dali su mi nekoliko banana i naranača.

Stisla sam se u najmračniji kutić. Tri dana nisam ni taknula voće ni vodu. Plakala sam i drhtala. Pred mojim je očima još uvijek lebdio strašan pogled onog pokolja. Vidjela sam mamicu, kako leži na zemlji i umire. Boljele su me ruke i noge, jer me je crnac duго nosio onako svezanu.

Čežnja i očaj bili su strašniji i nepodnošljiviji nego bol.

Pokušala sam, da se izvučem iz krletke. Bila je vrlo čvrsta.

Zacijelo će ljudi i mene bosti kao što su to radili sa Ngu-Ngu i tetkom Hara-Ua. Možda ću umrijeti? Hoću li izdržati i ostati u životu, kao oni?

Očaj me spopao na pomisao, da nemam pri sebi dnevnika. Ostao je u špilji. Skrivala sam ga u dubokoj pukotini u pećini.

A i što će mi sada dnevnik?

Umrijeću osamljena u ropstvu. Nikada više neću sresti šimpanse.

Nikada neću dovršiti pisanje povijesti našega plemena!...

Da li se još sjeća jadne, male šimpansice sijedi djed Bo-Bo i dobri, dragi »ujak« Ori-Ori?

Je li već ozdravio? Što radi?

Prolila sam potoke suza... Osjećala sam se vrlo nesretna. Ostala sam maleno, usamljeno siroče! Ostala sam sama na svijetu bez igdje ikođa. Što će uraditi ljudi sa mnom?

Mislila sam na to i očajavala sam tri dana.

Ne znam, zašto sam odlučila, da opet sve opišem. I ono, što sam vidjela u džungli, gdje su se u gustim krošnjama mahagonijeva drveća krile naše kolibice, i o životu u gorama i o mojim doživljajima.

Pisaću o dragoj svojoj jadnoj mamac, o junackom vodi Rru, mom ocu, koji je nadvladao pjevavoga leoparda. Pričaću o Bo-Bo, o sijedoj baki I-So, koja je tako lijepo umrla, o dragom Ori-Ori i o svim odraslim i malim šimpansama našega plemena!

Još jedanput hoću, da u uspomenu proživim sretno svoje djetinjstvo...

U sredini krletke raslo je veliko drvo.

Otrgnula sam nekoliko komadića kore i noktom u nju ugrebala sitne znakove našega pisma.

Radila sam tako cijele dane.

Rad mi je donekle ublažio moju nesreću. Umirila sam se i počela sam već da jedem.

Crnac je dolazio jedanput na dan. Promijenio mi je vodu i donosio svježega voća.

Nešto mi je govorio, što nisam razumjela.

Jedanput mi je ispružio ruku. Bila je vrlo slična mojoj.

Odozgo crna, premda bez dlake, a na dlanu gotovo bijela.

Pružila sam mu svoju.

Crnac se nasmijao i potrčao prema kolibi, koja je stajala nedaleko.

U kolibama stanuju bijeli i crni ljudi. Te su kolibe slične našim kolibama.

Grade ih od trske ili kamenja, a pokrivaju strehama od bambusa.

Pošto ljudi ne umiju skakati po drveću, grade svoje kolibe na zemlji.

Crnac se doskora vratio s bijelim ljudima.

Jednoga sam od njih odmah prepoznala. On me je dao metnuti u krletku.

Druga . . .

Bez sumnje je to bila ženska! Vrlo lijepa žena tužna lica. Gledala me krupnim, žučkastim očima i nešto je govorila.

Doskora odoše. Opet sam se zadubla u pisanje.

Uspomene prošlih dana već su dovršene. Sada ću pisati od dana do dana . . .

Dan prijateljstva.

Doživjela sam veliku radost!

U moju su krletku pustili još jedno malo majmunče.

To je »Dugačka Njuška«, ali je još vrlo mala i slaba.

Mališan je vriskao od očaja i plakao.

Kad sam vidjela, da ništa ne jede, uhvatila sam majmunče i počela ga milovati.

Brzo se umirilo, zašutjelo i počelo se priljubljevati uz mene.

Nahranila sam ga bananom . . . Zaspalo je kraj mene.

Ja znam, kako šimpanse preziru »Dugačke Njuške«, ali kćerka hrabroga Rru njeguje malo majmunče, jer je ono slabije od nje.

Nazvala sam majmunče — Go. Milo mi je, kad se smije i igra.

Ja nikada ne jedem, dok prije ne nahranim malu Go.

Htjela sam ju naučiti pisati. Ona ništa ne razumije, nego samo grohoće.

Možda je još premalena? A možda »Dugačke Njuške« ne mogu to naučiti?

Živimo u prijateljstvu, premda je Go velika nevaljanka. Vrti se po krletki, penje se na drvo, hvata za šipke na krovu, štipa me, pišti, grohoće i napastuje me.

Pokorna je i mirna samo kad ju počnem hraniti ili kad čistim ride krzno svoje prijateljice.

Onda s uživanjem gunda i liže me po rukama.

Prvi dan Zo-Zo.

Danas poslije podne došlo je mnogo bijelih ljudi k našoj krletki. Promatrali su nas pažljivo.

Crnac je otvorio krletku i uzeo me za ruku.

Odveo me k bijeloj ženi, koju dosad još nisam vidjela, i položio joj je u ruku moju ruku.

Htjela sam se oteti i pobjeći. Nisam to učinila. Pogledala sam u oči bijeloj ženi. Bile su to krupne, zelene oči, pune dobrote i blagosti.

Bez predomišljanja pružila sam joj i drugu ruku.

Uzela me je i privinula na grudi.

Zagrlila sam je oko vrata i priljubila sam se k njoj kao što sam radila, kad sam se umiljavala mami.

Bijela žena, koju sam odmah, ne znam zašto, nazvala Zo-Zo*), milovala me je po glavi. Blago me je prihvatila za njuškicu i dugo mi gledala u oči.

Odjednom sam postala radosna. Nekakav mir napunio mi je srce.

— Ah! Ah! Ah! — uskliknula sam blaženo.

*) „Zo-Zo“ je gospođa autora ove knjige, koja je doista ovo majmunče ponijela sa sobom iz Afrike kući i fotografirala se s njime na parobrodu „Čad“, kako se vidi na str. 265. knjige „Robovi sunca“ (II. sv.) — Ur.

Pritisla sam se uz Zo-Zo, kao da sam od nje tražila obranu i zaštitu.

Kad su me opet metnuli u krletku, gorko sam plakala.

Do sumraka sam očekivala Zo-Zo. Srce mi je lupalo u grudima. Hoću li je opet vidjeti, ili ne?

Prvi sretan dan.

Tek što je sunce dospjelo da se digne iznad drveća, došla je Zo-Zo. Bacila sam se prema njoj s veselim pokličem. Pustili su me iz krletke. Sva sretna, odmah sam se uzverala na ruke Zo-Zo. Ispružila sam usne i poljubila sam je u obraz. Smijala sam se i plakala sam.

Zo-Zo me je odnijela u kolibu bijelih ljudi i nahranila me.

Onda me je posadila u veliku košaru.

Tamo se nalazila prostirka od maška i od meke trave.

Grohotala sam od uživanja.

Govorila sam, da sam vrlo, vrlo sretna i da neću da se rastanem sa Zo-Zo.

Ne znam, da li me je razumjela? Blago se smiješila i gladila me po glavi.

Šaptala mi je:

— Kaška! Moja mala, draga Kaška!*)

Razumijem. To me Zo-Zo zove — Kaška.

To je slično mom imenu Ket, a u ustima Zo-Zo zvuči to ime kao draganje.

Ih! Dok pišem ove riječi, srce bi moje htjelo da iskoči iz grudi! Tolika sreća!

Nisam više u krletki. Ostavila sam naselje crnih ljudi.

Ja sam sa Zo-Zo i idem u široki svijet. Kamo — to mi je svejedno. Samo da se nikada ne rastanem od dobre, uvijek blage i vesele Zo-Zo!

*) „Kaška“ s mekanim poljskim slovom „ś“ znači „Katica“ a „kaška“ kod njih znači „kaša“. — Prev.

Zo-Zo ide i poštapljuje se batinom. Tik za njom nosi crnac moju košaru. Ja gledam u Zo-Zo i ništa se ne bojim.

Idemo preko gorâ.

Prelazimo na ravnicu, pokrivenu krhotinama pećina.

Često vidimo čopore »Dugačkih Njuška«. Griju se na suncu i bježe, čim ugledaju crnce.

Crni ljudi nose zavežljaje na glavama.

Kraj Zo-Zo ide bijeli čovjek, koji ljubi Zo-Zo kao ja. I on ju ljubi u ruke i pazi na nju, zaviruje joj u oči.

Na mjestima, gdje raste visoka trava, pasu antilope.

Naokolo prelijeću ptice.

Put presijeca džunglu, gdje vlada mrak.

Kad se sunce visoko uzdiglo, zadržali smo se u hladovini.

Crnci su sabirali rpu suhoga granja. Jedan se nagnuo nad granje i odjednom sam opazila sjaj, koji je izbijao iz maloga drvca u ruci crnoga čovjeka.

Granje je počelo iz sebe bacati nešto crveno i žuto. A nad tim su se valjali oblaci bijeli i crni.

— Vatra je gotova! — klikne bijeli čovjek.

Aha, dakle oni crveni i žuti jezici, što se isprepleću, — to je vatra!

Crnci počеше jesti. Zo-Zo i bijeli čovjek također jedu.

Ispružila sam ruku, da mi dadu, da i ja okusim.

Zo-Zo mi pruži crni, topli komadić.

Oprezno sam onjušila i blago sam odgurnula ruku Zo-Zo.

Ja to nikad ne bih progutala!

Zato mi je drugi komadić — bijel i mekan — vrlo prijao. Imao je okus kao manjoka.

— Sviđa li ti se kruh, Kaška? — zapita Zo-Zo.

Kruh?! Nova riječ... zapamtiću je.

Zo-Zo zove bijeloga čovjeka čudno, ne mogu to ponoviti. Ja ću ga zvati na svoj način — To.

On mi je dao komadić papaje.
Ah! Ah! Ah! pogiboh za papajom!
To je dobro i za mene i za Zo-Zo.
Nastojim da shvatim, što oni govore.
Nakon okrepe pođosmo dalje.
Opet smo sreli »Dugačke Njuške«. Što radi
bez mene mala Go?

Zašto Zo-Zo i nju nije povelala sa sobom? Kad
se sjetim Go, htjela bih da zaplačem...

Bijeli čovjek ide na čelu cijele čete. Tako je
isto činio moj tatica, Rru, a poslije njega — Kyr.

Zacijelo je To vođa kao i oni.

Čuđim se ljudima.

Oni ne moraju tražiti hranu kao mi, šimpanse.

Oni sve imaju pri sebi.

Ne idu na vodopoj.

Kad su žedni, onda To kaže crncima:

— Vode!

Crnci donesu vodu i stave ju na vatru.

Iz vode se dižu ubrzo mali bijeli oblačići, koji
su slični magli.

Ja ne bih mogla piti tu vodu! Vruća je.

To znam po tome, što sam je se danas dotakla
prstom. Tako me je zaboljelo, da sam strašno
vrisnula.

Zo-Zo mi je odmah namazala prst nečim bijelim
i ljepljivim. Bol je odmah prestala.

Da to nije ona ljekarija, o kojoj nam je pripo-
vijedao Ngu-Ngu?

Ako je tako, onda je to dobra ljekarija.

Nikada se više neću doticati ni vatre, ni vruće
vode!

Daleko ću se držati od njih.

Dan novih čudesa.

Jutros je dotrčao crnac i nešto viknuo.

»To« je uzeo pušku i potrčao prema džungli.

Izdaleka sam čula tresku hitaca, a jedan posve
blizu.

To se vratio vrlo zadovoljan.

Za njim su crnci nosili ubitoga leoparda i veliku pjegavu zmiju.

Dobar je To, jer ubija leoparda, koji napadaju na šimpanse.

Mrzim leoparda, jer je ubio tatu, Mi-Ri i malu šimpansicu, koja još nije znala ni hodati!

To ubija velike zmijske, koje vrebaju na majmune.

Sjećam se, kad je ovakva zmija progutala maloga Aku...

Ljudi su vrlo moćni i mudri!

Manji su od slonova, ali su jači.

Bijeli je lovac samo jedanput puknuo i ubio golemoga slona.

Onda... na savani, u klancu, kod naših planina, dok su još bili u životu tatica i mamica — sirotica...

Da su šimpanse tako mudre, kao ljudi!

Ne bi morali ići na vodopoj i svaki dan tražiti hranu.

O, ljudi su vrlo mudri! Oni su izmislili nešto, u čemu nose i drže vodu. Zovu to »posudom«.

Prave ju od gline. Danas sam vidjela crnice, kako prave posude. Naišli smo na njih blizu maloga naselja.

Čini mi se, da to nije težak posao.

Kad bih se vratila k svojim, naučila bih šimpanse praviti posude od gline.

Onda bi mužjaci redom išli po vodu za cijelo pleme, pa majmuni ne bi pogibali na vodopoju.

Tamo najčešće na nas vrebaju neprijatelji: leopard, zmija, krokodil i cibeta.

Ljudi ne moraju svaki dan ići u džunglu ili na savanu po hranu. Oni to čine rijetko kada. Saberu mnogo hrane i čuvaju je kod kuće...

Naučićete to šimpanse, kad se vratim...

Ne znam, da li ću se vratiti u naše naselje na drveću u džungli...

Ne mislim na to, jer mi je dobro sa Zo-Zo.

A isto tako i sa To.

Volim ga, jer ubija leoparda i zmije.

Dugo sam ga zato ljubila u ruku, a on me je češao iza uha.

Vrlo ga volim!

Dan zadivljenja.

Dogodilo se nešto, što me je zaprepastilo u prvi čas.

Sada razumijem, da je to dobra i ugodna stvar!

Zo-Zo me je danas posadila u posudu s vodom.

Nekim bijelim komadićem, koji miriše lijepo kao kakav cvijet, natrla mi je cijelo tijelo.

Sva sam postala bijela od pjene, kao sijedi Bo-Bo. Zo-Zo zove to »sapunom«...

Kad je s mene oprala pjenu, izbrisala me je do suha i zagrnula žutim pokrivačem.

Divno sam se ugrijala.

Imala sam čiste ručice, nožice, trbušćić i njuškicu.

Osjećala sam se izvrsno i veselo sam grohotala.

Sad ću se svaki dan umivati.

U prvi čas sam se našla u čudu i prepala sam se. Sad mi je dobro i prijatno.

Kad sam se osušila, potrčala sam opet prema koritu.

Ali Zo-Zo me je zadržala i rekla:

— Dosta je, dosta, Kaška! Umivaćeš se izjutra, o podne i naveče.

Ja sada sve bolje razumijem, što mi govori Zo-Zo.

To mi je vrlo milo.

Čini mi se, da Zo-Zo i To već razumiju moje poklike, grohotanje i gundanje.

Pa to barem nije teško.

Kad se veselim, široko otvaram njuškicu i grohoćem:

— Ah! Ah! Ah!

Kad se čudim, izgovaram polako debelim glasom:

— O! O! O!

Kad vidim nekoga stranoga ili kad me što uznemiruje, gundam:

— Uh... Uh...

Zo-Zo i To zacijelo razumiju, što im govorim. Oni udovoljavaju mojim željama. Oni me umiruju,

kad se plašim. Noću se nagibaju nad mojom košaricom i pokrivaju me žutim pokrivačem.

Vrlo sam zavoljela pokrivač. Toplo mi je pod njim, kad hladna magla pada na gore ili kad vjetar duše.

Nikad se ne rastajem od svojih stvari.

Pod pazuhom nosim dnevnik, što sam ga napisala na nekoliko komadića kore i vučem za sobom pokrivač. Kad se igram, mašem pokrivačem kao Ori-Ori šeširom i grohoćem.

Svi se smiju, a i ja.

Danas je To uzeo moje komadiće kore i dugo ih je pregledavao.

Mrštio je obrve. Zacijelo je nešto mislio.

Napokon mi je vratio moj dnevnik i nešto je rekao Zo-Zo.

Oboje su se smijali i gladili me po glavi.

Sada To uvijek pazi, da ne zaboravim i ne izgubim dnevnik. Pomno slaže komadiće kore u košaru.

Svezao ih je, da se ne prospu.

O, ljudi su vrlo mudri i dobri!

Dan susreta.

Jučer naveče stigli smo u veliko naselje.

Stanujemo u prostranoj kolibi, u kojoj je mrak i zima.

Zo-Zo je izašla sa mnom u vrt. Tamo je raslo drveće narančino, mangovo i bananovo.

Vrlo dobar vrt!

Najednom sam ugledala šimpansu i veselo sam kriknula.

Šimpansa je sjedio na visokom stupu. Bio je mrk i zamišljen.

Zagrohotala sam i zovnula ga.

On se obazre. Gledao me je žutim očima, koje su bile pune tuže.

Dugo je šutio. Napokon tiho reče:

— Ne mogu sići k tebi. Prikovan sam lancem . .

Govoreći to, zazveči onim, što je zvao »lan-
cem«.

— Pregrizi to i sidi k meni! — kliknem ja.

— Ne mogu! — odvrati on i tužno odmahne glavom, — Moj je lanac od željeza. To je tvrdo, teško i zveči kod svake kretnje.

Šutjeli smo, a Zo-Zo je pažljivo slušala naš razgovor.

— Je li ti dobro među ljudima? — zapitam ga.

Nije odmah odgovorio. Časak je razmišljao, a onda je šapnuo s uzdahom:

— Ljudi su dobri prema meni... Hrane me i napajaju... Samo ne shvaćaju, da ja bez slobode živjeti ne mogu i neću... Teško mi je...

— Kako se zoveš? — zapitam.

— Aka, — šapne on. — Tako su me zvali roditelji...

— Poznavala sam Aku! — kliknem. — Progutala ga je zmija kraj male rijeke, u džungli!

— Blago njemu! — otme se uzdah iz šimpan-
sinih prsiju. — Volio bih umrijeti, nego vući za so-
bom željezni lanac.

Počela sam plakati.

Zo-Zo me pritisne na grudi i odnese me dalje.

Jadni, bijedni Aka! Tako lijep, velik šimpansa!
Mogao bi biti čuvar, pa i vođa našega plemena. A

on mjesto toga sjedi na stupu tužan i sam. Gleda u daleku džunglu i sluša, kako zveči željezni lanac.

Kako su dobri Zo-Zo i To, što su me ostavili na slobodi.

Zato nikada neću pobjeći od njih. Zabavljaću ih i vjerno im služiti!

Dan ponosa.

Kako sam sretna!

Danas sam trčala pred kolibom. Našla sam batinu i igrala sam se s njom. Sjetila sam se Ori-Ori, koji je hodao na dvije noge i podupirao se batinom.

Zo-Zo je sjedila pred kolibom. Promatrala je moju zabavu i veselo se smijala.

Odjednom primijetim, kako je iz zida od trske isplazila mala zmija s plosnatom glavom i zlobnim žutim očima.

Puzala je prema Zo-Zo, koja ju nije vidjela.

Pohrlila sam prema zmiji, vukući za sobom pokrivač i mašući batinom. Stigla sam ju, onda, kad je već došla do noge Zo-Zo.

Udarila sam zmiju po glavi iz sve snage.

Zmija se smotala u klupko i šibala repom po zemlji.

Zo-Zo pogleda i otkoči viknuvši.

Dotrči To i zatuče zmiju.

— To je otrovna zmija! — reče. — Mala te je Kaška spasila.

Zo-Zo i To milovali su me i počastili različitim slatkišima. Griskala sam šećer (to vrlo volim!) i osjećala sam se ponosna.

Sada razumijem Ngu-Ngu, koji je govorio, da je ponosan, jer je pomagao ljudima u borbi sa smrću. I ja sam pomogla! Zato sam sretna i ponosna.

Spasila sam dragu, dobru, kao nebo vedru Zo-Zo!

Dan posve novih doživljaja.

Išli smo dvadeset i sedam dana.

Napokon smo došli do još većeg naselja.

Tu je bilo vrlo mnogo bijelih ljudi. Čitave čete. Mislim, da svi ljube Zo-Zo i To. Pozdravljali su ih veselim poklicima.

U podne su Zo-Zo i To sjeli u veliki sanduk, iznad kojeg je visjela streha. Ja sam sjedila u košari između Zo-Zo i To.

Sanduk je odjedanput zaškripao, zarežao i riknuo.

Malo kasnije je zadrhtao i brzo pojurio.

Kraj nas je treptalo drveće, kolibe, ljudi. Bježali su i ostajali za nama.

Ne razumijem, zašto su odjednom postajali tako maleni.

Prestizali smo ptice, koje su bježale na sve strane.

U lice mi je duhao jak vjetar. To je čudno, jer se lišće na drveću nije ni ganulo!

Malko sam se bojala, Stisnula sam se kraj
Zo-Zo i odmah sam se umirila, Počela sam se obzi-
rati oko sebe.

Pred nama je sjedio crnac i vrtio kotač.

Naš je sanduk skakao, drhtao i tresao nas.

Rikao je muklo i prijeteći.

Brzo sam razabrala, da to čini onda, kad se na
putu pojave ljudi ili životinje. Na tu je riku sve
silazilo s puta ili se razbježavalo.

— Mala se Kaška prvi put vozi autom! —
reče To i nasmije se.

Taj se sanduk zove »auto«? Čudna riječ!

Kad smo se zaustavili radi objeda, primijetila
sam, da auto ima četiri vrlo debela kotača, da pije
vodu, da glasno dahće i neprekidno reži.

Je li auto opasniji od leoparda i zmije?

Dan oproštaja s kopnom.

Dugo smo putovali autom.

Napokon smo stigli do naselja, koje zovu
»gradom«.

Grad stoji kraj vode. Velika je to voda, jer joj
se ne vide obale.

Plava je kao nebo.

To je »more«!

»Ujak« Ori-Ori spomenuo mi je jednom more.

Kazivao je, da preko njega bijeli ljudi imaju
svoja naselja.

Htjela sam se napiti mora, ali je voda bila
gorka i slana.

To me je zaprepastilo.

Pljuvala sam i plakala.

Zo-Zo mi je dala šećera.

Odmah sam se utješila i griskala sam slatki,
bijeli šećer.

Dok sam sjedila na obali, popeo se na mene
veliki, crni pauk.

Došao mi je na njuškicu. Htjela sam ga stresti.

Ugrizao me u vjeđu i pobjegao.

Vrisnula sam i počela plakati.

»To« mi pregleda oko. Ispirao mi je i mazao vjeđu. Zo-Zo mi je povezala lice bijelom krpom i položila me u košaru.

Cijelu noć nisam spavala. Oko mi je strašno nabreklo i boljelo me. Činilo mi se, da mi cijela glava gori. Zimnica me tresla. Nisam se mogla zagrijati pod pokrivačem.

Onda mi je To dao nekakvu kiselu ljekariju i malko šećera. Još jednom su mi isprali vjeđu, nečim namazali, što je grizlo i strašno peklo. Tek kad mi je Zo-Zo metnula na oko namočenu krpu i opet povezala glavu, napokon sam zaspala.

Ipak sam dva dana bila natečena i lice mi je bilo iskrivljeno.

Strašno sam izgledala! Neprestano sam se ogledala u zdjelici vode.

Nisam ni pisati mogla...

Sada je sve prošlo. Već sam zaboravila na otrovnoga pauka i na bol.

Kako su dobri i mudri ljudi! Ja volim ljude!

Sve bolje shvaćam sada riječi Ngu-Ngu i Ori-Ori, koji su o ljudima govorili dobro...

Djed Bo-Bo ih nije volio. Zacijelo zato, što nije poznavao ljude.

Dugotrajni i neugodni dani.

Plovimo...

Golema, željezna kutija, iz koje strši drveće bez kore i bez granja, — ljudi vele, da je to »brod«.

Brod ima bijeli dimnjak, iz kojega izbija crni dim. Blizu dimnjaka je vrlo vruće. Mislim, da u njemu gori vatra. Ne znam, čemu je potrebna vatra, dim i dimnjak.

Brod riče i urla mnogo glasnije i strašnije nego auto.

Na brodu živi vrlo mnogo ljudi.

Mi spavamo u maloj kolibici s okruglim prozorčićem, koji je uvijek zatvoren.

Jedanput ga je To otvorio, ali je odmah u našu kolibicu navalila slana voda.

Brod se ljulja, skače po bregovima, koji jure po moru.

To su »talasi«. Na njihovim leđima sike bijela pjena.

Talasi bacaju brod u vis ili ga ruše dolje.

Ljudi leže i stenju. Imaju glave povezane bijelim krpama, gutaju kiselu citronu (ja ne volim citronu) i piju hladnu vodu.

Neki se od njih smiješno krevelje. Cere se i otvaraju usta.

Hodaju teturajući. I Ori-Ori je tako hodao, kad je pričao o svom pijanom verglašu.

Zacijelo je taj verglaš neprestano plovio brodom? Drugi samo gledaju u nebo i boje se maknuti se s mjesta.

Napokon sam razabrala, da su svi oboljeli od »morske bolesti«.

Znam i to, da ljudi ne mogu tu bolest izliječiti.

I Zo-Zo je bolesna, premda je tako dobra! Ona ne zaboravlja, da se brine za mene.

Sada me hrani, napaja, umiva mi njuškicu, ručice i nožice To, kojemu, čini mi se, more ništa ne škodi.

Što se mene tiče, ja mogu jesti... Doduše ne baš osobito, jer mi srce kadšto snažno lupa i osjećam vrtoglavicu.

Onda padam potrbuške na pod i derem se iz svega grla.

Naokolo se svi smiju.

Onda me uzme To i metne me u košaru.

Zaspim i više ništa ne osjećam.

More neprestano šumi i zapljuskava.

Duše vjetar, koji svakim danom postaje hladniji.

Neprestano se zamatam u žuti pokrivač.

Ah! Zaboravila sam pripovijedati, kako mi je jednom prilikom dobro poslužio pokrivač.

Na brodu se s nama voze i dva velika, riđa psa.

Strahovito ružne životinje!

Neprestano se svađaju i ujedaju makar zbog čega.

Ne vole me i reže, kad me vide.

Boje se prići mi bliže, jer sam stalno uz Zo-Zo i uz To.

Jučer me je To ostavio samu.

Odvratni psi su me nanjušili i počeli se šuljati.

Nisam ih vidjela, jer sam spavala u košari.

Probudilo me sunce. Bacilo je na mene žarke zrake.

Već davno nisam osjećala tako blage topline.

Vilo sam se obradovala.

Veselo sam zagrohotala: Ah! Ah! Ah! i iskočila iz košare.

Kao obično, mahala sam svojim pokrivačem. Tada ugledam pse, kako na mene vrebaju.

Nisam stigla ni da uzviknem, kad su već cvileći pobjegli.

Preplašili su se od žutog pokrivača, kojim sam mahala iznad glave. Ha! ha! ha!

Glupi psi!

Otsad mi se uklanjaju i kad me vide, podvijaaju repove.

Ja ih plašim, dižem visoko pokrivač i glasno zviždim, što me je naučio dragi, ljubljeni »ujak«.

Psi bježe, kao da ih tko tjera i skrivaju se u najudaljenije kutove.

Da te svijet poštuje i da te se boji, ne moraš biti baš orijaš kao slon ili potočni konj.

Dosta je, da imaš žuti pokrivač i da znaš zviždati.

Tako sam mislila.

Danas je To, pričajući o mom susretu sa psi-
ma, rekao:

— Da izazoveš poštovanje, nije potrebno da budeš jak, dovoljno je, da si mudar!

Dakle, ja sam »mudra«.

Čini mi se, da je to dobra riječ.

Htjela bih još da budem plemenita.

Onako, kako je sijedi Ngu-Ngu poučavao šalj-
činu »ujaka« Ori-Ori.

Slutim, da će onda sve biti u redu.

Međutim se osjećam dosta mudra, da od sebe odagnam pse cijeloga svijeta.

Fiu! Fiu! Fiu-u-u-u-fiut!

Prvi dan na novoj zemlji.

Jučer smo kasno naveče ostavili brod.

Ne vidim više onaj mali, okrugli prozorčić, u koji je neprestano udarala zelena voda.

Više se ne ljuljamo na talasima.

Iz broda smo putovali autom po...

Ne znam, kako se to zove! A možda je ovo također grad, ali kako je velik!

S obje strane puta protezale su se nekakve planine.

U planinama sam primijetila svu silu špiljâ, a sve su bile osvijetljene.

Stajali su dugački redovi stupova. Na njima su sjala plava sunca.

Na moru je bio mrak, a ovdje svijetlo, kao u pô dana. Zašto? To mi je čudno.

Spavali smo u velikoj kolibi, vrlo svijetloj, toploj i lijepoj.

Tu mi se vrlo sviđa.

Drugi dan u gradu.

Sada znam, da smo u gradu.

Stanujemo u hotelu. Kolibu, gdje smo spavali,
zovu ljudi: »soba«.

Učim sve više novih riječi.

Svakim danom bolje razumijem, o čemu go-
vore ljudi.

Zo-Zo i To otišli su i ostavili me samu.

Igrala sam se, valjajući se po nečem meka-
nom, što leži na zemlji.

Zatim sam pisala i pregledavala cijelu sobu.

Na jednom sam zidu otkrila čudnovatu stvar.

Bila je to bijela, sjajna, hladna ploča, nalik
na površinu jezera.

Cijela se soba u njoj odražavala kao što se
nebo odražava u vodi.

Kad sam se približila, ugledala sam malu
šimpansicu.

Pod pazuhom je nosila svežanj kore. Zar i
ona piše dnevnik?!

U drugoj je ruci imala žuti pokrivač. Baš isto
onakav, kao što je moj!

Potrčala sam prema njoj, ali sam udarila čelom u tvrdu, hladnu ploču.

Nacerila sam se od boli. I šimpansica je isto to učinila.

Uza svu bol nasmijala sam se. I ono se majmunče nasmijalo.

— Hodi k meni! — zaviknem.

Nisam čula njezina glasa.

Taknula sam je rukom. Nisam ništa osjetila nego samo hladnu, kao kamen tvrdu ploču.

— Aha! — pomislim. — Dijeli nas nešto, što je prozirno kao voda.

Počela sam zavirivati iza ploče. Tamo nije bilo nikoga. Glasno sam zvala, — nitko nije odgovarao.

Stanem na prijašnje mjesto i opet ugledam majmunče.

Ispod pazuha mi ispadne moj dnevnik.

Isto se to dogodilo i onom majmunčetu.

Zamislom se. Odjednom se sjetim, da svaki dan vidim svoj odraz u zdjelici vode. Možda je i to odraz?

Brzo sam se uvjerala, da u toj hladnoj, svjetlucavoj ploči nema nikakva majmunčeta. Pojavila sam se samo ja, kad sam se približila.

I s pločom se nisam više bavljala.

Gledala sam u svoj odraz. Zo-Zo me je zatekla u tom poslu.

Nasmijala se i rekla:

— Kaška, ne gledaj se u zrcalo, jer si premalena za to.

Ploča se, dakle, zove »zrcalo«. Ho! Ho!

Zo-Zo pristupi k zrcalu i poče sebi namještati kosu.

U zrcalu se odmah javila druga Zo-Zo, koja je ponavljala sve ono, što je radila moja gospodarica.

Sada znam, što je to zrcalo. Samo ne znam, čemu ono služi.

Treći dan.

U našu je sobu došlo mnogo ljudi. Nisam ih poznavala.

Bili su to muškarci, ili »gospoda«, kako kaže Zo-Zo, i ženske, ili »gospođe«.

Svi su imali vrlo lijepa odijela.

Gledali su me začuđeno i svaki su čas prasnuli u smijeh.

To mi se nije svidjelo, a i plašilo me je pomalo. Priljubila sam se uz Zo-Zo.

Odjednom me je jedna gospođa uhvatila za ruku i privukla k sebi.

Zaboljela me je ruka, jer me je jako trgla.

Uzviknula sam i istrгла ruku.

Tom sam kretnjom ogrebala ruku lijepe gospođe.

— Gadni majmune! — reče mi ona sa zlobnim smiješkom i povuče me za uho.

Zo-Zo me je branila, ali ja nisam htjela, da to prođe samo onako.

Okrenula sam lice prema zločestoj gospođi i glasno sam zagrohotala:

— Zla si, vrlo si zla! Nanosiš bol i krivicu malom majmunčetu, siročetu, koje ti nije ništa zlo učinilo. Uh! Uh! Uh.

Svi su se glasno smijali, gledajući u mene, osim Zo-Zo.

Pocrvenila sam i dobrano se naljutila.

Sve upornije sam ponavljala:

— Uh! Uh! Zla si, vrlo zla!

Zo-Zo me odnese u drugu sobu, pomiluje me i reče:

— Umiri se, Kaška! To je — sitnica! Ima i gorih krivica na svijetu!

Zamuknula sam, ali sam gorko plakala.

Kad se vratio kući To, opet su me pokazali gostima.

To me je nagnao da zviždim, da hodam na dvije noge i da se prebacujem preko glave.

Onda mi je rekao:

— Kaška, donesi pokrivač!

Potrčala sam k svojoj košari, izvadila pokrivač i donijela ga.

Svi su se čudili:

— Kaška, gdje je kruh?

Uzverala sam se na stolac i ručicom sam pokazala na kruh, koji je ležao na stolu.

— Čudno! — klicala su gospoda, a i gospođe.

— Kaška naša sve razumije i razgovara s nama. Pomalo počinjemo već i mi razmijevati njezin govor, — tumačila je Zo-Zo.

— Čudno! — ponovi neki gospodin. — Zar je istina, da čovjek potječe od majmuna?

Ja se počeh odjednom smijati:

— Ha-ha-ha-ha!

Zgodan je taj sijedi gospodin! Kako bi mogao čovjek potjecati od majmuna?

Ljudi su tako lijepi, a mi ružni. Ljudi nas ubijaju, kada hoće.

Ja sam nehotice ogrebala ruku zločestoj gospođi, pa — toliko vike i srdžbe zbog toga! Ne, to je nemoguće.

Ha-ha-ha!

Drugi gospodin reče sa smiješkom:

— A možda majmuni potječu od čovjeka?

— Ha! ha! ha! — zagrohotala sam valjajući se od smijeha.

Majmuni da potječu od čovjeka?! Ha-ha-ha!

Da je tako, majmuni bi bili snažni i mudri kao i ljudi.

A oni su zapravo nemoćni, proganjeni od sviju.

Uostalom, da su majmuni slični ljudima, ubijali bi druge životinje.

Šimpanse, a ni »Dugačke Njuške« to ne čine nikada. Nikada! Oni ne umiju napadati; oni samo znadu odvažno braniti slabije. Tako je učinio junački Rru, vođa našega plemena. Rru — moj otac...

Ha! ha! Ljudi su vrlo smiješni stvorovi...
Umirila sam se i nisam više bila uvrijeđena
na lijepu, a zločestu gospođu...

Ha, ha, ha!

Dan razmišljanja.

Prije nekoliko dana napisala sam, da su ljudi
— smiješni stvorovi. Sada mi se čini, da nisam
dobro zapisala.

Dogodila su se dva slučaja.

Jutros su vrata naše sobe ostala otvorena.

Odjednom sam čula lajanje. Radoznalo uzela
sam pokrivač, od kojega se ne dijelim, i pogledala
sam kroz pukotinu.

Kraj vratâ je stajao drobní psić, bijel, kao
da je od maška načinjen. Imao je crni nosić i crne
očice.

Mahao je repićem i lajao.

Sagibao se k zemlji i naglo otkakivao. Raza-
brala sam, da se htio poigrati sa mnom.

Pretvarala sam se, da bježim i šmugnula sam
u sobu. Psić — za mnom.

Sakrila sam se u kutić iza ormara. Psić me je
pronašao i tankim je glasom počeo štektati.

Pritrčim k njemu, da ga pogladim.

Stao se vrtjeti po sobi. Pretvarao se, da se
boji i da bježi.

Od radosti je cvilio i veselo pištao.

Napokon smo se oboje umorili.

Psić je legao, otvorio njuškicu, isplazio jezik
i teško disao.

Tiho sam sjela do njega. Milovala sam ga i
češkala iza uha.

Znam, da je to vrlo ugodno, jer i mene često
tako To miluje.

Novi je prijatelj stisnuo crne oči, zatvorio
ružičastu njuškicu i tiho stenjao.

Odjednom se otvoriše vrata, a neki nepoznati
gospodin vikne:

— Fifi, kuda si se izgubio? Hodi ovamo!

Psić je, podvinuta repa i tužno cvileći, pošao za svojim gospodarom. Bio je tužan i preplašen.

Ja potrčim za njim i zovnem ga na svoj način:

— Fifi! Fifi! Ostani sa mnom, da se još sigramo!

Izašla sam u dugačku sobu s nekoliko vrata. Ta se soba zove »hodnik«.

— Odlazi, odurni majmune! — krikne nepoznati gospodin i udari nogom o zemlju.

Nisam znala, da ljudi udaraju nogama o zemlju, kad se ljute, pa potrčim dalje za malim Fifijem.

— Počekaj malo, ti nakazo! — promrmlja gospodin i vikne: — Medor, ovamo!

Iz sobe istrči veliki pas s bijelim pjegama. Stane tik pred mene.

— Medor! Pograbi je! N-no! — prodere se čovjek i pokaže prstom na mene.

Medor iskesi zube i zareži.

Ha! Poznam ja pse. Znam, što treba da se učini!

Zamahnem pokrivačem tik pred nosom Medoru. Pri tome zazviždih strahovito, otegnuto.

Zločesti gospodin zadržće. Medor odjednom podvije rep i udari u bijeg.

Ali se zbunio u pravcu, pa nasrnuo na svoğa gospodara i srušio ga.

Buka preplaši Fifi i on se cvileći izgubi u svojoj sobi.

Nisam čekala, što će se iz toga izroditi, nego sam umakla u svoju sobu.

Uvukla sam se u košaru i pokrila se pokrivačem.

Tako ležeći, smijala sam se i mislila na ono, što se dogodilo.

Doskora sam čula tužno cvilenje Medora, teške udarce batine i razjarene uzvike zločestoga gospodina.

Tako? Taj je gospodin zao i nerazborit. Prekinuo je moju zabavu sa Fifi i ražalostio nas oboje, kad je naložio Medoru, da mene napadne. A kad ga je preplašeni pas prebacio, onda ga je tukao..

Taj je gospodin zao. Gospodin je čovjek. Sada razumijem, da ima zlih i dobrih ljudi, kao što je Zo-Zo.

To je dobar prema meni. Ima još i drugih dobrih ljudi.

Danas, kad sam izlazila iz košare, spotakla sam se o nešto oštro.

Nisam se mogla osloboditi. Prevrnula sam se naznak zajedno s košarom.

Prestrašila sam se i počela vikati.

U sobi nije bilo nikoga. Dugo sam vikala i zvala u pomoć.

Napokon je čula moju viku mlada ženska. Ona svaki dan izjutra dolazi, sprema sobu i donosi hranu. To je »služavka«.

Oslobodila me je i uzela me na ruke.

Milovala me i ponavljala:

— Siroče! Malo siroče!

Osjećala sam zahvalnost prema njoj, jer je bila dobra. Obujmila sam je oko vrata i htjela da je poljubim. Ali se ona odjednom naceri i sakrije rukom lice.

Šta to znači? Zašto je tako učinila?

Mlada je ženska dobra, ali...

Ne znam, kako da to nazovem...

Ljudi su dobri ili zli.

Kojih ima više? O, da ima samo dobrih ljudi! Onda bi svi na svijetu dobro živjeli. I ljudi i šimpanse, i »Dugačke Njuške«, i slonovi.

A možda i leopardi i pjegave zmije?

Ne, to ne želim, jer ih mrzim! Zašto je leopard ubio Rru?

Što je mali Aka skrivio zmiji? Pa ipak ga je zmija progutala!

Kad bi sve, što živi na zemlji, bilo dobro, kako bi sretno prolazio život!

Dan, kad sam postala nalik na Ori-Ori.

Cijeli sam dan drhtala.

Ne mogu se ugrijati ni pod pokrivačem.

Zo-Zo je to primijetila, pa je poslije dogovora sa To pošla u grad.

Ja ne volim, kad Zo-Zo, meće šešir na glavu. Onda znam, da odlazi od kuće.

Ja za njom čeznem i često plačem.

Zo-Zo se brzo vratila i razmotala zavežljaj.

— Hodi, Kaška! — zovne me. — Obući ću te.

Doskora sam imala na sebi crvene hlačice i topal kaput, a na nogama crne čarapice.

Odjednom sam se osjećala bolje. Hladnoća mi više nije smetala.

Pogledala sam se u zrcalo. Vrlo lijepo odijelo!

Sjetila sam se na Ori-Ori. Sada moram raditi uvijek ono, što je on činio.

Počela sam hodati na dvije noge; samo sam se kadgod podupirala rukom.

Prebacivala sam se i naučila sam praviti salto-mortale double, čime se toliko dičio »ujak«.

Pokušala sam valjano se razmahati na zavjesi kao na povijuši.

To mi se prijelo prstom.

— Aha! — pomislim. — Nije slobodno? Dobro — neću to raditi! Stariji, a pogotovo ljudi, znadu, što se smije, a što ne.

Zviždala sam različitim glasovima. Onda sam uzela štap od To i počela njim vrtjeti nad glavom, da je sve zujalo.

Zo-Zo i To su se smijali gledajući moje majstorije.

Popela sam se na stolac i štapom sam srušila s vješalice šešir To.

Htjela sam da ga metnem na glavu i da lijepo pozdravljam, kao ljudi.

Ali šešir mi se nabio na glavu sve do ramena.

Teškom sam se mukom izvukla ispod teškoga šešira... Malko sam se čak i prepala...

Kad sam se pogledala u zrcalo, nasmijala sam se od radosti.

Imala sam vrlo lijepo crveno odijelo.

Sretna sam.

Plakala sam, kad ga je Zo-Zo s mene skinula i položila me, da spavam... Ali mjesto toga mi je nadjenula dugačku bijelu košuljicu. Sada se ne bojim zime!

Dobra, draga Zo-Zo.

Dan udivljenja.

Sada redovno idem obučena.

Ja sam mali Ori-Ori! Htjela bih, da sam mu slična, pa da svima donosim radost i veselje. Da pomažem u nesreći, da spasavam u pogibelji.

Ne znam, hoću li moći?

Danas sam doživjela nešto neobično... Vrlo se čudim, jer ništa ne razumijem.

Zo-Zo i To su se odjenuli i pogladivši me, izašli su iz kuće.

Kad su otišli, malko sam plakala. Uvijek sam žalosna, kad oni odu.

Ali je ipak trebalo nešto raditi.

Uzela sam svoj dnevnik, popela sam se na naslonjač i počela pisati.

Odjednom primijetim u zrcalu, koje je stajalo naspram mene, kako se vrata polagano otvaraju.

— Uh! Uh! — progundala sam tiho.

Nekakav nepoznat čovjek pomoli glavu kroz vrata. Pažljivo je gledao po sobi i prisluškiavao.

Pritajila sam se i šutjela.

Mislila sam, da se on možda misli sigrati sa mnom kao Fifi.

Čovjek se tiho ušuljao u sobu. Idući na prstima, pošao je dalje i približio se ormaru.

Otvorio ga je i počeo izbacivati odijelo i različite svjetlucave sitnice, koje Zo-Zo obično nosi na vratu, na grudima i prstima. Sjaju se i blistaju od bijelog i crvenog kamenja.

Sada sam već znala, da se neznanac misli sa mnom poigrati, jer inače ne bi sve to metao na pod.

Činio je to radi mene, da se igramo tim svjetlucavim predmetima.

Zo-Zo mi ih nikada ne daje u ruke.

Kad im se približim, ona obično kaže:

— Ne smije se, Kaška, to su dragulji, vrlo skupocjene stvari! Mogla bi kuda zametnuti...

Vrlo sam bila zahvalna neznanacu, što hoće da me pozabavi.

Odlučim da mu ugodim i da ga razveselim.

Primijetila sam, da je imao vrlo tmurno, blijedo lice. Mislila sam, da je tužan.

Odmah ću ga razvedriti!

Skočim s naslonjača, metnem na glavu pokrivač i uzmem štap od To. Tiho se otšuljam u sobu, gdje je bio neznanac. Tako sam tiho stupala, da nije ništa čuo.

Stanem kraj njega i zazviždím iz sve snage.

Neznanac preneražen vrisne i potrči prema vratima.

Pojurim za njim udarajući ga štapom po nogama i derući se iz svega glasa:

Bila je to vesela zabava!

Neznanac glavom bez obzira odjuri na hodnik i udari u čovjeka, koji je baš išao s poslužavnikom.

Nešto se srušilo, zazvečalo i zardalo. Začuse se uzvici i lupanje noću.

— Tat! Tat! Drži ga! — vikali su sa svih strana kuće.

Što je to »tat«? Ne razumijem...

Galama i trka prestrašise me. Sakrila sam se pod stol.

Doskora se u kući sve umirilo.

Opet sam se popela na naslonjač i razmišljala sam o tome, što se dogodilo.

Kad ja razmišljam ili kad se sjećam prošlih vremena, obično se klimam. Više puta to činim vrlo dugo... Onda mi se čini, da visim na povijuši nad zemljom i da se njišem.

S visine vidim sve jasno kao na dlanu.

To me potsjeća i na džunglu, na do neba visoko mahagonijevo drveće, na mamicu, čuvare, što noću drže stražu, na taticu i na veseloga Ori-Ori.

Kad sam čula koračaje Zo-Zo i To (ja već izdaleka prepoznajem korake), prestala sam se klimati i čekala sam.

Zo-Zo i To dođoše sa čitavom četom ljudi. Među njima je bilo i onakvih, koji su imali sjajna dugmeta kao »ujak«.

Među neznancima sam primijetila onog čovjeka, što se ušuljao u naš stan i htio se sa mnom siigrati.

Nešto su ga ispitivali. Odgovarao je tihim, preplašenim glasom, pokazujući na mene i na svoje noge.

— Majmunče je preplašilo tata! Vrijedno majmunče! — klicali su ljudi.

Što znači to: »tat« i »vrijedno«?

Napokon su neznanci izašli iz sobe,
Zo-Zo me je uzela na ruke i milovala.
To se nasmiješi i reče:

— Kaška je naš vjerni pazitelj!

»Pazitelj«? Još jedna nerazumljiva riječ.

Tko će mi sve to rastumačiti?

To nađe među razbacanim stvarima štap, što sam ga ostavila pred pragom.

Pokazivao ga je Zo-Zo i veselo se smijao.

— Ha! Ha! Ha! — popratila sam ga ja.

U nekoj neshvatljivoj radosti skočim iz ruku Zo-Zo.

Uspjelo mi je, da načinim čak dva preokreta u zraku. Saltomortale double!

— Ah! Ah! Ah! — grohotala sam ponosno. Osjećala sam, da postajem sve sličnija Ori-Ori. Možda sam i ja nekomu pomogla u nesreći? Možda sam bila »plemenita«?

Danas sam veoma, veoma sretna, premda ne znam — zašto?

— Ah! Ah! Ah!

Dan, kad sam doista bila plemenita.

Danas sam nešto skrivila...

Ho, ho, znam, da sam skrivila!

Popela sam se na stolić, koji stoji pred zrcalom. Zašto sam to učinila?

Htjela sam da pokušam, da li je ugodno ono, što čine Zo-Zo i To prije nego što izađu iz kuće.

Otvorila sam lijepu, prozirnu škatulju i iz nje sam izvadila prašilo.

Znam, da Zo-Zo njime dodiruje svoje lice.

Učinila sam isto to. Odjednom opazim u zrcalu, da mi je čitava njuškica bijela.

Sada je trebalo oponašati To.

Uzela sam malu bočicu i počela sam polivati sebi glavu hladnom, vrlo hladnom vodom. Osjetila sam lijep miris. Baš kao miris cvijeća, što cvate u džungli ili što stoji na stolu pred naslonjačem.

Ali mi je voda ušla u oko.

Grizla je i nepodnošljivo pekla. Viknula sam i brzo sam sišla sa stolića.

Brisala sam lice pesnicama. Imala sam zatvorene oči. Gurnula sam prozirnu škatulju s prašilom. Pala je, tresnula i razbila se u sitne komadiće.

Skrivila sam, joj, skrivila sam!

Dokora je prošla bol u oku. Samo je još malo peklo.

Pogledala sam se u zrcalu. Kosa mi je bila mokra, a s njuške sam obrisala bijeli prašak.

Nakon kratkog razmišljanja pokupila sam komadiće razbitoga stakla i spremila u kut, a zatim sam sjela na naslonjač.

Držala sam se nedužno. Ali srce mi je u prsima nemirno lupalo.

Dugo sam se klimala, ne znajući, što da uradim,

Dokora se vratila Zo-Zo. Bacila sam se prema njoj plaćući i sve sam joj ispričala. Dugo sam govorila, plakala i molila za oprostjenje.

Ali Zo-Zo me nije razumjela, nego me milovala i ponavljala:

— Mala, pristojna, dobra Kaška!

Ne! Ja nisam ni pristojna ni dobra, jer sam skrivila!

Naveče, kad sam već ležala u košarici, začujem glas Zo-Zo.

Podignem glavu i ugledam Zo-Zo. Korila je služavku. Pokazivala joj je komadić škatulje, koju sam ja razbila.

Služavka je plakala i govorila nešto tužnim glasom.

Sve sam shvatila. Zo-Zo je mislila, da je služavka razbila lijepu škatulju.

Nisam mogla gledati u suze.

Iskočila sam iz košare i potrčala k Zo-Zo.

Opet sam počela pričati, kako je bilo. Grohotala sam, plakala i mrmljala.

Zo-Zo još uvijek nije razumjela.

Onda sam skočila na stolić i pokazala sam, kako se dogodila nesreća. Rukom, premda mi je jako drhtala, pokazivala sam prama razbitoj škatulji, koja je ležala u kutu, a onda sam se počela udarati u prsa. Zaplakala sam i tiho sam mrmljala:

— Uh! Uh! Uh! Uh!

Napokon je Zo-Zo sve shvatila.

Služavka je umirena izašla.

Sjedeći na stoliću, čekala sam, što će sada sa mnom biti.

Zo-Zo je nešto govorila To. On je pomno slušao i dizao ramena. Činilo mi se, da se začudio.

Dugo su vijećali.

Drhtala sam od zime i od straha.

Zo-Zo me skine sa stolića, položi u košaru i reče:

— Spavaj, Kaška, ti si vrlo plemenita! Nisi zatajila svoju krivnju i nisi ju svalila na nedužnu djevojku! Vrlo dobro! Samo nemoj više ništa razbiti.

Ja sam »plemenita« kao Ori-Ori!

Kolika sreća!

Nisam mogla zaspati od radosti.

Mislila sam, da bi me zacijelo pohvalio sijedi Ngu-Ngu, i... kihala sam. Prehladila sam se, dok sam sjedila bez odijela na stoliću pred zrcalom.

Ali to nije ništa! Plemenita sam, a to je glavno, kako je rekao »ujak«.

Dan nove zabave.

Zo-Zo i To ne izlaze nikuda iz kuće.

Tome se jako radujem! Zabavljala sam svoje staratelje, kako sam mogla. Naučila sam se strašno glasno zviždati. Metnem četira prsta u usta, napnem jezik i dušem iz sve snage.

Onda zaori zvižduk.

Tako je znao zviždati Ori-Ori. Ali nije me mogao to naučiti. Sama sam naučila tu majstoriju.

To, kad me gleda, grohotom se smije.

On radi isto to. Oboje zviždimo i smijemo se.

Zo-Zo začepi uši. Ali ona se smije.

Izvršno se zabavljamo!

Napokon smo prestali s našim šalama.

Zo-Zo je počela svirati na onom, što ona zove »violina«.

Ja vrlo volim, kad ona svira! Posadim se blizu nje i grlim Zo-Zo oko nogu.

Sjedim mirno. Ne usudujem se ni maknuti.

Čini mi se, kao da izdaleka dopiru poznati glasovi.

Što je to? Možda to šumê zelene krošnje drveća u džungli?

Možda žubori i pljuska potok, što dolazi s gorâ?
Pjeva li to i tiho šušti među lišćem i granjem vjetar,
koji je stigao sa savane?

A ovo? Bjesni li to bura, koja se približava iz
daljine?

Netko zove: Ket! Ket! Ket!

A netko drugi se opet zvonko smije. Kao da
ptičice cvrkuću. Odjednom se oglasi čeznutljivi
plač...

Volim, vrlo volim svirku Zo-Zo.

Lako je, malko tužno pri srcu, ali dobro, vrlo
dobro!

Kad je svršila, zavirila sam u sobu To.

Sjedio je za stolom i pisao.

Sjetila sam se, da već nekoliko dana nisam
pisala.

Ništa se neobično nije dogodilo. Nisam imala,
o čemu da pišem.

Uostalom, bila sam prehladna. Neprestano sam
kihala. Opet sam bila slična Ori-Ori. »Ujak« je ta-
kođer kihao, kad je promoćio noge za vrijeme noć-
noća puta, dok je mene tražio.

Latila sam se pisanja.

S preneraženjem primijetim, da na mojim
komadićima kore više nema mjesta. Bili su sasvim
ispunjeni znakovima šimpanskoga pisma, koje sam
ja ugrebala. Što da uradim?

Počela sam se zbunjeno ogledavati. Moju ne-
priliku primijeti To.

Ustane i postavi pred mene nešto bijelo. A onda mi pruži zeleni štapić.

— Piši, Kaška! — reče. — Sada ćeš uvijek imati papir i olovku.

Dugo nisam mogla baratati s tim stvarima.

Gospodar mi metne olovku u ruku i nauči me, kako se piše na papiru.

Ljudi znadu mnogo korisnih stvari.

Gospodar uzme moj stari dnevnik, zamota ga u papir i spremi.

Bila sam mu veoma zahvalna. Stara se kora već počela drobiti.

Sada pišem pokraj To. Stojim na stolcu i šaram olovkom po papiru.

Kad sam se umorila, počela sam trčati po sobi.

Dokora mi je i to dosadilo. Nisam htjela da smetam svojim starateljima.

To neprestano piše. Zo-Zo sjedi u fotelju i čita.

Ne mogu prekidati njihova posla.

Popela sam se na naslonjač, a zatim skočila na naslon.

Iznad naslonjača u gospodarovoj sobi visi nešto vrlo zgodno i tajanstveno.

Dugačka kutija s malim vratašcima.

U vratašcima se svjetluca ono, od čega ljudi prave prozore.

Oni to zovu »staklom«. Staklo je uvijek hladno i prozirno kao voda.

Dok sam to naučila, nekoliko sam puta valjano udarila čelom i nosom o staklo prozora. Sada više to ne činim! Ho, ho, pametna sam ja i mnogo stvari razumijem.

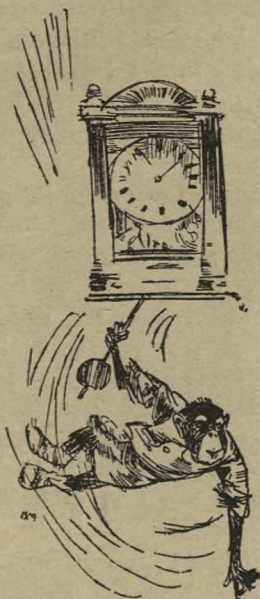
Kad bih došla k svojim šimpansama, duugo bih im pričala o različitim čudesima. Grad, kuće i sobe kod ljudi pune su čudesa.

Tiho i oprezno otvorila sam staklena vratašca.

Unutra je bio okrugli, bijeli kotač sa crnim znakovima i sa dvije strelice. Jedna je bila kraća, a druga duža.

Što bi to moglo biti?

Pod bijelim je kotačem visio drugi manji i njihao se desno i lijevo.

Zgodno!

Čisto čujem, kako u toj škatulji nešto zvoni. Kadšto kratko — gotovo u jedan mah, a kadšto — dugo. Zvoni jednolično, odmjereno.

— Bom! Bom! Bom!

Prije no što zazvoni, nešto zaškripi u škatulji, a zatim dugo bruji, sve tiše, dok ne zamnije posve.

Onda se čuje samo lako zveketanje:

— Tik-tak! Tik-tak! Tik-tak!

Vrlo je zagonetna stvar s tom škatuljom!

Trebalo je sve temeljito ispitati.

Dotakla sam se kotača, koji se njiše. U taj čas nešto zaškripi i poče da zvoni.

Dogodilo se to tako nenadano, da sam zadržtala i omakla se s naslona. Da ne padnem, prihvatila sam se za škatulju.

Škatulja se otkinula i bučno pala na naslanjač.

Zaviknem, jer mi je pritisnula noge.

Zo-Zo skoči s fotelja i pritrči k meni.

— Nisi pristojna, Kaška, — reče mi prekorno. — Kazivali su mi, da su šimpanse uvijek pristojne, međutim . . .

Ja ju prekinem i počnem joj govoriti, da sam htjela ispitati tajnu one škatulje.

Valjda sam morala znati, tko tamo stanuje, škripi, zvoni i zvekeće.

Zo-Zo me nije razumjela, nego reče:

— Rđavo, vrlo se rđavo vladaš! Sat se ne smije dirati! Vidiš? Otkinule su se kazaljke i njihalo. Sada nećemo znati, koliko je sati.

Zaprijetila mi se prstom. Gospodar je nešto mrmljao i opet objesio škatulju na prijašnje mjesto.

Plakala sam, jer sam se stidjela i jer su me boljale prignječene noge.

Sjela sam u kut i klimala se, klimala!

Sat! Kazaljke? Njihalo? Koliko je sati?

Što to znači? To bi mi samo Ori-Ori mogao objasniti . . .

Ljudi ne razumiju, kad ih štogod pitam . . .

Zašto imaju toliko različitih riječi, a šimpanse jedva nekoliko? Ali zato ipak možemo sve reći. Samo što su naše riječi kratke i slične jedna drugoj. Ljudi ne primjećuju razlike među tim riječima . . . Šteta!

Nikada se više neću dotaknuti sata niti ikoje druge stvari!

Dan nesreće.

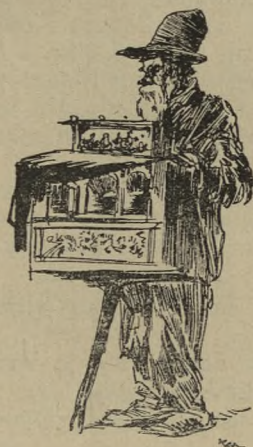
Posljedni put sam pisala vrlo davno...

Vrlo davno! Onda, kad sam ražalostila Zo-Zo onom neprilikom sa satom...

Cijelo to vrijeme nisam imala ni papira, ni olovke...

Ne bih ni mogla pisati, jer nisam znala, što će sa mnom biti.

Preživljavala sam strašne dane!

Ispričaću ih redom.

Jednoga dana, prije podne, nahranila me Zo-Zo bananama i kruškom, mekanom i sočnom. Preobukla me u novo, najtoplije odijelo, prevukla preko njega ogrtač i maramom mi zavezala glavu.

Zašto me oblači tako toplo? Nikada prije nije to radila.

Napokon, kad me je odjenula i posadila u košaru, reče mi zagrnuvši me pokrivačem:

— Mala moja Kaška! Moramo se rastati na čitavih pet dana!

Vrisnula sam i zaplakala.

— Ne plači, Kaška, — reče Zo-Zo, — poslaću te k vrlo dobroj gospođi. Ugodno će ti biti kod nje! Brzo ćemo se vratiti i opet ćeš biti s nama! Sada idemo izvan grada. Ti ne možeš s nama, jer je na polju zima!

Ljubila sam ruke Zo-Zo, hvatala se njenog odijela. Nisam htjela ići k toj dobroj gospođi. Bojala sam se rastanka sa Zo-Zo. Očaj i strah prisiliše me, da glasno jecam i da strašno vičem.

Ništa nije pomoglo.

Služavka je uzela košaru i odnijela me.

Izašli smo na ulicu. Stiska i buka, vika, zvonjava, galama zaglušiše me. Nisam vikala, nego sam se samo zaprepašteno ogledavala na sve strane.

Grad me nagoni u strah. On je strašniji od džungle.

Služavka je dugo išla. Zaustavila se kraj drveća, s kojega je padalo žuto i crveno lišće. Postavila je košaru na klupu i promatrala nekog neobičnog čovjeka.

Imao je na sebi izderano odijelo i širok šešir, zamazan blatom.

Okretao je nečim, što je virilo postrance iz nekog velikog, crnog sanduka.

Sanduk je škripao, cvilio i promuklim glasom svirao.

Na sanduku su skakali i vrtjeli se mali ljudski likovi.

U uspomeni mi se probudilo »ujakovo« pričanje o »verglašu« i o verglu s ručicom...

Da! Da! Vidjela sam pred sobom verglaša, koji je bockao nečim Ori-Ori zbog neuspjelih saltomortala.

Uplašila sam se verglaša.

Lice mu je bilo tamno, naborano; imao je dugačku sijedu bradu, tmurne oči i krupne, crvene ruke...

Htjela sam se sakriti pod pokrivačem...

U taj me čas netko spopane straga. Mrak mi se slegao na oči, jer su me nečim pokrili.

Viknula sam, ali ni sama nisam čula svoğa glasa.

Netko me je čvrsto pritisnuo uza se i brzo trčao.

Neprestano sam udarala glavom o bedro onoga, koji je trčao...

Drhtala sam cijelim tijelom. Zubi su mi cvokotali.

Napokon digoše s mene pokrivač.

Ogledam se, sva izvan sebe od straha. Bila sam u maloj, mračnoj sobi s jednim prozorom ispod stropa.

Pod pazuhom me držao ridokosi dječak u izdezanom odijelu.

Smijući se pripovijedao je svoj doživljaj ljudima, koji su sjedili za stolom.

Bilo ih je nekoliko. Blijeda, zloćudna lica, čupave brade i kose.

— Junak si ti, Vrapče! — vikne jedan od njih i potapše ridokosoga dječaka po ramenu.

— Ukrao sam majmuna ispod nosa nekoj gospođici, — smijao se Vrabac. — Zablejala se u ver-glaša, koji ima lutke što plešu.

— A ti odmah hop... i po majmunu? — rikne bradonja.

— A ja hop! — ponovi ridokosi dječak.

— Dobar plijen! — reče treći, mršavi i pjegavi klipan. — To je šimpansa. Najskuplji majmun. Prodaćemo ga za dobre novce! Ho! Ho!

— Moramo se požuriti, — dobaci četvrti, — jer će oni tražiti tu malu nakazu... Policija će oglašiti u novinama... pa skandal! Afera!

— Još danas ću odnijeti majmuna k trgovcu, koji prodaje žive ptice, — reče prvi. — Poznam vlasnika. Trguje kanarincima, papigama, zlatnim ribicama, kunićima i lisicama...

Ridokosi me dječak priveže za nogu uza stol i sjedne.

Svi su jeli, smijali se i u isto vrijeme govorili:

— Daj-der, Vrapče, ovamo majmuna! Da ga pogledamo! — poviče pjegavi klipan.

Dječak me posadi na stol.

U očima su mi bile suze i drhtala sam.

— Bojiš li se? — nasmije se pjegavac i kvrcne me po nosu.

Vrisnula sam od boli, ali malo kasnije sam kihnula.

Svi zarikaše grohotnim smijehom.

Kvrckali su me u nos prljavim prstima. I svaki put sam kihnula i zavriskala.

— Zli, zli ste vi! — govorila sam kroz suze. — Kakvo vam je zlo učinila jedna Kaška, da ju toliko mučite?!

Počela sam teturati, dok napokon nisam pala.

— No, dosta je te zabave! — reče bradonja. — Još ćemo zatući tog majmuna, pa nećemo moći ništa prodati.

— Odmah ću je počastiti rakijom, pa će doći k sebi! — promrmlja drugi.

Nalije u času vode i pruži mi.

Bila sam žedna, pa sam na dušak ispila.

Zašutješe svi i stadoše me pažljivo promatrati.

Malo kasnije oćutim neku vatru, koja mi prolazi po nogama i rukama.

U grlu i u prsima me je peklo.

Odjednom sam postala vesela. Poćela sam hodati na rukama, prebacila sam se naglavce, htjela sam da naćinim lijepi saltomortale. Ali nisam mogla. Zateturala sam i pala nauznak.

Dalje nisam ništa ni vidjela ni ćula...

Dani daljih doživljaja.

Probudila sam se, jer sam osjećala, da na mene pada svijetlo. Protrla sam oći... Glava mi je bila teška i boljela me... Srce mi je glasno lupalo... Ruke su mi drhtale. Jedva sam mogla micati nogama.

Napokon sam se oko sebe ogledala.

Kosa mi se naježila na glavi. Zubi zacvokotali...

Ležala sam u krletki!

Oko mene se ćuo cvrkut, živkanje i pjevanje ptićica.

Žute, sive, crvene, šarene, zelene ptice sjedile su, skakale po malim kavezima, zobale zrnje i pile vodu.

Druge su bile nepomićne, tužne i teško su disale.

Svaki su ćas zaklapale vjedje i drhtale.

Bila sam gladna.

Opazila sam, da u kutu krletke leži mrkva.

Zo-Zo mi je više puta davala taj koren. Nikada ĝa nisam htjela jesti. Milije su mi bile banane i kruške.

Ali sada sam zgriskala mrkvu. Bila je, šta više, tećna.

Napila sam se vode...

Promatrala sam ptićice. Lepršale su, cvrkutale i veselo pjevale.

Neke su se vijale i žestoko tukle.

Odjednom jedna ptičica, koja je sjedila na štapiću narogušenoga perja, tužno zacvili i padne na dno krletke.

Ležala je tako, da joj je trbuh bio odozgo, a šapice je pritisnula uz žuta prsa.

Ležala je nepomično i nije se dizala.

Uđe neki mali starac gole glave.

— Čelav kao Ori-Ori, — pomislim ja.

Starčić je pregledavao krletke. Dosipao zrnja, dolijevao vode. Kad je primijetio onu ptičicu, koja je ležala, izvadi je i baci u veliku kutiju.

— Evo ti, lijo, zalogaj! — promrmlja.

Lijepa, rida lisica mahne bujnim repom i po-grabi ptičicu.

Dalje nisam gledala.

Stari čovjek priđe k meni.

— Kako ste, gospođice? — zapita i obješnjački namigne.

U taj je čas bio nalik na Ori-Ori.

— Eh, ne priliči dobro odgojenoj gospođici, makar bila i od šimpanskoga plemena, da zaviruje u čašicu! — govorio je čelavi starčić. — Rakija ne vodi k dobrom nikada! Tako je to! Da, baš tako! . . .

Podigne moju krletku i stavi ju na prozor.

Vidjela sam pred sobom staklo, a iza njega ulicu.

Prolazili su auti. Brzo su trčali ljudi, idući u raznim smjerovima.

Odjednom se neki dječak zaustavi pred prozorom i klikne:

— Majmunče! Kako je lijepo! To je — šimpansa!

Malo kasnije skupila se pred prozorom gomila gledalaca.

Prisluškivala sam, što su o meni govorili ljudi.

Neprestano sam se čudila. Ja ne shvaćam ljude! Jedanput su razboriti, a drugi put nisu . . .

Neki su se ushićavali nada mnom. Govorili su, da sam lijepa i vrlo slična ljudima.

Drugi su s odvratnošću cerili lice i šaptali:
— Kako je to oduran i ružan majmun!

Ja ne shvaćam ljude! I sama znam, da nisam lijepa, ali znam i to, da nisam odurna...

Zašto tako razborita bića kao što su ljudi, govore ono, što nije istina?

Sve je to čudno!

Dan promjene udesa.

Nekoliko sam dana prosjedila u krletki.

Preko dana su metalni krletku u izlog dućana.

Čelavi starčić nije prema meni bio ni dobar ni zao.

Hranio me je i neprestano brbljao. Brbljao je neprekidno. Dostojno sam prestala slušati. Dosadio mi je. Njegove riječi nisu imale smisla.

Hranila sam se mrkvom, prijesnim krumpiri-
ma i salatam.

Nije to nikakva poslastica, ali se u nevolji može jesti...

Čeznula sam za Zo-Zo. Noću sam plakala.

Činilo mi se, da čujem dozivanje Zo-Zo:

— Kaška! Kaška!

Trzala sam se iza sna i prislušivala.

Nisam čula ništa, nego samo cvrkut ptica i gundanje dućandžije.

Očaj me nije napuštao.

O, da sam barem mogla pisati! Nisam imala ni komadića kore, ni krpice papira!

Zato sam nastojala, da sve dobro upamtim.

»Možda će mi jednom poći za rukom, da zabilježim svoje doživljaje«, — tješila sam se.

Jednom uđe u dućan neka visoka, zabrinuta gospođa.

Primijetila sam, da su joj oči bile uplakane.

Pitala je za ptičice.

— Htjela bih da imam takvu, koja bi mogla razveseliti moju kćerčicu, — govorila je tužnim glasom. — Sirotica, teško je bolesna.

— Imam papigâ, poštovana gospođo, — reče dućandžija, — to su vrlo razborite ptice! Znadu govoriti, zviždati.

»Zviždati? Pa to znam i ja!« — pomislim.

Metnem prste u njuškicu i zazviždim.

Gospođa i ćelavi starčić zadrhtaše i poskokiše prema vratima.

Moja se sudbina odjednom promijenila.

Gospođa odluči, da me uzme.

Dugo je razgovarala i, čini mi se, prepirala se radi nečega sa starčićem.

Napokon mu je dala neke šarene papiriće.

Ćelavi me je dućandžija odnio u auto, klanjajući se i neprestano brbljajući.

Krenuli smo na nepoznat put...

Dani kraj bolesne djevojčice.

Moja nova gospodarica mala je djevojčica.

Malo je veća od mene. Ima plave oči i zlatnu kosicu.

Sirotica, bolesna je i tužna.

Ne može se maknuti s mjesta. Leži u posteljici i jauče cijeli dan i noć.

Plače bolesna, tužna djevojčica.

Vrlo ju žalim!

— Donijela sam ti majmunče, — reče visoka gospođa, majčica te djevojčice. — To je mala šimpansa, kažu: vrlo pametna. Željela bih, da te razveseli i zabavi, kćerko!

Znala sam, što mi je posao.

Mala, slabašna Ivanka sada se bez prekida smije. Ni jedan čas neće da ostane sama. Neprestano me zove.

Ja sam pristojna. Ne diram ni u jedan predmet u kući.

Šalim se i zabavljam Ivanku. Činim to zbog nje, jer znam, da je bolesna. Ali srce moje i dalje čezne i bolno je.

Neprestano mislim na Zo-Zo. Čujem njen glas. Kadšto dopiru do mojih ušiju nježni glasovi njenih gusala.

Zo-Zo! Zo-Zo! Kako te ja ljubim! Kako čeznem! Srce moje neprekidno plače.

Ne pokazujem to nikomu. Ne odajem se.

Šalim se, prevrćem se naglavce, zviždim, hodam na rukama.

Tu sam, da mala, bolesna Ivanka bude sretna.

Vršim svoju dužnost savjesno. Tako je činio moj otac — odvažni Rru, naš vođa.

Opet imam krušaka, banana. Upoznala sam novo voće: — jabuke, breskve i grožđe. Dobro je to!

Ipak su banane najbolje. Zacijelo zato, što rastu u džungli, u mojoj džungli.

Volim i naranče.

Rado bih jela i papajâ... Ali ovdje ih nigdje ne vidim.

Zašto? U džungli i na savani ima mnogo papajevih drveta.

Istina, to je veoma daleko odavde, veoma...

Napokon sam se domogla papira i olovke.

Ivanka je radi zabave nešto risala.

Uzela sam velik komad papira i napokon sam zabilježila svoje doživljaje.

Sve, što sam proživjela od nesretnoga dana, kad sam se rastala od Zo-Zo.

Kad samo pomislim na to, da će posljednja uspomena Zo-Zo na mene biti onaj sat, koji sam srušila! Kad na to samo i pomislim, odmah bih zaplakala!

I ovdje visi veliki sat. Velik, okrugao, samo što nema njihala.

Isto tako tiho škripi:

Tik-tak! Tik-tak!

Ali zvoni drukčije. Brzo-brzo i tanko, kao mala, najmanja ptičica:

— Dik! Dik! Dik!

Smiješan je taj sat. Čini mi se, da je uvijek zabrinut i da se neprestano žuri. Međutim, on ostaje uvijek na istom mjestu. Na zidu, blizu peći.

Peć je dobra. Grije malu Ivanku i jadnu, tužnu Kašku, šimpansicu. Volim peć!

Dan, kad sam opet krenula u svijet.

Mnogo sam dana provela s Ivankom.

Nije više jaukala i nije se dosađivala,...

Liječnik reče, da je »drago, veselo majmunče« izliječilo Ivanu.

To znači — ja! Bila sam sretna i ponosna.

Je li to »plemenito« — izliječiti bolesnu djevojčicu? Zabavljati ju i razveseljavati, dok je moje srce plakalo?

Napokon je Ivanka ustala s posteljice.

Njena je mamica imala u očima suze radosti.

Djevojčica se brzo oporavljala.

Rado bih znala, da li se Ori-Ori oporavio nakon one borbe sa servalom?

Ivanka i ja trčali smo po cijeloj kući, igrali smo se vijača i skrivača. Nismo se rastajali ni za čas.

Zavoljela sam svoju malu gospodaricu i pazila sam na nju.

Kad bi prišla k hladnom prozoru, uzela sam je za ruku i odvukla.

Podizala sam topli ogrtač, kad bi joj pao s ramenâ.

Ivana se voljela sa mnom igrati, ali nikada me nije pomilovala.

Davala mi je tečne bonbone, kolače i voće. No moje je malo srdašce bilo željno nečega drugoga.

Maštala sam o času, kad će me Ivanka uzeti na ruke, pritisnuti na grudi i pomilovati po glavi. Ja trebam milovanja. Ja sam još dijete. Malo siroče, bez tatice i bez mamice, bez mile, dobre Zo-Zo.

Ivanka to nije razumjela.

Jučer, kad sam se osjećala vrlo osamljena i tužna, obujmila sam svoju malu prijateljicu. Htjela sam ju poljubiti u obraz.

Ivanka se trgla sa stolca i uzviknula:

— Odlazi, odvratni majmune! Kako se usuđuješ dotaknuti moje lice?!

Uhvatila me za uho i počela udarati po njuškici.

A, tako dakle? Ja sam Ivanki dala radost i zdravlje, a ona me tuče po ručicama i po njuškici...

O, Ivanka je vrlo, vrlo zločesta!

Strah me je spopao. Gledala sam u njene plave oči, koje su postale zle.

Mislila sam:

— Kakva će to biti Ivanka, kad odraste?

Tada ne bih željela da padnem u njene ruke.

Pobjegla sam u svoj kutić. Sjela sam i stala sam se klimati.

Morala sam ozbiljno razmisliti o tom, što se dogodilo.

Nisam više voljela Ivanku. Nisam dulje mogla ostati kod nje...

Dočekala sam čas, kad služavka prije noći otvara vrata od dvorišta.

Sakrila sam na grudi svoj dnevnik, olovku i neopazice sam pobjegla iz kuće.

Odlučila sam, da se više nikada ne vratim k Ivanki.

Volim riđokosoga Vrapca i ćelavoga dućandžiju, nego nju!

Ne znam, zašto, ali volim...

Dan slobode.

Od jučer sam sama i slobodna.

Strašno mi je i tužna sam.

Ipak je ovako bolje! Mogu biti tužna, kad mi je drago. Ne moram veselo grohotati i zviždati, zabavljati druge, a potajno plakati.

Danas sam mnogo suza prolila. Sjećala sam se džungle, mamice i Zo-Zo.

Na dvorištu sam se uzverala na plot.

Iza plota je raslo visoko drveće. Skočila sam na granu i uspela se sve do vrha.

Na drvetu su rasli orasi u zelenoj ljusci s bodljikama.

Orasi nisu bili dobri, ali sam ih ipak jela, jer sam bila gladna.

Najela sam se i onda sam već mirnije počela gledati po svijetu.

Bila sam u velikom vrtu.

Vidjela sam ptice. Već su drijemale i lijeno su se oglašavale. Sunce se gasilo na nebu. Polagano je padao mrak. Ne onako, kao u džungli. Tamo noć odmah nastupa. Draga džungla!

Stisnula sam se među granje. Bila sam mirna, a malko sam i spavala.

Ujutro sam pregledala cijeli vrt. Nije bio tako velik kao naša džungla. Nisam našla ni banana ni papaja. Samo su orasi rasli na drveću. Okrijepila sam se i htjela da pišem.

Odjednom se sjetim, da sam preblizu Ivankinoj kući.

Mogli bi me tu naći.

Zato sam odlučila, da umaknem dalje.

Pretrčala sam preko vrta i uspela se na plot.
Iza plota se prostiralo polje.

Preskočila sam na drugu stranu i sakrila se u travu.

Oprezno sam išla, skrivečki i pomno sam promatrala okolicu.

U podne sam stigla do nekog staroga, napolak srušenoga plota.

Pogledala sam kroz pukotinu.

Ugledala sam nešto novo.

Na kotačima su stajali veliki crveni sanduci s prozorima.

Nekakve su nemani, ričući i škripeći, jurile na različite strane.

Visoko su izbacivale oblake crnoga i bijeloga dima.

Već me je počela spopadati strava. Odjednom sam nanjušila nešto zamamljivo. Tim zamamljivije, što sam opet bila gladna.

Odnekale je dopirao divan miris jabuka.

Prešla sam na drugu stranu i stala njušiti.

Njuh me je doveo do jednog sanduka na kotačima. Osjećala sam sve jači miris jabuka.

Volim jabuke, ako su sočne i slatke.

Vrzla sam se oko sanduka i svakamo sam zavirivala.

Bio je čvrsto zatvoren...

Što da uradim? Morala sam doći do jabuka. Osjećala sam glad sve jače.

Doskora sam primijetila, da željezni prozorčić sanduka nije sasvim zatvoren.

Aha! Dalje je išlo sasvim glatko.

Brzo i okretno sam se uzverala na crni krov sanduka.

Odatle — na prozorčić.

U sanduku je bio mrak.

Ali ipak sam opazila, da je bio pun jabuka.

Nisam ništa promišljala, nego sam skočila dolje.

Kako su divne bile te jabuke! Nisam se mogla otkinuti od njih, Jela sam i jela.

Domala me je savladao san. Vjeđe su mi same padale.

Stisnula sam se u mračni kutić, gdje sam našla malko slame.

Zaspala sam...

Ne znam, kako sam dugo spavala,

Kad sam se probudila i došla k sebi, razabrala sam, da se sanduk brzo kotrlja.

Drhtao je, tresao se, škripao.

Pod podom se čulo odmjereno lupanje:

— Ta-tata! Ta-tata! Ta-tata!

Putovala sam. Kamo? U nepoznati svijet...

Uzdahnula sam... Skupljale su mi se suze, da zaplačem.

Svladala sam suze. Pomislila sam, da mi to neće pomoći u novom položaju.

Plakala ja ili ne plakala, sanduk će me voziti i dalje će udarati svoje nenasno: Ta-tata, ta-tata!

Eh, Bolje je, da pojedem ovu rumenu jabuku...

Izvrсна je bila! Slatka i puna svježega soka. Divno mi je ugasila žeđj.

Uh! Uh! Uh! Što se ono maknulo iza rpe jabuka?

Sakrila sam se, ali nisam skidala oka sa suprotnoga kuta.

Doskora sam ugledala čupavu svijetlu kosu. Čas kasnije izvirilo je preplašeno dječjačko lice.

Kako je to lijepo — imam druga! Možda ćemo se i sprijateljiti?

— Ah! Ah! Ah! — uskliknem radosno i dobacim mu jabuku.

Dječak preplašeno vrisne i sakrije se.

Podoh prama njemu s ispruženom rukom.

Sjedio je za gomilom jabuka, a u očima mu treptao strah.

— Oprostite . . . smilujte se! — šapne on i sagne glavu.

Zar je mislio, da ga kanim udariti?

Gledala sam ga u čudu.

Digao je glavu i pogledao me. U krupnim, plavim očima vrtjele su mu se suze i radost.

— Majmunče? — šapne on. — Malo, lijepo majmunče u odijelu?

Oprezno me primi za ruke, pritisne uza se i poljubi u glavu. Uzvratila sam mu draganjem. Tako davno nisam osjetila milovanja.

Srca su nam snažno lupala. Oboje smo plakali.

Počela sam novom prijatelju pričati svoje doživljaje.

Nije razumio, ali se smiješio i gladio moje ruciće.

Napokon reče:

— Znam, da mi nešto govoriš. Ja te ne mogu razumjeti, majmunče. Pričaću ti o sebi. Ni ti mene zacijelo nećeš razumjeti, ali ću ti ipak sve ispričati.

Nato me posadi na koljena, pokrije mi nožice svojim kaputićem i nastavi:

— Obilazim po selima i gradićima s Florijanom. Florijan je akrobat. Nekada je bio slavan.

Sada je star i bolestan. Osim toga, uvijek je pijan... Pije klekovaču i rakiju... Naučio me je svojim majstorijama... Ja dajem predstave, a Florijan udara u bubanj. Ako gledaoci ne bace u njegov šer novaca, onda me Florijan tuče.

— O-o-o-o! — uskliknem ja.

— Da! da! — reče dječak i začuđeno me pogleda. — Tuče me! Kaže: »Ti, Pavle, ne znaš završavljati poštovano općinstvo!« I opet me tuče.

Pavle uzdahne i rukom otare suze s očiju.

— Florijan je sada obolio... Leži u malom selu i stenje... Naložio mi je, da pođem u grad i da mu kupim ljekariju... Novaca mi nije dao. Rekao mi je, da isprosjačim. Za isprosjačeni sam novac morao kupiti ljekove. Učinio sam, kako mi je naložio. Lijek sam kupio. Sada se vraćam... Uvukao sam se u ovaj teretni vagon... Bojim se, da će me konduktier otkriti. Istući će me i baciti van...

Slušajući Pavla, plakala sam i sve jače sam se uz njega priljublivala.

— Majmunče! — šapne on. — Zajedno ćemo poći k Florijanu! Naučiću te majstorijama. Zараđивaćemo mnogo novaca. Onda me Florijan neće više tući...

— Ah! Ah! Ah! — zagrohotala sam veselo.

Smjesta sam zavoljela tog blijedog, tihog dječaka. Nisam se htjela s njim rastati.

Zacijelo me je razumio. Uhvatio me je i poljubio baš u njuškicu.

Putovali smo tako cijeli dan. Sjedili smo stisnuti jedno uz drugo i gostili se jabukama.

Bilo je tako mirno i radosno! Činilo mi se, da sam s Ori-Ori.

Pa i sanduk, koji Pavle zove »vagonom«, udario bi sada vrlo veselo:

— Ta-tata! Ta-tata!

Napokon je lupanje prestalo.

Dječak otškrine vrata i oprezno izviri.

— Moramo umaknuti, majmunče! Stigosmo.

Uzme me za ruku i jednim se skokom nađe na zemlji.

Netko je vikao i trčao za nama.

Pavle je bježao kao riđa, hitra antilopa na savani.

Čvrsto sam se držala, objumivši dječaka oko vrata.

Dugo smo trčali. Tek kad je oko nas bilo drveće, Pavle stane.

— Iza ove šumice nalazi se selo. Tamo sam ostavio bolesnoga Florijana. Moramo malko odahnuti...

Sjedosmo kraj drveta.

Ja izvadim iz džepa jabuku i pružim ju dječaku.

Obradovao se, jer je bio ožednio i ugrijao se od brzoga trčanja.

Kolika je to sreća: imati prijatelja!

Sada već znam, da neću propasti... Pomaćemo jedno drugome i sve ćemo dijeliti.

Kao i ovu jabuku...

Dan prvoga nastupa.

Upoznala sam Florijana.

Bio je to sijed čovjek crvena lica. Hramao je i s naporom išao uz pomoć batine.

Florijan ima debelu i čvorastu batinu. Zar je, možda, tom batinom tukao Pavla?!

Uostalom, Florijan mi se nije činio, da je rđav čovjek. Uvijek je tužan i mučaljiv.

Kad ide, uvijek miče usnama. Kao da nešto neprestano žvače.

Vrlo se obradovao lijeku, a još više mom dolasku.

Sutradan je mogao posve dobro hodati.

— Pavle, — reče tiho, — nemamo novaca. Moramo prirediti pretstavu.

— Dobro! — odgovori dječak pokorno. — Odmah ću zazvoniti i zabubnjati.

Uzme nešto veliko i okruglo. Poče udarati šta-
pićem s kuglom na kraju. A Florijan je zvonio.

Zo-Zo je tako zvonila, kad je dozivala slu-
žavku. I sat je zvonio. Ja znam, što je zvono. Samo
što nisam znala, da ima i tako velikih zvona, kao
što ga ima Florijan.

Sa svih su se strana strčali ljudi.

Stajali smo na trgu, usred naselja.

— Sakrij majmunče pod plahtu, a kasnije ga
pokaži općinstvu. To će biti divna točka! — reče
Florijan Pavlu.

— Majmunče je pametno, — ogłosi se dječak.
— Brzo ću ga naučiti hodati na rukama i prevrtati
se preko glave. Onda ćemo dobro zarađivati.

— O-o-o-o! — uskliknem ja, — Ja znam ho-
dati na rukama i prevrtati se preko glave.

Nisu razumjeli, jer se nisu ni obradovali. Samo
su mi se nasmiješili.

Međutim nas je okružilo mnoštvo ljudi.

Sjedila sam pod plahtom.

Kroz luknjicu sam sve vidjela.

Florijan je udarao u bubanj.

Pavle se zaletavao i prebacivao se u zraku.

Glasno je vikao: »Hop!«

Florijan je za njim ponavljao: »Hop!«

Dječak je hodao na rukama i skakao kroz
obruč.

Napokon je došao red na mene.

Otkrili su plahtu i pokazali me općinstvu.

Florijan reče:

— Ovo je šimpansa! Najpametniji majmun
među afrikanskim majmunima!

U svjetini zaoriše uzvici i smijeh. Djeca sta-
doše prema meni pružati ručice.

Pustiše me na sredinu.

— Sada ću ja pokazati, što umijem! — po-
mislim.

Počela sam hodati na rukama i prebacivati se
preko glave.

Florijan i Pavle zapanjiše se od čuda.

Popela sam se na bubanj i s njega sam u zraku načinila saltomortale double.

Mnoštvo gledalaca je urlalo. Pljeskali su dlanovima.

Florijan i dječak također su pljeskali i vikali od veselja.

Kad sam vidjela sveopće oduševljenje, metnula sam prst u njuškicu i zazviždala iz sve snage.

Psi, koji su se vrzli u blizini, dadoše se cvileći u bijeg.

S obližnje strehe srušilo se jato bijelih ptica. Gledaoci se nisu mogli snaći od uživanja.

Florijan me je ljubio u ruke, a Pavle imao suze u očima.

U Florijanov šešir stadoše padati veliki i mali kolutići novca.

Nakupila se toga velika rpa!

Bila sam ponosna i sretna.

Ha! dobru mi je školu dao »ujak« Ori-Ori.

Tko bi se mogao nadati, da će »ujakove« šale jednom biti od koristi?!

A ipak su bile! I još kako!

— Ti si velika umjetnica! — reče mi Florijan poslije predstave.

Ja da sam »umjetnica«? Što to znači?

Zacijelo nešto dobro, jer je Florijan to rekao tronuto i oduševljeno.

— Ti si moja prijateljica, malo, drago majmunče! — šapne mi Pavle.

To mi je bila prava radost!

Samo je bila neprilika, što su mi kod prebacivanja pukle hlačice...

Bila sam zabrinuta...

Dani novih dojmova.

Sada pišem rijetko kada.

Prvo — štedim papirom. Drugo — nemam kada.

Neprestano predstave, pljesak, naporan rad...

Sada zarađujemo mnogo novaca.

Florijan je nabavio sebi novo odijelo.

A ja sam dobila također nove, zelene hlačice i bijeli šeširić.

Samo Pavle ide kao i prije u poderanom kaputu i pokrpanim hlačama.

Zašto?

Da nema njega, ja ne bih radila s Florijanom.

Pavle me je naučio novim majstorijama.

Znam zvoniti, udarati u bubanj, svirati u trublju i pucati.

Pucam iz male puškice.

Htjela bih znati, može li se iz nje ustrijeliti leopard?

Da tako gdje god sretnem leoparda, pokušala bih...

Obišli smo sva okolišna sela i dva gradića.

Već sam mnogo vremena provela s Florijanom i Pavlom.

Mnogo više nego s Ivankom.
Na nju nikada ne mislim.
Ali zato vrlo ljubim Pavla i volim Florijana.
Pa i onda, kad je pijan.
Sad, kad mu je bolje, rjeđe pije.
Ipak se kadšto opija.
To je onda, kad govori potmulim glasom:
— Danas mi je teško pri duši!
Što je to »duša«?

Često čujem tu riječ, a ipak ne znam, što ona treba da znači.

Jedanput sam slušala, kako su se dva seljanina žestoko svađala.

Jedan je rekao:

— Velim vam, susjede, Florijanovo majmunče ima dušu!

— Nema! — odsiječe drugi. — Majmunče je životinja. Ono ne može imati dušu!

— Misliš li, da samo čovjek ima dušu? — nastavi prvi seljanin. — Ja tvrdim, da i majmuni imaju dušu.

— Ako u majmunu živi duša, onda si i ti majmun, Roberte! — naruga se seljak.

Navališe jedan na drugoga pesnicama.

Kako su nerazboriti! Ja ni sama ne znam, imam li dušu. Kako se oni o tome mogu prepirati?

Zašto se visoki seljanin uvrijedio, kad ga je susjed nazvao majmunom?

Zar je tako zlo biti majmun?

— Majmun je životinja, — rekao je jedan seljanin.

Zar je zlo biti životinja?

Šimpanse zovu životinjama sve, što napada i ubija. Životinje su: leopard, zmija, serval, cibeta, lav...

Šimpanse ne napadaju i ne ubijaju.

Crnci ubijaju majmune. Bijeli je čovjek ubio slona.

Zar je i čovjek životinja?

Ne znam, da li pravilno mislim.
Nemam nikoga, tko bi mi mogao odgovoriti
na to pitanje.

Šteta!

Prekjučer se Florijan napio rakije.

Pocrvenio je i glasno pjevao. Pokušao je čak
da skoči kroz obruč. Bio je veseo, vrlo veseo.

O, i ja sam bila vesela, jer su me napojili ra-
kijom!

To je vrlo zlo i opasno!

Florijan se odjednom namrgodio. Oči su mu
sijevnule. Počeo je koriti Pavla. Zamahnuo je ba-
tinom nad njim.

Skočila sam i prikvačila sam se Florijanu za
ruku.

Odgurnuo me je i pošao prama meni s podi-
nutom pesnicom.

Pavle me je zaštitio. Pijani Florijan ga je
ozlijedio. Dječak me je obranio.

Plakao je gorkim suzama. Oboje smo plakali.

Florijan je uzvikivao neke nepoznate riječi.

Napokon je zaspao.

— No sada ćemo imati mira nekoliko dana,
— šapne Pavle s uzdahom i opipa svoja ozlijeđena
bedra.

Sutradan je Florijan bio zabrinut i posramljen.

Nije nam gledao u oči.

Pošao je u grad i vratio se s velikim zave-
žljajem.

Pavle je dobio novo odijelo.

Ja — pet banana — posve svježih i slatkih
kao šećer.

Florijan nije rđav čovjek. On je samo vrlo
nesretan...

Možda je i on izgubio mamicu i taticu?

Siromah Florijan!

Dani uspjeha.

Našla sam u sanduku komadić papira.

Sjela sam u hladovinu i pisala.

To je primijetio Florijan i pomno je promatrao. Napokon je nešto promrmljao i šepajući otišao. Naveče mi je objesio na nos čudan neki predmet.

Pavle, kad me je ugledao, klikne:

— Kako je to zgodno! Majmunče s naočarima!

Florijan mi primakne komadić papira i olovku. Moji su se drugovi valjali od smijeha.

— Sutra idemo u grad! — reče Florijan.

Pavle me je naučio pisati na malim komadićima papira. Metala sam ih u omote i lijepila.

Naučila sam to iza trećega puta. Brzo sam shvatila, što je želio moj prijatelj.

Davali smo predstave po dvorištima velikih gradskih kuća.

Jednom se Florijan vratio iz grada vrlo veseo. Stojeći kraj vrata, reče nam:

— Sutra nastupamo u cirkusu!

Cirkus je velika kuća, sagrađena od bijelih i zelenih ponjava.

U cirkusu sam zapravo nastupala ja.

Florijan je u crnom odijelu stajao kraj mene i samo govorio, što da radim.

Prevrtala sam se preko glave, hodala na rukama, skakala kroz obruč, zviždala, svirala u trublju, pucala i udarala u bubanj, da je sve tutnjilo.

Uspjela su mi dva lijepa saltomortale double.

Napokon je došla najvažnija točka.

Sjela sam za mali stol, natakнула na nos naočale i počela pisati.

Kad sam papirić metnula u omot, potrčala sam i dijelila općinstvu. Mahala sam šeširićem i veselo sam zviždala.

Cirkus se tresao od pljeska, vriske i smijeha.

Dobila sam mnogo bonbona, naranča, krušaka i jabuka.

Florijan se nije mogao snaći od radosti.

Direktor cirkusa milovao me je i hvalio.

Jedna me je umjetnica poljubila u čelo.

Nekoliko sam dana nastupala u cirkusu. Uvijek je bio pun gledalaca.

Svaki put sam okom tražila Zo-Zo.

Kakva bi to bila sreća, da je došla u cirkus!

— Znaš, majmunče, — reče mi Pavle, — zovute na oglasima »drugim Moricom!« Ho, ho! To nije malenkost!

Nisam poznavala riječi »oglas« i još nikada nisam ništa čula o »Moricu«.

Ipak mi se činilo, da je i jedno i drugo dobro.

Dan, kad sam čula, tko je bio Moric.

Danas je Florijan bolestan.

Istupala sam u cirkusu s Pavlom.

Pokazala sam novu majstoriju.

Dok sam pisala pisma, sama sam zapalila lulu.

Nije to baš osobito ugodno. Dim grebe u grlu.

Iz očiju cure suze.

Ipak je to, zacijelo, vrlo smiješno.

Majmunče sjedi, ima na nosu naočale, puši lulu i piše.

Općinstvo se tako smijalo, da se cijeli cirkus tresao.

Zasuli su me svakovrsnim slatkišima.

Vratili smo se kući natovareni bonbonima, kolačima i voćem.

Florijan je sjedio za stolom i šutio. Bio je, kao obično, tužan.

Zajedno smo večerali.

Odjednom Florijan pogleda u mene i reče:

— Da kupimo mali auto ili makar bicikl? Naše bi se majmunče brzo naučilo upravljati autom i voziti se na biciklu. Što misliš, Pavle?

— O, ona lako uči! — klikne dječak. — Ja bih ju to naučio u dva dana!

— Onda ne bi zaostajala za Moricom, — dobaci Florijan.

— Pričajte mi o Moricu, ujače Florijane! — zamoli Pavle.

— O-o-o-o! — promrmljam ja tiho. — Nisam znala, da je i Florijan »ujak«! »Ujak« kao i Ori-Ori.

Stari je akrobat međutim pričao:

— Moric je bio najslavniji od svih šimpansa... Znao je biti sličan čovjeku. Sam se oblačio i svlačio... Pušio lulu... Vozio se na biciklu... Sklizao se na koturima i udarao u glasovir...

— Je li znao pisati pisma? — zapita Pavle.

— Ne, to nije znao! — odgovori Florijan.

— Aha! — usklikne dječak. — A naše majmunče zna pisati! Ono može sve naučiti.

Zahvalno pogledam u Pavla i pružim mu bonbon.

Onakav dobar, crni bonbon u sjajnom papiriću.

Čini mi se, da bih ja mogla isto raditi, što i Moric.

Oblačiti se i svlačiti se — što je to tako teško?

Znam i onako otkapčati i zakapčati dugmeta, razdriješiti pojas.

Pušiti? Svako veče pušim u cirkusu. Ne volim tu točku, ali pušim.

Voziti se na biciklu?... To ne znam. Još nikada nisam vidjela bicikla.

A ne razumijem ni to, što znače — »koturi«.

Ali uvjerenam sam, da bih ipak mogla sve to naučiti.

A ne znam ni što je — »glasovir«. Ali znam svirati u trublju. Zašto ne bih znala svirati u glasovir?

Malenkost! . . .

— Moric, — nastavi opet Florijan, — dugo je nastupao u cirkusima. Bio je po cijelom svijetu poznat i uvažavan. Njegov je vlasnik zaradivao mnogo novaca. Tako mnogo, da je sebi sagradio dvije kuće! Tek pred deset godina Moric je iščeznuo.

— Kako to: iščeznuo? — zapita Pavle.

— Bilo je to ovako! — počeo pričati Florijan. — Moric je bio vrlo zdrav i izvrsne volje. Odjednom se počeo zamišljavati. Obilazio je mrk, cijele je sate sjedio u kutu i klimao se. Tr'o je sebi čelo. Pritisкао ruke k srcu. Ukratko: Moric je počeo čeznuti. Za kim ili za čim? Sa svojim je gospodarom živio u prijateljstvu. Došao je k njemu u djetinjstvu. Nije dakle mogao čeznuti za drugim čovjekom. Mislim, da je čeznuo za svojom domovinom. To se dogodilo onda, kad je već bio odrastao šimpansa . . .

Florijan zašuti, potegne iz lule i nastavi:

— Moric je nastupao u nekoj luci. Takvi gradovi stoje na morskoj obali. Nekom prilikom, prije predstave u cirkusu, Morica nestane. Vlasnik ga nije nigdje mogao naći . . . Tek je nakon nekoliko dana neki ribar ispričao, što se dogodilo s Moricom. Ribar je u čamcu krpio mreže. Odjednom ugleda veliku šimpansu. Stajala je nad vodom i njušila. Gledala je na more i mrmljala u sebi. Onda je brzo zbacila sa sebe odijelo i cipele . . . Digla je glavu, na čas se zagledala u nebo, u sunce na zalazu . . . Skočila je u more i zaplivala. Ribar je dugo vidio, kako je Moric bacao ruke iz vode i grabio talase. Moric je plivao sve dalje. Napokon se izgubio nad obzorjem, tamo, gdje sunčane zrake čine svjetlucavu maglu . . .

— Je li otplivao u domovinu? — šapne Pavle.

— Mislim, da jest, — odgovori Florijan.

— A je li doplivao? — zapita opet dječak.

— Ne znam... nitko to ne zna, — reče Florijan i zamisli se.

Premda nisam sve razumjela, ipak...

Mislim, da je Moric doplivao. Tamo, u sunčanoj magli našao je svoju džunglu.

Kad se nešto jako želi, onda se sve može izvršiti.

Rru je htio da obrani pleme od leoparda i — obranio ga je.

Ori-Ori je odlučio, da mene pronade u džungli i — našao me je.

To je prešao džunglu, gore i savanu, a onda je preplovio more...

Moric se vratio k svojim.

Odjednom mi se pred očima pojavila pogurena sijeda baka I-So.

I ona je iščeznula u mračnoj magli sunca.

Odletjela je na krilima crne ptice...

Rastužila sam se. Srce mi se bolno steglo.

Kamo je otplivao Moric?

To nitko ne zna. Tako je rekao Florijan.

Svi su šutjeli... Ja sam tiho, tiho plakala.

Te večeri me nisu privlačili ni bonboni ni naranče.

Mislila sam na sijedu I-So, koja je otišla od nas, i na slavnog Morica...

Sanjala sam o njemu noću.

Plivao je i snažnim rukama razgrtao šumne talase.

Za njim sam stizala ja — još tako malena i slaba.

Probudila sam se, jer mi je srce počelo snažno udarati.

Osjećala sam veliku radost.

Nisam znala, da li da plačem, ili da se smijem i da kličem:

— Ah! Ah! Ah!

Strašan dan.

Svršili smo s našim nastupima u cirkusu,
Zbog toga se Florijan opio. Pao je u bjesnilo.
Porazbijao je sve prazne boce i bacao čaše o
zemlju.

Prijetio se batinom, vikao, psovao.

Sakrila sam se pod krevet.

Preplašeni je Pavle sjedio u kutu iza peći.

— Pavle! — vikne Florijan. — Donesi mi još
rakije!

Pavle ustane i tiho reče:

— Ujače, pili ste već vrlo mnogo! Imajte na
umu, da ste bolesni i stari!

Florijan spopadne batinu i baci se na dječaka.

Srušio ga je na zemlju, udario batinom i no-
gama.

Nisam to mogla podnijeti i jednim sam skokom
bila na prsima Florijanu.

Čuškala sam ga po licu. Grebala. Čupala sam
mu kosu. Grohotala sam glasno i bijesno.

Obranila sam Pavla.

Stari je akrobat nato zaboravio na njega.

Nastojao je sada da uhvati mene. Izmicala sam,
koliko sam mogla.

Ipak me je uhvatio.

Dignuo me za ruku i batinom me udario po
ledima.

Osjetila sam, kako su mi odjednom klonule i
ukočile se noge.

Pala sam kao mrtva. Dugo sam tužno cvilila.

Pavle me je uzeo i istrčao iz kuće.

Dugo smo očajno plakali.

Naš je život strašan!..

Dani bolesti i bijede.

Opet obilazimo po selima i po dvorištima grad-
skih kuća.

Ljudi nam slabo kada dobace novaca.

Nastupa samo Pavle. Ja ne mogu. Bolesna sam.
Sjedim podvinutih nogu.

Bole me i dršću mi. Nemam ni toliko snage, da stanem na nože.

Neprestano sjedim i tužno se klimam.

Ni o čem ne mislim. Rijetko kada pišem na komadićima zamazanoga papira.

Pod kaputićem ljubomorno čuvam svoj dnevnik.

Ne ljutim se na Florijana... On je vrlo nesretan. On žali ono, što je učinio.

Izbjegava moj pogled.

Hranim se kruhom i krumpirima.

Slava i uspjeh izdajnički su i kratkotrajni. Danas su tu, a sutradan ih nema.

»Velika umjetnica«, »drugi Moric« i — prijesan, sa gnjio krumpir!

Kako je to čudno!

Florijan više nikada nije ništa spomenuo ni o autu, ni o biciklu, ni o koturima za mene.

Zašto?

Možda zato, što sve češće trese glavom i govori o meni:

— Jadno bogaljče!

Kad čujem tu riječ, ćutim bol i tugu u srcu...

To je neka strašna riječ.

Dan tužnih misli.

Mnogo je vremena prošlo nakon one tučnjave s Florijanom.

Već mogu hodati, premda mi nože klecaju i brzo se umaraju.

Nastupam zajedno s Pavlom. Istina, ne mogu se više naglavce prebacivati, a o saltomortalu ne mogu ni sanjati.

Ali ipak hodam na rukama. Sviram u trublju i udaram u bubanj. Zatim pušim lulu i pišem pisma.

Ta točka ima najveći i uvijek jednak uspjeh kod općinstva.

Skupljamo novce. Sada živimo mnogo bolje.
Ali moramo raditi više nego prije.
Florijan neprestano boluje.
Mnogo trošimo na lijekove za njega.
Sve češće se zadržava u krčmi.
Obilazim po dvorištima s Pavlom ...
Naveče sjedim u kutiću i klimam se tako često
do ponoći.

Tužna sam. Sada više ne želim da sretnem
Zo-Zo.

Tako sam žalosna, tako bijedna!
Ne bih više mogla iskazati nikakve ugodnosti
dobroj Zo-Zo.

Jadna, bolesna, slaba i tužna šimpansica ne
može prirediti radosti ...

Zo-Zo će bolje učiniti, ako sebi nađe drugu
Kašku! Zdravu i veselu.

A ja ... Ja ne znam, što će sa mnom biti.

Ne mislim na to ... Tužna sam ...

Sada više nikada ne plačem, jer što mi to po-
maže?

Dani novooga uspjeha.

Opet imam uspjeha. Uostalom, posve druk-
čijega ...

Obilazim s Pavlom po dvorištima kao i prije.
Dajemo predstave.

Još uvijek me bole noge i dršću mi pri svakom
koraku.

A ipak imam uspjeha.

Zašto — to ne razumijem!

Često nas poslije predstave zovu u divne odaje
bogati ljudi, što stanuju u tim kućama.

Lijepo odjevena djeca, lijepe gospođe i ozbiljna
gospoda sjede naokolo na stolcima.

Ja i Pavle pokazujemo svoje majstorije na
ćilimu.

Oni nam plaćaju za to. Daju bonbone, naranče.

Jednom sam prilikom dobila čak i bananu. Bila sam vrlo sretna!

Polovicu banane dala sam Pavlu.

Primijetila sam, da ima svakakve bogate djece.

Jedna su — dobra. Milovala su me, dragala i davala mi tečne stvari.

Govorila su tankim glasićima:

— Malo jadno majmunče!

Druga nisu bila dobra.

Nastojala su da me bocnu, uštinu ili da me kvrcnu po nosu . . .

Dajući mi slatkiše, dražili su me pretvarajući se, kao da mi misle oduzeti jabuku ili bonbon. Plazili su mi jezik i kreveljili su se.

Da oni znadu, kako me to žalosti!

Zašto su djeca gdjekada zla?

Roditelji ih tako vole i tako na njih paze. Trebalo bi, da su sretna i da ljube svakoga, cijeli svijet. . .

Zla su mi djeca međutim plazila jezik i mrm-ljala su:

— Majmunče, nakaza! Majmunče, nakaza!

Vrlo sam tužna.

Ja volim drugu djecu.

Onu, što stanuju po malim, mračnim sobicama.

Ta djeca gledaju naše predstave kroz male prozorčice. Kroz male prozorčice tik iznad zemlje, poprskane blatom s ulice.

Vire kroz sivo staklo i pritišću nosiće o staklo.

Smiju nam se blijeda dječja lišca. Radost pripaljuje svjetlucanje u tužnim, tmurnim očicama.

To su siromašna djeca. Djeca bijednikâ.

Uvijek pristupam k tim malim prozorčićima, što vire iznad zemlje.

Za svu tu blijedu, izmršavjelu djecu sviram u trublju, udaram u bubanj i zviždim, koliko mogu — najglasnije.

Da mogu, njima za ljubav izvela bih takav saltomortale double, kakvoća nije još nitko vidio.

Čini mi se, da ta siromašna djeca osjećaju ono isto, što i ja.

Tugu u srcu. Tugu, koja nikada ne prolazi.

Djeca iz podzemlja bogatih kuća kadšto pritrče k meni. Miluju me, cjelivaju, šapću mi drage riječi.

Neka mi od njih meću u džepiće po komadić šećera ili kruha...

Nijedno me od njih nije uvrijedilo.

Ponižena su, pa neće da ponizuju još i malo majmunče...

Dobra, draga djeca... Djeca, koja vire iz malih, prljavih prozorčića, šta se jedva izdižu iznad zemlje...

Dan rastanka.

Florijan se ne može više dići s postelje.

Stenje i plače... Žao mi ga je! Jadni Florijan!

Danas je poslao Pavla u grad.

Dječak se vratio uplakan. Za njim je išao čovjek, koji je imao sjajna dugmeta i lice bez dlaka.

Položio je pred Florijana svežanj novaca i rekao:

— Moj gospodar kupuje majmunče. Molim, da mi ga date.

Pavle me zagrlji i glasno zajeća.

Shvatila sam, da ostavljam Florijana i maloga mog prijatelja.

Što mogu? Ljubila sam Pavla, branila sam ga i pomagala mu, kako sam znala.

Život me je naučio, da na svijetu sve prolazi.

Sutrašnji dan neće biti sličan današnjem danu.

Danas se razlikuje od jučer.

Sve ima svoj kraj...

Sa suzama u očima poljubila sam Pavla.

Dokora sam se vozila u kočiji, sjedeći kraj čovjeka, koji je imao sjajna dugmeta i lice bez dlaka.

Kamo me vozi?

Meni je to bilo svejedno.

Ručicama sam pritisla dnevnik na prsa. Bio je skriven ispod kaputića.

Kočija je brzo odmicala.

S obje strane ceste stajalo je visoko drveće.

Gledala sam ga ravnodušnim pogledom. Bilo mi je strano. Nije raslo iz crne zemlje moje džungle.

Ah! Već znam, da ju nikada više neću ugledati.
Nikada . . . strašna, okrutna riječ!

Dani novoga života.

Već sam nekoliko dana kod svojih novih prijatelja.

Dvoje ih je: — dječak i djevojčica. Imaju mamicu i taticu.

Stanuju u lijepoj, velikoj palači. Naokolo raste šuma.

Pred palačom ima sva sila cvijeća.
Sunce sja cijele dane.

Toplo je, ali nije onako, kao u džungli. Bez odijela ne bih mogla ići.

Tu su svi dobri prema meni. Vole me i miluju.
Saznala sam nešto. Dugo sam o tom razmišljala.
Tatica mojih prijatelja reče im:

— Morate voljeti majmunče. Jadnica se ne osjeća dobro u tuđem kraju. Zli ljudi su je lišili roditelja i slobode. U ropstvu se rijetko kada javi radost u srcu.

Uvijek sam mislila, da je ropstvo — krletka.

Sada razumijem, da je ropstvo — nešto drugo.
Kad majmunče otmu roditeljima iz džungle —

to je ropstvo.

Možda sam zato tako često tužna?

Svaki dan se osjećam bolje. Već mogu brzo hodati, mogu čak i malko trčati.

Za nekoliko ću dana pokušati, mogu li se prebaciti preko glave,

Hoću da zahvalnošću uzvratim mojim prijateljima za njihovu dobrotu.

Danas sam se uzverala na drvo.

Čudno je bilo! Mjesto lišća — iglice. Oštre, bodljikave. Ruke su mi se lijepile o granje. Zašto?

Sjedeći na drvetu razmišljala sam o Ori-Ori, Zo-Zo, o Pavlu i jadnom Florijanu . . . Sjetila sam se i ridokosoğa Vrapca, pjeğavoğa klipana i ćelavoğa, maloğa dućandžije. Onoğa, koji je neprestano brbljao.

Tako sam još mlada, pa sam već toliko toğa doživjela!

Vidjela sam malu životinjicu, kako skaće po drveću. Riđa je, s dugačkim kitnjastim repom. Kad me je primijetila, prestrašila se i skrila se u duplje.

Ptičice su pjevale i cvrkutale naokolo.

Po dvorištu su trčali psi,

Jedan se zove »Karo«, a drugi »Nero«.

Prvi je — bijel, drugi — crn. Veliki su to psi, ali vrlo blage ćudi.

Svaki dan dolaze k meni, guraju me hladnim nosovima i mašu repovima.

Dobri su prema meni. Ovdje su svi dobri. Odmaram se.

Dan, kad sam bila sudac.

Već je mnogo vremena prošlo, otkako sam došla u palaču.

Sada se osjećam zdravija.

Djeca se glasno smiju, kad se prevrćem na glavce i kad hodam na rukama.

Na moj zvižduk dotrče Karo i Nero. Veselo laju i skaču...

Danas se dogodilo nešto, zbog čega su me prozvali »sudijom«.

Sudija? Je li dobro ili zlo biti sudija?

Dječak (zove se Lujček) poveo me sa sobom i potrčao u vrt.

Ja volim boraviti u vrtu. Tamo rastu tečne crvene bobice.

Lujček veli, da su to jagode.

Odjednom opazim drugoga dječaka, koji je klečao i brao jagode.

I Lujček ga je opazio.

Spustio me na zemlju. Pritrčao k dječaku i udario ga.

Napadnuti se dječak nije branio. Ustao je i plakao.

Ne volim gledati, kad ljudi tuku ljude ili životinje.

Znam, kako to boli! Onda se dugo ne može hodati. Nože oslabe i dršću.

Sjećam se, kako me je udario Florijan...

Potrčala sam k Lujčeku. Spopala sam ga za ruku, dok sam drugom uhvatila za odijelo dječaka, koji je plakao. Vodila sam ih prema palači.

Sreo nas Lujčekov tata.

— Što se dogodilo? — zapita on.

Lujček je šutio.

Zaprepašteni je dječak plakao sve tužnije.

Ja sam grohotala i ispričala, što se dogodilo.

Govorila sam, da se ne smije tući, jer to boli.

Nisu me razumjeli.

Napokon Lujček odgovori:

— Udario sam ovog dječaka. Krao je jagode u našem vrtu.

Lujčekov tata pogleda strogo u sina.

— Tući čovjeka — nedostojno je! — reče malo kasnije.

— Krao je — promuca sinčić.

— Mogao si mu objasniti, da je to sramota. Krađa je grijeh. Nisi imao prava, da ga tučeš!

— Nikada više neću krasti! — drhtavim glasom prostenje dječak, koji je brao jagode.

— Dobro! Sada idi kući! — reče mu Lujčekov otac i dometne: — Majmunče je vidjelo okrutnost i rugobu tvoga postupka. Dovelu vas je obojicu na raspravu. Vidiš, da je šimpansa postala tvojim sudijom!

Lujček me uzme na ruke i poljubi me u glavu.

Priljubila sam se uz njeга. Bila sam vrlo sretna...

Svi su zadovoljni sa mnom.
Zato sam ih zabavljala i nagonila u smijeh
cijelo veče...

Pravila sam saltomortale. Dobivam opet ne-
kadašnju vještinu! Onda sam zviždala.

S dvorišta su mi odgovarali Karo i Nero.

Dan osvete.

Sjedila sam s Lujčekom i njegovom sestricom
na obali maloga jezera.

Ja volim to mjesto. Sjećam se prvoga svoga
putovanja u džunglu.

Samo što tu nema potočnih konja ni slonova.

Pokušala sam djeci pričati o tim divovima.

Nažalost! Ništa nisu razumjeli.

Po jezeru plovi čamac.

Da pređu na drugu obalu, ljudi ulaze u čamac.

Zatim prebiru rukama po užetu. Uže je sve-
zano za dva drveta, koja rastu na obje obale.

Lujček uđe u čamac i zaplovi.

Odjednom iskoči iz grmlja onaj dječak, kojega
je Lujček izbio.

Zamahnuo je i bacio kamen. Pogodio je Lujčeka u glavu.

Moj se prijatelj zaljulja i padne u jezero.

Vikao je i svaki se čas gubio pod vodom.

Izronio bi i opet bi potonuo.

Udarao je rukama i nogama po vodi. Očajno se borio.

Lujček je tonuo. Djevojčica je, vičući, potrčala prema palači.

Morala sam spasavati prijatelja.

Skočila sam na uže i brzo sam se pomicala nad vodom.

Čvrsto sam se držala rukama i nogama.

Napokon sam stigla tik nad Lujčeka.

Nogama sam se zakvačila za uže i objesila sam se iznad vode.

Ispružila sam obje ruke i grohotala sam nu-deći:

— Uh! Uh! Uh!

Dječak s teškom mukom pruži ruku.

Uхватила sam ga za rukav i vukla prema sebi.

Bio je vrlo težak. Nisam ga mogla podići.

Ipak sam ga održala na površini. Nije više tonuo.

Vikao je slabim glasom i teško disao.

Dokora su dotrčali ljudi iz palače. Izvukli su dječaka, a mene skinuli s užeta.

Lujčekova mama i tata su me cjelivali i grlili.

Govorili su ganutim glasovima:

— Dobro, pametno majmunče spasilo je život našem sinčiću.

Davno se već nisam tako dobro osjećala kao te večeri.

Bila sam sretna i ponosna...

Uzvratila sam mojim prijateljima za njihovu dobrotu!

Osjećam, da su mi oni pravi prijatelji.

Nikada oni neće zaboraviti na malu šimpan-sicu!

Premda su ju ljudi zarobili, ona ljubi ljude.
Nisu svi ljudi bili prema njoj dobri kao Zo-Zo
i Pavle, — ali mala Kaška ipak nikoga ne mrzi.
Ona ljubi sve...

Dani ponovnog rastanka.

Lujčekova je sestrice oboljela.
Roditelji su je otpremili u gore. Svi su otputo-
vali zajedno s njom.

Palača je opustjela...

Predali su me, dok se ne vrate, svojim susje-
dima.

Stanuju u velikoj kući u gradu.

Tamo je tata, mama, mali dječak i djevojčica.

Poznala sam tu djecu još u palači. Često smo
se zajedno igrali.

To su vrlo mila dječica. Pristojna i dobra.

Malko čeznem za Lujčekom i za njegovom ma-
lom sestricom. Očekivaću njihov povratak.

Život mi prolazi mirno...

Imam novog prijatelja. To je mali sivi mačak.

U prvi me je čas potsjetio na servala. Na ser-
vala, koji je izranio »ujaka« Ori-Ori.

Serval je bio velik i grabežljiv.

Mačak Reno je — malen i pitom.

Legne mi na koljena i pređe.

Kad ga povučem za rep, udara me šapicom.

Ali nikada ne grebe i ne pokazuje pandže.

Istina, ja ga sasvim lako diram, radi igre.

Da ja ne diram Rena, on bi samo jeo i spavao.

Strašna je to lijenčina i pospanac!

Dan svade s Renom.

Danas sam se posvadala s Renom.

Baš smo se valjano razljutili.

Obilazeći po kući, zavirila sam u najveću sobu.

Tamo ima mnogo cvijeća i jedan veliki, crni
sanduk.

Mama mojih malih prijatelja sjeda naveče pred taj sanduk, otvara ga i udara po bijelim daščicama.

Onda počne sanduk svirati.

Vrlo lijepo svira!

Tutnji kao grmljavina debelim glasom, pjeva kao što je to nekoć činio Pavle za vrijeme predstave, ili zvoni tanko, tanano.

To nije ni vergl ni violina.

Vergl ima promuknut glas. Violina pjeva i čezne.

Ja najviše volim violinu. Onu, u koju je svirala Zo-Zo...

Čudan je to sanduk!

Napokon sam saznala, da ga ljudi zovu »glasovinom«.

Aha!

Florijan je htio, da ja naučim svirati u glasovir.

Moric je svirao u glasovir.

Mislim, da je to vrlo teško. Kako bi moglo malo majmunče, kao što sam ja, svirati u tako golem sanduk?!

Moric je zacijelo bio velik i vrlo jak.

Bez sumnje!

U toj sam sobi zatekla Rena.

Znala sam, da ga onamo nisu puštali.

Ušuljao se potajno.

Što radi on tu?

Nije me primijetio. Sjedio je i visoko podigao glavu. Zelene su mu oči gorjele.

Gledao je nekud u vis.

Kraj repa mu je drhtao.

Opazim zlatnu krletku, u kojoj je sjedila žuta ptičica.

Lijepo je pjevala. Nije vidjela Rena, kako vreba.

Odjednom mačak skoči na zastor. Popne se i zaviri u krletku.

Trudio se, da šapom dohvati ptičicu.

Ptičica sirotica počela je pršati i očajno cvrkutati. Reno je radio svoje,

Zločesti mačak! Zar ne vidi, da ga se ptičica boji?!

Skočim na zastor i povučem Rena za rep.

Frkao je na mene, mrčao, sijevao zelenim očima i kesio oštre zubiće.

Ništa to ne pomaže, dragoviću! Udarila sam ga i strašno sam zazviždala.

Mačak je umaknuo.

Poklopio se ušima i podvio rep.

Toga dana nije k meni ni pristupio.

Izbjegavao me je...

Bojao se, da mi pogleda u oči.

Stidio se svog nedostojnog napadaja na ptičicu.

Ipak je Reno malko nalik na servala!

Zna napadati... Ja to ne volim!

Neću se s njim više družiti...

Neka on sebi potraži druge prijatelje.

Na primjer onoga velikoga psa, što je onako zao i što neprestano štekće.

Sjedi on u kućici, vezan na lancu.

Laje i skače na svakoga. Štekće danju i noću.

Zločudan je. Surov je, napadač, loše odgojen.

Zovu ga »psom na lancu«.

Premda je zao i ružan, vrlo ga žalim.

Žalim ga zato, što vuče za sobom teški, željezni lanac.

Onako, kao jadni, veliki Aka, kojega sam srela na putu.

Siromah — i ovaj je pas u ropstvu.

Možda i on misli, da je bolje ne živjeti, nego neprestano slušati zveckanje lanca.

Htjela bih ga pomilovati, ali on kesi zube i strašno reži...

Vrlo mi ga je žao, ali se bojim tog siromaha...

Boji ga se i Reno. Savija leđa, diže rep i frče...

Ne mogu da ga pogledam, a da se ne nasmijem.

Ha! Ha! Ha!

Dan opasnog događaja.

Moji su mali prijatelji danas priredili neobično veselu zabavu.

Roditelji nisu bili kod kuće.

Dječak reče djevojčici:

— Hajde da se igramo Indijanaca,

— Izvrsno! — prihvati ona odmah,

Počeli su se oblačiti. Metnuli su sebi na glavu nekakva perja i pometali na sebe šarene krpe. Oboružani lukovima, puzali su po podu, skrivali se iza naslonjača i fotelja.

Sjedila sam na stolcu i radoznalo sam promatrala tu zabavu.

Djeca su odapinjala strijele s lûka.

— Ubio sam ogromnog bizona! — klikne dječak.

— A ja pumu! — poprati ga djevojčica.

Ništa nisam vidjela. Strijele su pogađale u stolce ili u zid.

Dugo je trajala ta zabava. Napokon reče dječak:

— A sad ćemo spremiti ples divljih Komanča.

— Kako se to radi? — zapita sestra.

— Zapalićemo vatru i skakati preko plamena!

— To će biti vrlo veselo! — pljesne dlanovima djevojčica.

Dječak donese bocu s nekakvom vodom i mnogo, mnogo papira.

Izlije na papir svu vodu iz boce.

Malo kasnije zasja u dječakovoj ruci šibica.

Nato nešto zatutnji, da su prozori zazvečali.

Plane plamen. Brzo je jurio po sobi. Već je počeo gorjeti stolnjak, koji je pokrivaio stol, i stolac. Vatra se širila na sve strane.

Djeca su vikala i zbunila se. Nisu se mogla ni sakriti ni pobjeći iz sobe.

Između njih i vratâ bjesnio je plamen i mahao crvenim ponjavama.

Nastalo je vruće. Malko jače nego u džungli u podne,

Valjalo je pomišljati na bijeg.

Ali što će biti s djecom? Njih sam ponajprije morala spasiti.

Preskočila sam sa stolca na glasovir.

Uхватиła sam djevočicu za kosu i povukla ju k sebi.

Uspela se sva blijeda. Drhtala je.

Za njenim se primjerom poveo i dječak.

Vatra se, međutim, približavala mjestu, gdje su malo prije stajala djeca.

To su vrlo nezgodne zabave s vodom, koja gori.

Otskakutala sam sve do kraja glasovira. Zaleljela sam se iz sve snage i skočila.

Kao ptica preletjela sam iznad plamena. Osjetila sam bol na rukama i na prsima.

Vičući, provalila sam u služavkinu sobu.

Uхватиła sam je za suknju i povukla za sobom.

Služavka, kad je vidjela vatru, digne galamu.

Strčali su ljudi...

Donesoše pokrivače, jastuke, saĝove.
Sve su to bacali u vatru. Duskora se uĝasila.
Spasila sam svoje prijatelje.
Učinila sam to zato, jer sam ih voljela.
Sada ih više ne volim . . .

Promijenila sam se prema njima odjedanput,
u jedan tren.

Kad su se roditelji vratili kući, svi se skupiše
u spaljenoj, uništenoj sobi.

— Kako se to dogodilo? — zapita tata.

Djeca su šutjela.

Sluŝavka ispriповjedi, da je majmunče dotr-
čalo i povuklo ju u pomoć.

— Majmunče? — ponovi tata. — Zar je ono
moŝda razbilo bocu s benzinom i potpalilo? Znade
se sluŝiti šibicama. U cirkusu je pušilo lulu i sámopalilo.

— Da . . . to je majmunče učinilo, promuca
dječak.

Nezahvalno, nevaljalo derište!

Laĝalo je i svoju je krivnju bacilo na neduŝno
majmunče. Na mene, koja sam mu spasila život!

Nisam se bojala kazne.

Znala sam, da nisam počinila nikakvo zlo.

O, nikakvo zlo! Opalila sam sebi dlaku na ti-
jelu. Boljela me je opečena ruka . . .

Diĝla sam se na obranu slabijih u času opas-
nosti.

Ja — mala Ket, Kaška, kćerka junačkoga
Rru, vodje šimpanskoga plemena.

Nikoga se i ničega nisam bojala!

Bila sam neduŝna i izvršila sam svoju duŝnost.

Spasila sam prijatelje. Prijatelje, koji su mi se
iznevjerili.

Ništa zato! Učinila sam ono, što mi je srce na-
laĝalo.

— Treba ju vezati na lanac! — reče tata mo-
jih nevjernih prijatelja.

Nisu našli lanca, pa su me svezali u hodniku užetom.

Noću sam pregrizla uže i iskočila kroz prozor u vrt.

Pobjegla sam . . .

Pišem ovo sjedeći u šumi.

Gladna sam. Ali se ne osjećam nesretna.

Sjećam se, kad nas je Ori-Ori obranio od ser-
vala, da su stari Ngu-Ngu i djed Bo-Bo rekli, da je
»plemenit«.

Sada znam, da sam i ja plemenita!

To je važnije od svega. Od slave, od tečnih
banana i od bonbona. Od mekoća krevetića. Od
lijepe palače.

Gladna sam i ozebla, ali sam plemenita.

Plemenitost — to je glavna stvar!

Osamljeni dani.

Vrlo davno nisam pisala.

Nisam imala papira ni olovke. Da! Nisam imala
šta da jedem.

Bila sam gladna pet dana i šest noći!

Skrivala sam se u šumi. Napokon odlučim, da
pođem u naselje.

Vidjela sam ga izdaleka s drveća. Dizali su se
nad njim stupovi dima.

Izašla sam na cestu.

Polagano sam se vukla. Od gladi sam izgubila
snagu.

Odjednom opazim dva čovjeka,

Začudeno su me promatrali.

Pridoše k meni, a ja im pružim ruku.

Oni me pozdraviše sa smiješkom.

— To je zacijelo ona šimpansica, koju traže!

Čitao sam u novinama, — reče neznanac.

— Odmah ćemo vidjeti, — reče drugi i zovne:

— Kaška!

— O-o-o-o! — zagrohoćem ja.

Začudila sam se, što zna moje ime.

— Da, to je ona! — kliknuše.

Uzeše me i odnesoše u naselje. Nahraniše me i položiše na jastuk. Spavala sam dugo i čvrsto.

Sanjala sam o džungli, o jezeru s potočnim konjima i o Ori-Ori, kako goni smeđeg majmuna.

Probudila sam se s radosnim smiješkom.

Opet su me nahranili i dali mi vode.

Zatim me jedan od neznanaca uzme na ruke i izađe iz kuće.

Sjeli smo u vagon.

Dugo smo putovali...

Kotači su odmjerno lupali:

— Ta-tata, ta-tata!

Opet me nosi život!

Ne znam, kamo?

Onako, kako je baku I-So nosila velika, crna ptica.

Nekamo daleko... Tamo, gdje se mutila nepoznata magla.

Nisam znala, da li je bila svijetla, zračna ili mračna poput zimskih magla na savani.

III

POVRATAK MAJMUNČETA

Sretni dani.

Ne mogu pisati bez suza. To su suze sreće.

Donijeli su me k Zo-Zo.

Zo-Zo i To dugo su me tražili.

Napokon su me oni ljudi predali mojim dragim starateljima.

Vriskala sam od radosti, plakala, cjelivala ih, padala im do nogu i lizala im stope.

Valjda se ne bih većma obradovala, da sam odjednom ugledala Bo-Bo, Ori-Ori i džunglu. Optrčala sam cijelu kuću.

Sve je bilo na prijašnjem mjestu.

Ormar je stajao tamo, gdje sam preplašila onoga tata.

Stol, za kojim piše To, ostao je kraj prozora.

Naslanjač, fotelji, stolci, stolići nisu promijenili svoga mjesta.

Na zidu se sjalo zrcalo.

Nad naslanjačem je visio sat. Isto je onako škripao, krčao i zvonio.

Ne boj se, ne ću te više dirati. Samo ti lijepo visi u miru i broj svoje: Tik-tak, Tik-tak!

U kutu sam našla svoju košaricu...

Htjela sam leći u nju. Ali se nisam mogla smjestiti. Potrčala sam k zrcalu i pogledala se u njemu.

O, kako sam narasla za to vrijeme!

Već sam tako velika kao Aka, kojega je progutala zmija kraj male rijeke.

Primijetila sam, da imam vrlo tužne, zamišljene oči.

Na čelu su mi se pojavili nabori.

Zacijelo zato, što sam mnogo plakala. A možda su to ostavile svoj trag teške i nevesele misli?

Prešle su preko mene, stupajući teško kao slonovi.

Jer i slonovi ostavljaju tragove na savani...

Neću više da mislim na ono, što je bilo tako tužno i neugodno!

Opet sam sretna. Hoću da budem vesela i da uvijek vidim smiješak na licu Zo-Zo i To.

Razveselili su se zbog mog povratka. Imali su suze u očima. Pritiskali su me k sebi i govorili su dragajući me: »Kaška mala naša! Malo naše jedno majmunče!«

Nikada im to neću zaboraviti.

Ne izlaze iz kuće. Danas sam čula, kako je Zo-Zo nekomu rekla:

— Oprostite, što nisam došla. Vratila se naša Kaška. Moramo je se naužiti. To je tako drago, milo stvorenje!

Dobro mi je kod mojih staratelja!

Dan ganutljivih uspomena.

Danas je To pregledao moj dnevnik.

Pažljivo je ispitivao svaki komadić papira.

Kad je vidio, da ga gledam, sve je složio u jednu rpu, zamotao papirom i svezao uzicom.

Pogledao me je sporazumnim pogledom i zapitao:

— Kaška, smijem li to spremiti?

— Ah! Ah! Ah! — zagrohotala sam veselo.

Toliko sam brige imala oko nošenja i čuvanja dnevnika. Sada ću biti mirna zbog njega.

To izvadi iz kutije povezane komadiće kore. Metne ih uz zavežljaj.

Moj stari dnevnik!

Počela sam ga pisati u krletki. U naselju bijelih ljudi. Oko njega je šumila džungla.

Moj je rad oko dnevnika promatrala onda družica u ropstvu — malo majmunče.

Kako je to bilo davno!

Kako je sada onom majmunčetu? Je li naraslo? Možda je postalo nesnosnom »Dugačkom Njuškom«?

Oni komadići kore potječu s drveta moje domovine...

Ono raste u džungli. Svojim se krošnjama penje prema nebu, prema suncu. Među njegovim granama lepršaju svjetlucavi, plavi drozdovi, šarene ptičice, koje nisu veće od leptirića.

U pukotinama granja i debla vrebaju veliki, kosmati pauci.

Tamo pužu zeleni i crveni gušteri.

U guštari džungle odjekuje muklo grohotanje šimpansa.

Češće — vrištanje zelenih, smeđih i crnih majmuna.

Džungla! Džungla!

Još jedanput bih htjela da čujem njezin glas.

Da punim grudima udahnem mirisan lahor vjetra.

Da ugledam goleme baobabe s prepletenim i zgvrćenim granjem.

Da s njih poskočim na gipku povijušu. Da preletim nad mrakom, što vlada pod drvećem. Da se prebacim na vitku, ponosnu palmu.

Čini mi se, da vidim, kako na suncu svjetluca njeno tvrdo, perajasto lišće.

Mislila sam i duго sanjarila o džungli, o planinama i o dragim, dalekim šimpansama.

Možda zato, što sam ugledala koru iz džungle.

A možda?...

Da! Da! Zato, što je Zo-Zo svirala na violini ganutljivo i slatko.

Dan male zgrade.

Čula sam glas Zo-Zo. Govorila je u sobi To.
Potrčim k njoj.

Možda je mene zvala? Možda me ona treba?
Uđem i začudim se.

U sobi nije bilo nikoga.

Zo-Zo je razgovarala sama sa sobom.

To je čudno i neshvatljivo!

Pritiskala je k uhu crnu trubljicu i govorila.

Tiho sam se došuljala. Bez šušnja sam skočila
na stolac.

Pažljivo sam slušala i promatrala.

— O-o-o-o! — zagrohotala sam tiho, jer nisam
razumjela, zašto Zo-Zo razgovara. Jer u sobi nije
bilo nikoga.

Zo-Zo je shvatila moje zadivljenje.

Uzela me na ruke i pritisla mi trubljicu na
uho.

Čula sam glas. Šta više, prepoznala sam ga.
Govorila je ona draga gospođa, kojoj me je trebala
odnijeti služavka. Onda, kad me je na putu k njoj
ugrabio ridokosi Vrabac...

— O-o-o-o! — kliknula sam glasno.

Zo-Zo me je posadila na stolac. Razgovarala
je dalje.

Počela sam se klimati i naporno misliti.

Kako se to moglo dogoditi? Dragaa je gospođa
velika.

Sada sjedi u maloj crnoj trubljici i govori.

Zacijelo se osjeća dobro. Mislim, da je tako,
jer se veselo smije...

— O! — kriknem najdubljim glasom.

Pri tome sam obje ruke podigla u vis.

To je značilo krajnje udivljenje.

Takvu kretnju prave šimpanse kad slušaju
pričanje Ngu-Ngu o njegovom životu u krletki.

Isto je tako grohotala i dizala ruke mamica.

Činila je to onda, kad je brbljava Hara-Ua klepetala o svojim doživljajima.

Zavirila sam u trubljicu. S jednoga kraja. Onda s drugoga. Unutri je mračno. Ništa se ne vidi.

A draga je gospođa neprestano govorila.

Na mahove vrlo glasno, pa opet tiho.

Jedva sam čula njezin glas. Bio je kao zujanje muhe.

Kako je sve to neobično i zagonetno!

To valjda nije vidio ni Ori-Ori?

Zo-Zo se smijala gledajući u mene.

Odlučila sam, da tu stvar ispitam.

Kad je Zo-Zo izašla, uzmem trubljicu.

Pritisnem ju uz uho.

Neka gospođa glasno poviče:

— Hallo! Hallo!

— Ah! Ah! Ah! — kliknula sam veselo.

Mislila sam, da se oglasila ona draga gospođa. Ja ju vrlo volim. Zo-Zo ju zove Jadvinjom. Ima tako ugodan glas. Potsjeća me na violinu Zo-Zo.

— Hallo! Hallo! — čula sam opet.

U glasu se osjećala nestrpljivost.

— O-o-o-o! — zagrohotala sam začuđeno i malko sam se uznemirila.

— Hallo! Molim da ne pravite nikakve glupe šale na telefonu. Hallo! Hallo! — klikne srdito ona gospođa, koja je bila skrivena u trubljici.

— Uh! Uh! Uh! — promrmljam prestrašena njenom vikom.

— Idiot! — vikne gospođa iz trubljice.

Nešto užasno zaštropoće, da mi je u uhu zazvonilo.

— Uh! Uh! — ponovim ja.

Htjela sam baciti trubljicu. Ali sam se sjetila, da u njoj sjedi draga gospođa i ona druga, koja se ljuti. Mogle bi se isprebijati, ako bacim trubljicu.

Oprezno sam ju položila na stol i skočila sa stolca.

Dugo sam sjedila pod stolom i razmišljavala: Kako su unišle čak dvije gospođe u malu, crnu trubljicu?

O, ljudi mogu sve!

Htjela bih znati, što znači »telefon«, »idiot« i »hallo?«

Dan rata, kad sam bila pobijedena

Danas smo svi pošli izvan grada.

To je govorio, da idemo na selo.

Tamo živi draga gospođa sa kćerkom.

Vrlo su nam se obradovali. Odmah sam dobila bananu.

Gledala sam u dragu gospođu.

Mislila sam i gundala ispod nosa:

— Kako ti, draga moja, možeš da uđeš u malu trubljicu? Nauči me!

Janica (tako se zove kćerka drage gospođe) odvela me je u vrt.

Smjesta sam opazila velike, žute kruške.

Visjele su na visokom drveću.

Uzverala sam se na najbliže. Glasno sam grohotala:

— Ah! Ah! Ah!

Uzbrala sam krušku i jela sam ju s tekom.

Janica se popela za mnom. Sjela je na granu i također počela jesti.

Skočila sam na zemlju i potrčala u dubinu vrta.

Odjednom sam primijetila nekoliko malih kućica. Stajale su na zelenoj livadi u hladu grmlja.

Zgodne, drage kućice. Crvene, zelene, plave i bijele.

— Možda u njima žive majmuni? — pomislim.

Pritrčim i zavirim u mali otvor.

U kućici je iznutra bio mrak. Nešto je samo brujalo.

Pred otvorom je ležalo mnogo žutoga praška.

Odjednom sam osjetila, da mi se prsti lijepe.

Počela sam ih lizati.

Nešto vrlo mirisavo i slatko?!

Morala sam okusiti, jer je bilo jako tečno.

Turila sam ruku u otvor i pipala.

Odjednom mi se nešto vrlo oštro zabolilo u ruku. Vrisnula sam od boli.

Iz otvora su međutim stale izlijetati velikē, smeđe i riđe muhe. Brujale su i zujale oko mene.

Jedna me je ubola u čelo. Druga mi se uvukla u uho.

Bježala sam, vrišteći iza glasa.

Muhe su me progonile i bole...

Dotrčala sam k Janici i sakrila se u nabore njene suknjice.

Muhe su neprestano zujale i brujale.

Neka, najzlobnija od njih, smotrla je moju golu petu.

Mi na petama nemamo dlaka. Ubola me.

Bol je bila tako užasna, da sam zaplakala.

Doista, nisam mogla izdržati.

Malo kasnije počela je vikati Janica, Mahala je rukama i pobjegla plačući i jaučući.

Pohrlim za njom hramajući na lijevu nogu.

Nisam mogla stati na petu.

Tek pred kućom su nas muhe prestale progoniti.

Utrčale smo u sobu. Svi skočiše sa svojih mjesta.

— Bože! — kliknuše Zo-Zo i draga gospođa. Kako vi to izgledate?

— Pčele su ih izbole. Janica i Kaška zacijelo su zavirile u košnicu, — reče To.

— Da! — klikne draga gospođa. — U vrtu imamo pčelinjak.

Latili su se spasavanja. Opraše nam vodom lice, ruke i noge. Izvukoše nam žalce od muha. Načiniše obloge od zemlje. Namazaše nas nečim bijelim. Svezaše nas plahtama.

Mogla sam gledati samo jednim okom.

Približila sam se k zrcalu.

Nisam se prepoznala! Bila sam natečena i crvena, sasvim crvena.

Što nas je tako užasno izujedalo? Pčele, košnica ili pčelinjak?

Ho! Ho! Kako su to ljute muhe.

Dani bezbrige.

— Tri sam dana bila bolesna.

Treslo me je. Osjećala sam vatru u glavi, u rukama i u peti. Nisam mogla jesti. Ali zato sam neprestano samo pila.

Ali sve je već prošlo.

No, tu nema što da se govori. Lijepo su nas udesile te riđe muhe!

Danas sam pokušala nova jela. Nisam ih poznavala.

To su male crvene kuglice sa zelenim listićima.

Malko štipaju za jezik, ali su izvrsne.

Staratelj je to nazvao »rotkvicama«.

Išle su mi vanredno u tek. Dugo sam grohotala: ah! ah! ah!

Drugo je jelo bilo sasvim drukčije.

Nešto bijelo i kiselo. Dugački komadići, tobože trava, a ipak nije . . .

Nanjušila sam to na stolu i ispružila sam ruku. Molila sam, da mi dadu.

— Zar hoćeš kiselog kupusa? — zapita Zo-Zo začuđeno. — Pa to nisi jela u džungli.

Vrlo je dobar taj kiseli kupus.

Nisam se mogla otkinuti od njega.

Ja obično jedem voće i kašu.

Jedem iz zdjele žličicom,

Imam svoju zdjelicu i svoju žličicu.

Poznajem ih izdaleka.

Kad mi služavka pruži drugu žlicu, vičem:

— O-o-o-o!

Onda mi ona dâ moju.

Sjedim na stolcu za stolom kraj Zo-Zo.

Služavka mi sveže oko vrata ubrus.

Ja ga nikada ne zaprljam i ne polijem.

Naslanjam se na stol. Sjedim tiho i čekam, dok mi pruže moju zdjelicu s kašom ili tanjurić s oguljenom narančom.

Onda ja grohoćem zahvalno:

— Ah! Ah! Ah!

Iza jela poljubim u ruku Zo-Zo i To.

To također ljubi u ruku Zo-Zo.

To sam se naučila od moga staratelja.

Poslije objeda polazimo u sobu To.

Pijemo kavu. Zo-Zo i To — crnu, ja — bijelu.

Ja volim kavu s mlijekom i šećerom.

Poslije kave legnem na naslanjač i zadrijemam ...

Kad otpočinem, malko se šalim, pišem, ili slušam, kako svira Zo-Zo.

Naveče pojedem zdjelicu kaše. Trčim i igram se sa To ili s gospodom i gospođama, koje dođu k nama.

Imam među njima i prijateljâ.

Prije spavanja se kupam u maloj kadi.

Zo-Zo mi preko noći oblači dugačku bijelu košuljicu.,

Spavam u posteljici.

Volim, kad sam dobro pokrivena pokrivačem.

Zahtijevam, da posteljica bude pokrivena ponjavom.

Onda mi se čini, da nad sobom vidim strehu naše kolibice na vršku visokoga drveta.

Prije no što zaspim, dobijem svaki dan po kakav slatki zalogaj. Komadić naranče ili kruške. Kadšto grožda ...

Spavam mirno. Ustajem zajedno sa Zo-Zo. Volim ići k njenoj postelji. Tamo se užasno produciram.

Hodam na rukama, prebacujem se naglavce,
glasno se smijem,
Onda sam vrlo vesela!

Zimski dani.

Opet osjećam hladnoću.

Ne izlazim više iz kuće. Iza prozora lete bijele
mušice. Padaju na kuće i na ulice. Sve naokolo po-
staje bijelo. Drveće kao da se pokrilo bijelim
maškom.

Tada me zaokupi strah i tuga.

Sjedim stisnuta kraj Zo-Zo.

Volim piti vruću kavu s mlijekom.

Ne mogu ništa hladno progutati.

Najugodnije se ćutim u kadi i u postelji.

Dvaput me je boljelo grlo. Nisam mogla gu-
tati.

Dolazio je dobri gospodin. Gledao mi je u grlo
i mazao ga nečim slatkim, što je malko peklo.

Bol je prestala.

Poljubila sam zato u ruke dobroga gospodina.

To ga zove »doktorom«.

Možda je on ono, što je u džungli bila starica
I-So?

Vidarica?

Vrlo dobar gospodin.

Sve češće me bole noge.

Jadne moje noge, koje su drhtale i obnemo-
gle poslije onih udaraca staroga Florijana . . .

Sada hodam s naporom,
Volim skakati podvinutih nogu, upirući se na
ruke.

Tako me manje boli.
Ne prevrćem se više naglavce i ne produci-
ram se.

Tijelo me boli, Slaba sam.
Kadšto osjećam veliku tugu.
Ali Zo-Zo i To tako su dobri prema meni!
Miluju me i vrlo me vole.
Kad odlaze — plačem i dozivam:
— Uh! Uh! Ostanite sa mnom!
Ne spavam, nego čekam na njih.
Poznam, kad zazvone na ulazu u kuću. Čujem
izdaleka njihove koračaje.

Radosno kličem:

— Ah! Ah! Ah!

Pozdravljam ih vjernim, zahvalnim srcem.
Srcem male šimpansice, koja zna ljubiti...

Dan razmišljanja.

Imam mnogo igračaka.
Crvenu loptu sa žutim prugama. Lutkicu —
malu djevojčicu u plavoj suknjici.

Imala je bistre crne oči.

Ali ja sam ju tako mnogo cjelivala, da sam joj
izlizala oči.

Imam majmunče na uzici... Tu igračku ne
volim!

Majmunče ima izbuljene oči i izvodi nepo-
trebne kretnje.

Ništa ne govori i neće samo da se miče.

Moram ga povući za uzicu, tek onda makne
nožicama i repićem.

Vrlo nerazborito majmunče!

Ali zato volim klepetaljku i bijeloga med-
vjeda.

Medvjeda cjelivam uvijek u nos.

On me lukavo gleda i pruža mi svoje šape,

Kad ga prodrmam, onda tiho brunda.

Klepetaljku mećem sebi u njuškicu.

Onda mi se čini, da pušim lulu.

Tako sam radila, kad su me zvali »drugim Moricom« i »velikom umjetnicom«.

Često razmišljam, zašto ljudi drže u ropstvu ptice i životinje.

U ropstvu im je zlo.

Meni je vrlo dobro kraj Zo-Zo, a uza sve to osjećam se bolesna i slaba.

Jer ne vidim džunglu. Jer iza prozora prelijeću bijele mušice.

Jer na kućama leži bijeli mašak.

Drveće je golo. Sve je lišće već davno opalo.

Crne se grane očajno pružaju prema sivom, mrkom nebu.

Tužno je na svijetu zimi.

Zašto nas ljudi zarobljuju?

Moгу napraviti sebi majmune, slonove, medvjede i ptice od drveta i željeza. Posve su slične živim životinjama.

Zato te igračke ne plaču, ne čeznu i ne poboljevaju. Ne misle i ne šapću:

— Kako ste zli, vi ljudi! Lišili ste nas slobode, zdravlja i radosti.

Ljudi ne čuju, da ih ptičice i majmunčad prekoravaju. Sve životinje u ropstvu tako misle.

Dok su mlade — ne osjećaju krivice, koju im ljudi nanose. Zabavljaju ih različite nepoznate stvari, privlače ih poslastice.

Kad postanu starije, spopada ih očaj.
Očaj, što ropstvu nema kraja...

Onda su zloćudne i neposlušne. Ptice prestaju pjevati. Majmun i ne jedu, boluju i ne nasmijavaju ljude, kadšto ih i grebu. Slonovi krše krletke. Lavovi i medvjedi postaju opasni. Bacaju se na ljude i razdiru ih. O tome mi je pričao Pavle, kad smo polazili u cirkus na prvu našu predstavu...

Zašto ljudi ne pomisle, kako bi njima bilo teško u ropstvu kod majmuna ili lavova?

Kako bi se bojali, čeznuli i očajavali!

Kadšto mislim, da je bolje ubiti nego lišiti slobode... Ropstvo je strašna, okrutna muka!...

Počinem shvaćati, što je htio reći sijedi Bo-Bo, kad je rekao:

— Ljudi imaju svoj život, a šimpanse — svoj.

Mi ne želimo ni velikih kuća od kamena, ni željeznica, ni auta, ni trubljice, koja sama govori. Mi želimo samo našu džunglu. To je tako malo! Zašto nas ljudi i toga lišavaju?

Dan oproštaja.

Nisam davno pisala.

Još uvijek sam bolesna. Grlo, noge i srce...

Sve me to boli, vrlo boli.

Osjećam neprekidnu hladnoću. Nepodnošljivu, tešku.

Čeznem i svaki sam dan slabija.

Zima je prošla...

Iza prozora ne lete više bijele krpice i mušice.

Drveće se odjenulo u svježe, svijetlozeleno lišće. Neko se pokrilo bijelim i ružičastim cvijetom.

Sunašce grije sve jače.

Blijedo je i slabo u gradu...

Slabo kao ja... I ono čezne, zamišljeno je kao ja.

Ništa me više ne veseli i ne raduje.
Ništa ne želim, Nikamo ne težim,
Sjedim u kutu i klimam se... klimam.
Noću sjednem u posteljici i opet se klimam
do zore.

Ne znam ni to, na što mislim.
Čini mi se, da uopće ne mislim.
Živim zato, što mi Zo-Zo nalaže, da živim.
Umivam se, oblačim, jer me Zo-Zo na to sili.
Samo ne mogu jesti. Ništa mi ne prija. Ne
osjećam gladi.
Samo kadšto osjećam, da netko stoji iza mene.

Čujem lako šuškanje daha i tih šapat.
Danas je Zo-Zo dugo svirala. Sat je odzvonio
ponoć...

Zo-Zo je svirala tiho. Kadšto su zvuci bili
nalik šuštanju, uzdisanju, šaptanju...

Slušala sam... Slušala...

Kad je violina počela jecati, maknula sam se
i pokušala sam da ustanem.

S naporom i bolno, ali još sam mogla hodati.
Slabije je bilo sa srcem.

Udaralo je tako snažno i nejednako. Na ča-
sove se činilo, kao da mi je htjelo razbiti prsa.
Onda sam otvarala njuškicu i požudno sam udi-
sala zrak...

— Da! Da! — pomislila sam. — Razumijem,
ja moram otići. Otići zavisijek.

Razumjela sam, da iza mene stoji cijelo mnoštvo šimpansa. Guralo se oko mene neprijetljivo.

... Mamica sa strijelom u slabinama, junački, snažni Rru, djed Bo-Bo, Ori-Ori, kako namiguje na jedno oko, baka I-So, tetka Hara-Ua, stari, ozbiljni Ngu-Ngu, mali Aka iznad male rijeke i onaj drugi — na lancu...

Stoje i šapću:

— Vрати se! Vрати se!

U njihove se glasove miješa šum džungle, pljusak talasa, cvrkut i vrisak zelenih papiga i plavih drozdova, urlik potočnih konja i slonova, hihot crnih i smeđih majmuna:

— Vрати se! Vрати!

Uzdiše, šušti travom i trskom zemlja, iz koje su visoko izrasle snažne mahagonije, čudovišni baobabi, perajaste palme i papaje, pune voća:

— Vрати se! Vрати se, mala, jedna, zalutala Ket!

Da! Da! Moram zanavijek otići odavde.

Kako ću otići? Zar onako kao sijeda, k zemlji pogurena I-So?

Ili onako, kako je učinio najmudriji od svih šimpansa, po cijelom svijetu slavni Moric?

Dugo sam cjelivala Zo-Zo. Milovala sam i lizala njene ruke. Zahvaljivala sam joj za dobrotu, za veliku dobrotu.

Ona nije kriva, što ja ne mogu duže ostati uz nju.

Jer o n i me zovu neprekidnim glasovima:

— Vрати se! Vрати!

O n i — šimpanse, džungla, ptice, rijeka, planine, toplo more, vrelo sunce!

Grčila sam i pritiskala sam se uz To. Tiho sam grohotala. Govorila sam, da mu ostavljam svoj dnevnik.

Zar ga ipak ne bih mogla uzeti sa sobom?

— Laku noć, Kaška! — reče Zo-Zo i ugasi lampu.

Odgovorila sam joj jednom riječju:

— Zbogom...

Cijelu sam noć sjedila i očekivala crnu pticu.

Svanula je zora, ali nije doletjela crna ptica.

Nije me htjela ponijeti sa sobom.

Odlučila sam, da doprem do mora...

Zaplivaću kao slavni Moric (direktor cirkusa prozvaao me je »drugim Moricom«). Zaplivaću daleko, onamo, gdje iza koprene sunčane magle šumi moja džungla, njiše zelenim krošnjama drveća, pruža prema meni ruke i doziva:

— Vрати se, mala, jadna, zabludjela Ket!
Vрати se!

Danas ću otići odavde zanaovijek.

Zbogom ostajte svi! Svi, dobri kao Zo-Zo, i zli — kao pjegavi klipani, koji me je prvi kvrcnuo po nosu.

Zbogom ostajte svi!...

* * *

Kaška je otišla od nas 11. travnja god. 1926. Dugo smo ju tražili, vrlo dugo. Ali joj nije bilo traga.

Sada, nakon godinu dana, saznali smo, da su je vidjeli na Atlantiku s holandskoga broda »Kil-stroom«.

Vidjeli su malu, crnu šimpansicu. Plivala je brzo prema jugu. Izbacivala je ručice iz vode i iskakala na grebene zapjenjenih talasa. Udaljivala se sve većma.

Nestajala je u magli zlačanoj, ružičastoj...

Nitko ne zna, da li je doplivala do svoje domovine dobra Kaška, plemenita šimpansica, kćerka

junačkoga Rru... Ne znamo, da li ju je pozdravila radosnim šumom džungla, puna zapare i tajna? Da li joj je, kad se vraćala, njoj jadnoj, zabludjeloj majmunici, istrčalo u susret cijelo šimpansko pleme: sijedi Bo-Bo, ozbiljni Ngu-Ngu, brbljava Hara-Ua, snažni vođa Kyr, šaljivi Ori-Ori i sva sila onih drugih, što su preko mora zvali danju i noću:

— Vрати se! Vрати se, mala Ket!

Preveo *Julije Benešić.*

Omladinske knjige „Zabavne Biblioteke“ Zagreb, Frankopanska ul. 1

Sve ove knjige dobivaju se i uvezane u zeleno englesko platno sa zlatnim natpisima za 10 din. po komadu skuplje.

Za djecu:

256—258. »Pčelica Maja i njeni doživljaji«. Roman za djecu od Valdemara Bonselsa. Iza Kiplingove »Indijske džungle« i Sienkiewiczzeve »Žarke Afrike« ovo je najnježnije izdanje ove biblioteke, koje je napisano isto toliko za djecu, koliko i za njihove roditelje. Roditelji će ga na glas moći da čitaju djeci, a djeca roditeljima — i svi će uživati, prateći pčelicu Maju na njenim putovanjima; srca će im zadržtati u časovima Majinih nepravilika, a veselo zakucati, kad pčelica sve nevolje svojih avantura sretno preleti. Čitalac se raduje sám sebi, što mu je pisac svojim gledanjem otvorio u srcu sasvim nove izvore uživanja u ljepoti i dobroti. U teškim današnjim prilikama doista je oslobodjenje, kad naidjemo na čovjeka, koji bez zasljepljenosti i bez lažne romantike, bez bojazni i bez preklinjanja, kao Bogom odabrani pjesnik, izgrađuje iznad carstva nevolje i bijede — carstvo čistoće. Takav čovjek postaje vodjom prama novim ciljevima, prama čovječstvu i prama zdravoj prirodi. Din. 12.—. Uvezano Din. 22.—.

311. »Tiho jezero«. Prirodopisne slike za djecu od danskoga pisca Karla Ewalda. Kao što je »Zabavna Biblioteka« neke godine izdala Bonselsovu »Pčelicu Maju« kao božićni dar hrvatskoj djeci, a prije dvanaest godina Sienkiewiczzev roman »U žarkoj Africi«, mislila je kasnije, da ne smije odstupiti od dobre tradicije. U ovoj knjizi done-seno je dvadesetak priča iz životinjskog i bilinskog svijeta, koje će nesamo omladina, nego i njihovi roditelji pročitati sa slašću i s velikom korišću. Ewald je u ovom poslu majstor, kakav se rijetko nalazi u najvećim književnostima. Nisu to izmišljene bajke, nego najozbiljnija pouka iz prirodoslovnog života, kojoj je samo oblik zabavan, dok je unutrašnjost najzdravija realnost bez ikakove natruhe boležljive sentimentalnosti. Din. 15.—. Uvezano u platno Din. 25.—.

330. »Prodana baka«. Peta sveska »Dječje knjige« u izdanju »Zab. Bibl.« Autor joj je čuveni njemački fantastičar Hanns Heinz Ewers. Zbirka je ova složena od trinaest priča za mladež, pa daje u obilju sve, što se od knjiga ove vrste traži. Pisac je u njoj pun nježnosti i smirenosti, želeći da razbudi fantaziju dječju. Sve je puno slikovitosti i poezije. Bogatstvo pjesničkih vizija opravdava s literarne

strane veliki uspjeh, što ga ovo djelo doživljava na njemačkom književnom tržištu. Pošto je prevodilac radnju prenio na domaće zemljište, ima opravdane nade, da će djelo ući u volju i hrvatskoj omladini, kojoj je prevod posvećen. Knjiga je ukrašena desetakom vrlo lijepih ilustracija. Din. 22.—. Vezano u platno Din. 32.—.

382. **Poljske narodne pripovijetke.** Knjiga za djecu, koja rado čitaju, i za roditelje, koji su voljni koncem školske godine i drugim svečanim prigodama obradovati svoju djecu lijepim pričama, da ih zajedno sa djecom čitaju. Uz kontrolu i poučavanje roditelja postaju ovakve narodne priče osobito zgodno odgojno sredstvo za djecu, koja ih inače rado doslovno uzimlju. Hoćemo li, dakle, da narodne priče budu prava poslastica dječjoj duši, treba da ih roditelji zajedno sa djecom čitaju i komentiraju, jer onda one postaju i vrelom poukâ za život, koje ne dosadjuju suboparnom formom. »Zato i preporučamo — veli »Obzor« — ovu knjigu poljskih priča iz zbirke A. J. Glińskoga i djeci i roditeljima, a Zabavna Biblioteka zaslužuje priznanje, što se svake godine s po jednom knjigom sjeća i naše djece«. Din. 16.—. Uvezano Din. 26.—.

406. **»Arnaluk«.** Doživljaji dvojice dječaka na Grönlandu; napisao danski autor Erik Hansen. Omladinska knjiga s ilustracijama. Vojnički zrakoplov, u kojemu su se dječaci sakrili, otkinuo se u velikoj buri sa svog uzletišta u Kopenhagenu — i dječaci odletješe u nepoznatu daljinu. Iza nekoliko dana spustiše se na vječni snijeg i led, na Grönlandu. I tu je sada valjalo, da — uz najveći napor urodjeni domišljatosti i karakterne snage — izbiju sebi hranu i svijetlo u polarnoj noći. Na svu sreću našlo se u košari zrakoplova nešto hrane, puška, malo streljiva, i dvije krznene vreće za spavanje. Od košare i svile, kojom je bio omotan zrakoplov, izgradio se divan dom, dok su s puškom dječaci mogli ubijati morževe, od kojih su dobivali meso i mast za priredjivanje osvjetljenja. Kad su, poslije nekoliko mjeseci, stanovnici Grönlanda naišli na bijele dječake i spasili ih, upoznaše mladi zrakoplovci divnu djevojčicu, po imenu Arnaluk, s kojom su podijelili svoje dječje radosti. Razni doživljaji: lov na medvjede, pustolovina sa škotskim lovcima na kitove, dočekivanje polarnoga sunca i vožnja medju ledenim santama, sve to drži dječje zanimanje u neprekidnoj napetosti, dok se na koncu mladi junaci ne povrate na grudi ljubljene majke. Din. 16.—. Uvezano Din. 26.—.

423. **Mali brodolomci sa »Titanica«.** Ilustrirana omladinska knjiga od J. Jaquina i A. Fabre-a. Strašna katastrofa najvećeg engleskog parobroda, koji se god. 1912. sudario s ledenim brijegom i potonuo u Atlantiku, bacila je na jednom čamcu troje djece od 7—14 godina na obalu Kanade (Labrador), gdje su se, kao i ona dva dječaka u »Arnaluk«, morali boriti s raznim teškoćama, dok nisu naišli na četuo dobrodušnih indijanskih lovaca, koji su ih odveli u Quebec, odakle su se povratili u Evropu. Jedan ranjeni vuk (Barnaba), na kojega je naišla mala Luluta i povezala mu rane, iskazao joj se

zahvalnim i sasvim se priljubio uz nju. Lov na medvjede i sobove s indijanskim poglavicom i sukob s jednim evropskim pustolovom, koji je ukrao od djece porodične dokumente, da se njima posluži proti djeci, dok ne bude raskrinkan, čine glavnu sadržinu ove omladinske knjige, koju oživljava domišljatost i spretnost mladog kuhara, koji se skupa s djecom spasio na čamcu i postao njihov vodič i spasitelj. Din. 20.— Uvezano Din 30.—

469. »Život i doživljaji majmunčeta«. Dnevnik male šimpanse Kaške, koja nam je poznata iz djela »Robovi sunca« od poljskoga pripovjedača Ferd. Ant. Ossendowskoga. Ovi doživljaji malog majmunčeta u afričkoj prašumi i među ljudima oduševit će mlade i stare čitaoce, kao što je oduševila Kiplingova »Indijska džungla«. Neobična ova pripovijest, izatkana umiljatim humorom i životnom mudrošću, puna prirodnih krasota i nečuvenih šumskih pustolovina, razgrijava fantaziju i prenosi čitaoca u suncem obasjane daleke krajeve. Djelo je ukrašeno sa 48 slika, a cijena mu je 25 dinara.

Za odraslu mladež :

321. »Prvi ljudi na mjesecu«. Fantastični roman H. G. Wellsa. Ilustracije od Cl. Sheppersona. Doživljaji dvojice Engleza, koji su izumjeli aparat, da se njime dignu na mjesec. Uz upotrebu svih savremenih tehničkih pomagala oni doista stižu na mjesec, gdje dolaze u doticaj s tamošnjim Selenitima. Velik društveni napredak tamošnjih žitelja kao i visok stepen njihovih moralnih osobina, u mnogom se pogledu razlikuje od našeg zemaljskog stanja. Bila bi najveća nesreća za mjesечеve stanovnike, da se neke naše »tekovine« (dinamit, otrovni plinovi i topovi) prenesu k njima. U svojoj bistroumnosti Seleniti odmah i shvaćaju, kakav bi im kolač mogli donijeti zemaljski stanovnici u svojoj torbi, da učestaju ove šetnje sa Zemlje na Mjesec. Prema tome i udešavaju svoj konačni obračun s prvim »mironoscima« na svojoj planeti. Čitalac se ne može oteći blagotvornom smiješku, koji mu ne silazi s lica, dok djelo ne dočita, naročito zbog otmene satire na ljudske uredbe, koja titra u čitavom romanu. Din. 18.— Vezano u platno Din. 28.—

351. »Kroz Ameriku«. Od sjevernoga do južnoga stožera, od čuvenog skandinavskog putopisca Sven Hédina. U ovom djelu zahvaćena je historija Amerike od Kolumbova prvog puta do Shackletonova polaska na južni stožer. Najveći dio knjige ispunjen je kulturom starih Indijanaca, kako ju je zatekao na početku 16. vijeka španjolski »konkvistador« Cortez u Meksiku, a Pizzaro u južnoj Americi. Carstvo Azteka i Inka, koje su opisivali francuski romantici na početku 19. vijeka. Prvi bojevi s oklopljenim brodovima između Udruženih Država i Meksika i katastrofa Maksimilijana austrijskog u Queretaru. Polazak na južni stožer od prvog istraživača Jamesa Rossa do Nordenskjölda i Anderssona. Posljednja poglavlja

zabavljaju se fantastičnim putovanjem u beskrajna prostranstva u stilu Wellsa i Alekseja Tolstoja. Djelo je ukrašeno sa deset velikih slika. Din. 29.—. Uvezano Din. 39.—.

372. »Kako sam našao Livingstona«. Izvještaj o ekspediciji po središnjoj Africi. Engleski napisao Henry M. Stanley. Jedna od najčuvenijih knjiga, koje se zabavljaju istraživanjem nepoznatih krajeva svijeta. U njoj jedan istraživač traži drugoga, kojemu se oko godine 1870. zameo trag negdje oko jezera Tanganike. Sa 200 urođenika polazi Stanley iz Zanzibara i poslije nečuvenih napora i pustolovina s divljim plemenima i krvoločnim zvijerima nalazi iznemoglog i ostarjelog misionara Davida Livingstona, s kojim se vraća natrag. Sve ove doživljaje, kao i svu raskošnu faunu i floru onih djevičanskih krajeva opisao je autor u ovoj knjizi, koja je popraćena velikim brojem originalnih slika i jednom geografskom kartom, na kojoj je označen Stanley-ev put. Ovo je djelo najbolje sredstvo za razigravanje fantazije koliko mladjih, toliko i starijih čitalaca. Din. 24.—. Uvezano Din. 34.—.

379. »Kopnom u Indiju«. Od onog istog čuvenog Švedjanina Svena Hedina, koji je čitaocima Zabavne Biblioteke već poznat, pa stoga nije nužno govoriti o njegovom vanredno zanimivom načinu pripovijedanja. Njegova su najslavnija geografska istraživanja o tajanstvenom Tibetu, što ga je prošao uz najveće poteškoće u dva smjera, izdajući nakon povratka o njem dva ogromna monumentalna djela. Po ovim djelima priredjena su za zreliju mladež, koja ga u cijeloj Evropi s nasladom čita, dva izdanja, od kojih je jedno u ovoj knjizi. Opisuje se u njoj kopneni put Hedinov kroz pustinje jermenske, perzijske, afganistanske i beludžistanske do Indije, i to ne samo s naučnom točnošću, po kojoj je Hedin slavan geograf, nego i s onim zanimivim načinom pripovijedanja, u kojem je Hedin majstor. Nema sumnje, da će ova bogato ilustrirana knjiga doći našoj zrelijoj mladeži kao naručena. Din. 18.—, uvezana Din. 28.—.

394. »Anglosaske pustolovine«. Zbirka istinitih događaja, koje su doživjeli razni engleski i američki časnici, lordovi, farmeri, cowboys i šefovi velegradskih policija. Počevši s historijskom ličnošću Antonija Conselheira iz prošlosti brazilskih Indijanaca, pa do pustolovnih podviga Terenca Mahona, koji je od engleskog žandara, postao hajduk u afričkoj Rhodeziji, knjiga je nakreana jezovitim avanturama u Kini, Indiji, Baludžistanu, na Filipinima (ustanak proti engleskim ugnjetačima) i na prerijama sjeverne Amerike. Najveći dio knjige zapremaju doživljaji čuvenog američanskog razbojnika Bill Minera, koji je prvi željeznički vlak orobio u sedamnaestoj, a posljednji u sedamdesetoj godini svoga života — a nikad nije ubio ni jednog čovjeka, nego otetim zlatom samo potpomagao sirotinju... Scene iz života kineske »Crne ruke«, snaga fakirskog prokletstva u Indiji, sablasti među afričkim crncima, istrebljivanje krvne osvete

na baluđzistanskoj granici i burni život američkih cowboya — sve se to isprekrštava u ovoj bogato ilustriranoj knjizi, koja čitaoca ispunjava sasvim novim i neobičnim impresijama. Knjigu je složio i preveo osnivač Jugosl. Legije u Australiji, Joe S. Rendulić. Din. 25.—. Uvezano Din. 35.—.

396. »**Transhimalaja**«. Doživljaji istraživača Svena Hedina u Tibetu. Jedno od najznatnijih modernih djela iz geografske oblasti. Velika tibetska vrata, koja su bila za Evropljane hermetički zatvorena, po ovoj su se knjizi širom otvorila. Sve tegobe i opasnosti, što ih je smioni ovaj putnik sa svojom karavanom i sa 37 azijskih pratilaca doživio u snijegu i ledu nebotičnih planina, opisane su vjerno i sa mnogo temperamenta. Opširni opisi lamaističkih samostana, borbe s divljim i nepovjerljivim stanovnicima, koji nisu puštali evropskog »neznabošca« da udje u tajne njihove budhističke vjere, zazidani redovnici (»lame«) i pregovaranja s pograničnim kineskim vlastima — sve to opisuje autor s lakoćom i izvjesnim humorom, koji osvaja čitaoca. Knjiga je bogato ilustrirana, a dodana je i pregledna karta putovanja, u koju je ucrtan put istraživačev crvenim mastilom. Din. 22.—. Uvezano Din. 32.—.

400—401. »**Od Balkana do Montblanca**«. Putničke impresije Nikole Andrića. — Kritičar V. C. piše o ovoj knjizi: »Putujući Italijom i Švicarskom, autor nam donosi dojmove o gorskim krajevima, kamo dolaze turisti sa svih strana svijeta, da se nadive njihovoj krasoti i slikovitosti. Opisuje sve jasno, zanimljivo, plastično, s bogatim naučnim iskustvom i oštrim zapažanjem oka. U autoru je usredotočen originalni pripovjedač široke kulture, filolog, ljubitelj prirode i psiholog, koji ima vanredno oko za pojave, koje se zbivaju oko njega, lakoću izražaja, da svoje utiske objektivizira, bogati jezični stil sa živim slikama i kontrastima, koji je jaka crta njegove originalne spisateljske fizionomije. Jednako ga zanose prirodne ljepote u širokom svijetu, kao i u njegovoj lijepoj domovini i gdje god može, uzvisuje krasote naših krajeva, ističući, kako baš mi Hrvati imamo krajeva, koji bi i prirodnom ljepotom i interesantnošću narodne duše trebali u prvom redu da nas privlače k sebi.« — Obje knjige sa 400 strana teksta i 54 slike stoje 52 dinara, uvezane 72.

429. »**Kim**«. Kulturna slika suvremene Indije od Rudyarda Kiplinga. Žive slike u neprestanom pokretanju donose nam pred oči nezaboravljene tipove. Kulturna historija Indije, protkana najnježnijim tkivom rasne psihologije. Upoznajemo se s potajnim borbama indijskih urođenika s engleskim nametnicima, a dječaka Kima gledamo, kako — kao uhoda — obilazi cijelu zemlju. Mali nevaljanac i skitnica, nad kojim lebdi dah vječnosti i božanstva! Dah jednostavnosti i veličine, razasiplje nad njim veliki anglo-indijski pjesnik. Plemenitu čovječnost, koja se tako rijetko javlja u svoj svojoj čistoći, genijalna je autorova duša izgradila, da ju gotovo rukom možemo opipati.

Duboki unutrašnji život smedjih arijaca na Gangesu, u ovoj je knjizi majstorskom rukom ocrtan. S nevjerojatnom iskrenošću prikazan je odnos između engleskih »sahiba« (gospodara) i njihovih strpljivih podanika, koji nalaze svu utjehu i nadu u svom budhističkom vjeronauku. Čežnja za vječitošću, koja je prirodjena svakome čovjeku, pa i na Zapadu još uvijek tinja pod pepelom materijalističke kulture — utjelovljena je u ovoj prekrasnoj knjizi. Tibetanski lama (svećenik), koji traži svetu rijeku, da se u njoj opere od svojih grijeha i nadje put do spasenja, glavna je ličnost romana uz svoga malog učenika Kimu. Knjiga je to, kojom se Kipling uz poznatu svoju »Indijsku Džunglu«, najviše proslavio. Ukrašena je sa deset velikih slika. Din. 38.—. Uvezano Din. 48.—.

439. »Prvo putovanje na Kongo«. Ilustrirani, skraćeni izvještaj čuvenog istraživača H. M. Stanley-a, kako je god. 1874. sa Zanzibara preko Victoria-Njansa i Tanganike došao na rijeku Lualabu (Kongo). Sve vrline, kojima se odlikuje knjiga o prvoj Stanley-evoj ekspediciji u nepoznate krajeve središnje Afrike (»Kako sam našao Livingstona«), nalaze se i u ovoj. Iza nečuvjenih napora i pustolovina s divljim plemenima i krvoločnim zvijerima postizava veliki istraživač svoj cilj. Sve svoje doživljaje kao i svu raskošnu floru i faunu onih žarkih krajeva, boravak svoj kod Mteze, kralja od Ugande, prisustvovanje kod jedne pomorske bitke između dvaju plemena i smrt svojih evropskih pratilaca — sve on to opisuje vjerno, bez ukrašavanja i pretjerivanja. Knjiga je popraćena velikim brojem originalnih slika i jednom geografskom kartom, na kojoj je označen Stanley-ev put. Fantazija mlađjih i starijih čitalaca naći će u toj knjizi obilne hrane. Din 18.—. Uvezano Din 28.—.

Dne 15. prosinca izaći će veliki
ilustrirani roman američanskog
pripovjedača Zane Grey-a:

INSTYTUT

BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 77
Tel. 26-68-63

»Četnik
usamljene
zvijezde«

Gabinet
Filologiczny
Im. G. Korbuta
I.N.W.

<http://rcin.org.pl>

K
1035

„ZABAVNA BIBLIOTEKA“

*

*Izlazi svakoga mjeseca jedna ili dvije knjige.
Cijena je broširanoj knjizi prema opsegu.*

*

Uvez u engleskom platnu sa zlatnim napisom Dinara 10— više.

Vlasnik: **Zaklada Tiskare »Narodnih Novina«** (Frankopanska ul. 26). — Odgovorni urednik: **dr. Nikola Andrić** (Vinkovićeve ul. 3). — **Zaklada Tiskare »Narodnih Novina«** (Frankopanska ul. 26). — Za štampariju odgovara: **Vladimir Kirin** (Prilaz Đure Deželića 2).